

Förväntningar, engagemang och gemenskap

**Utvärdering av projektet "Motståndskraft mot rasism"
inom Socialförvaltningen Nordost, Göteborgs Stad**

"Forskningsrapporter i sociologi" Nr 153, 2026. Institutionen för sociologi och arbetsvetenskap, Göteborgs universitet.

ISBN: 978-91-87876-86-8

Tack!

Ett stort tack framför allt till Martin Joormann och Måns Lundstedt på Institutionen för sociologi och arbetsvetenskap vid Göteborgs Universitet som har granskat denna rapport, samt till andra medverkande på seminariet där rapporten presenterades. Vi vill även tacka René León-Rosales på Mångkulturellt centrum som givit kommentarer på texten under arbetets gång. Tack också till Agneta Lundquist för stöttning och kommentarer i det inledande arbetet.

Om författaren till rapporten:

Christopher Ali Thorén är doktor i samhällsvetenskap med utbildningsvetenskaplig inriktning. Han har tidigare forskat om muslimska elevers situation i skolan och har varit anställd vid Unga mötesplatser under hösten 2026 för att genomföra denna utvärdering.

Denna utvärdering är finansierad av Unga mötesplatser vid Socialförvaltningen Nordost med stöd från Levande historia, Göteborgs Stad. Föreliggande rapport från denna utvärdering är granskad av forskare vid Institutionen för sociologi och arbetsvetenskap, Göteborgs Universitet.

Fullständig referens: Thorén, C. A. (2026). *Förväntningar, engagemang och gemenskap: Utvärdering av projektet "Motståndskraft mot rasism" inom Socialförvaltningen Nordost, Göteborgs Stad. Forskningsrapporter i sociologi, Nr 153*. Institutionen för Sociologi och Arbetsvetenskap, Göteborgs universitet.

Titel: Förväntningar, engagemang och gemenskap: Utvärdering av projektet "Motståndskraft mot rasism" inom Socialförvaltningen Nordost, Göteborgs Stad.

Författare: Christopher Ali Thorén, Göteborgs Stad

Grafisk form och layout: Albin Ström, Göteborgs Stad

I samarbete med:

Göteborgs
Stad

**MOTSTÅNDSKRAFT
MOT RASISM**

Förord

Under många år har vi som arbetar med unga i nordöstra Göteborg fått ta emot berättelserna om hur de utsätts för rasism i sin vardag. Ofta direkt rasism så som vi kanske oftast tänker på den, men också i form av mikroaggressionerna med rasistiska inslag som leder till obehag och verkar livs begränsade. Sådant som gör att de till exempel tvekar inför att åka in till stan, på grund av rädslan för att någon ska dra i sjalen eller ropa ut något rasistiskt på vagnen, kanske till och med bli fysisk. Vi ser också hur det är obehagligt normaliserat hos de som utsätts, "Det är inte så farlig, de menar inte det, det är bara något de säger". Men det påverkar våra ungas liv, begränsar dem och skapar till och med ohälsa. Det är tydligt att vi som möter unga på deras fritid behöver möta upp i att hantera detta.

Fritidsverksamheterna i Göteborgs stad styrs av en strategi. Den säger bland annat att vi ska arbeta för trygga och inkluderande platser för unga, vi ska vara en plats för lärande och utveckling och vi ska samarbeta för att ge unga fler möjligheter. Allt detta tog vi med oss när vi 2021 fick möjligheter att starta ett projekt för att stärka våra unga i antirasism. Vi visste inte helt hur vi vill göra detta, men vi var övertygade om att målet var att ge våra unga motståndskraft genom kunskap och redskap att använda då de möter rasism i sitt liv. Både om de blev utsatta själva eller om någon i deras närhet blev det. Namnet på projektet blev därför *Motståndskraft mot rasism*.

Under projektets fyra år har vi provat oss fram för att hitta metoderna och kunskapen. Hela tiden med de unga aktiva vid vår sida för att hitta formerna. Genom denna utvärdering får vi nu möjlighet att se om vi landat på ett ställe som ger effekt. Det är värdefull läsning för att se om vi nu gör den skillnaden vi sökte.

Vi riktar ett särskilt stort tack till Christopher Ali Thorén som genomfört utvärderingen med inte bara sin stora kompetens, utan även med ett stort engagemang för våra unga. Vi tackar också projektledarna Mirjam Haj Younes och William de Young som stöttat i arbetet och våra tidigare projektledare, alla våra unga ledare, våra ambassadörer och deltagare som delat med sig av sina erfarenheter till denna utvärdering.

Mars 2026

Louise Parbring, enhetschef Unga mötesplatser Nordost,
Göteborgs stad.

Innehåll

Sammanfattning	5
Inledning	6
Disposition och läsanvisningar	7
Utvärderingens syfte	7
Teori och begrepp	9
Rasism och anti-rasism	9
Förorten, segregation och stigmatisering	9
Icke-formella och informella läroprocesser	10
Tillvägagångssätt	11
Intervjuer och fokusgrupper	11
Enkät	11
Analys och presentation av materialet	12
Etiska överväganden	12
Bakgrund och tidigare forskning	13
Nordost och Göteborgs segregation	13
Tidigare forskning om barn och ungas utsatthet för rasism	13
Tidigare forskning om antirasistiskt arbete riktat mot barn	15
Bakgrund till Motståndskraft mot rasism	17
Projektets ursprungliga mål och syfte	17
Nuvarande ordinarie verksamhet	18
Nuvarande arbetssätt	19
Resultat	22
Kunskap om och förmågan att hantera rasism	22
Att sätta ord på sina upplevelser	24
Förståelse för andras utsatthet	25
Civilkurage	26
Engagemang och gemenskap	28
Att bidra till förändring och få göra sin röst hörd	28
Gemenskap och ett tryggt rum	29
Att hantera förväntningar	31
Delaktighet	32
Begränsningar med ett kommunalt projekt	34
Utveckla andra färdigheter	35
Att växa in i sin roll	35
Organisation och samarbeten	37
Anställd, aktivist eller engagerad ungdom?	37
Samarbeten inom stadens förvaltningar	38
Ta vara på olika verksamheters kompetenser	39
Elevrådsutbildning	40
Projektets plats inom lokalsamhället och staden	41
Att nå ut till målgruppen	42
Motståndskrafts rapporter	44
Avslutande diskussion	45
Rekommendationer	48
Vidare läsning	49
Referenser	50

Sammanfattning

Motståndskraft mot rasism

Projektet ”Motståndskraft mot rasism” initierades av Socialförvaltningen Nordost 2021 för att stödja unga i stadsområdet Nordost med strategier och verktyg för att bemöta fördomar, diskriminering och rasism. Projektet utgår från devisen ”unga lär unga” och syftar till att stärka ungas förmåga till civillikurage. Projektet har producerat två rapporter, *Motståndskraft – En rapport om rasism i nordöstra Göteborg* (Abbas m.fl., 2022) och den uppföljande *Motståndskraft – En rapport om ungdomars upplevelser av rasism i nordöstra Göteborg* (Socialförvaltningen Nordost, 2023).

Verksamhet

Projektets verksamhet består av:

- » Ungdomsambassadörer som arbetar med utbildningar, cafékvällar och evenemang.
- » Lovjobb i form av att ungdomar får utbildning om rasism samt arbetar med uppgifter som bidrar till ökad förståelse kring frågor om rasism.
- » Cafékvällar och olika evenemang med olika teman.
- » Elevrådsutbildning för högstadieskolor.

Utvärdering

En utvärdering av projektet har genomförts genom intervjuer och enkät. Resultatet visar att ungdomarna som deltagit i projektet har fått ny kunskap om rasism och upplever det som stärkande att kunna sätta ord på tidigare upplevelser. Många ungdomar såg projektet som en kompensatorisk utbildning då de inte upplevt att skolan har erbjudit detta. Projektet har också skapat en trygg social gemenskap och gett ungdomarna möjlighet till personlig utveckling.

Delaktighet är en aspekt som lyfts fram av både ungdomarna själva och av tjänstepersoner som en viktig del av projektet. Ungdomarna har också getts möjlighet att göra sin röst hörd och bli lyssnade till utifrån de problem som de själva upplever.

Utmaningar och rekommendationer

Utmaningar som identifierats är att hantera förväntningar och begränsningar, samt att hitta former för projektet som både erbjuder avlönat arbete och träffar för engagerade ungdomar som inte kan avlönas. Rekommendationer för Socialförvaltningen Nordost och Göteborgs Stad presenteras i en separat del av rapporten.

Inledning

”Det här kan vara början på något stort!” En av de unga deltagarna som blir intervjuade för denna utvärdering ringar in något av den stämning som finns bland de unga som är anställda och engagerar sig i *Motståndskraft mot rasism*. Projektet initierades och drivs av Unga mötesplatser vid Socialförvaltningen Nordost för att arbeta med att rusta unga mellan 14 och 20 år som har erfarenheter av eller riskerar att utsättas för rasism. Idén till projektet kom då personalen inom fritidssektorn mötte många unga i stadsområdet¹ med erfarenheter av rasism och diskriminering och i stort behov av stöd. Sedan 2021 har *Motståndskraft mot rasism* gått från ett projekt som söker sin form till en etablerad verksamhet inom förvaltningen. Nu arrangeras regelbundet olika evenemang, utbildningar, lovjobb och elevråds-utbildningar där gruppen med anställda unga ambassadörer utgör kärnan i verksamheten.

I intervjuerna uttryckte flera av de unga deltagarna förhoppningar på projektet, att det var en chans för dem att göra sina röster hörda och att engagera sig i en fråga de brinner för. Dessa förhoppningar och engagemang bär på en stor potential då det är en bra utgångspunkt för att engagera och arbeta tillitsskapande med unga som många gånger har lågt förtroende för myndigheter. Samtidigt kan arbetet stötta unga som utsätts för rasism, men som inte vet hur de ska hantera eller få hjälp med detta. Utmaningen är dock att förhoppningar behöver uppfyllas för att inte vändas till besvikelse. Spänning mellan potential och utmaning, hur ett kommunalt projekt har hittat sin form samt vilka metoder som används kommer vara de huvudteman som diskuteras i denna rapport.

Utöver erfarenheter av rasism i vardagen – till exempel i skolan, kollektivtrafiken eller i kontakt med polisen – beskriver många unga i Nordost att de upplever ett bemötande utanför det egna stadsområdet som är präglad av fördomar kopplade till etnicitet, religion och bostadsområde. Något som i förlängningen riskerar att få negativa konsekvenser för deras hälsa, självkänsla, delaktighet som samhällsmedborgare och känslan av trygghet i staden.

”Det här kan
vara början på
något stort!”

Det riskerar även att begränsa ungas rörelsefrihet i staden, då de av oro för att utsättas för rasism och stigmatisering, många gånger väljer att undvika att röra sig utanför sitt bostadsområde.

Tanken med *Motståndskraft mot rasism* har därmed varit att stödja unga i stadsområdet Nordost med strategier och verktyg för att bemöta denna typ av fördomar, diskriminering och rasism i sin vardag. Genom ett medskapande arbetssätt är syftet därtill att stärka ungas förmåga till civillkurage och därigenom hantera och utmana rasistiska strukturer.

Denna utvärdering initierades av Unga mötesplatser inom Socialförvaltningen Nordost. Efter de fyra år som *Motståndskraft mot rasism* har pågått fanns ett behov av att utvärdera de metoder som används för att kunna utveckla arbetet inom projektet. För att undersöka detta har det genomförts intervjuer med nuvarande och tidigare deltagande ungdomar samt med tjänstepersoner som har arbetat eller samarbetat med projektet. Därtill har en enkät använts för att få en bredare bild av projektet.

Inom projektet *Motståndskraft mot rasism* har det publicerats två tidigare rapporter: *Motståndskraft – En rapport om rasism i nordöstra Göteborg* (Abbas m.fl., 2022) och den uppföljande *Motståndskraft – En rapport om ungdomars upplevelser av rasism i nordöstra Göteborg* (Socialförvaltningen Nordost, 2023). Syftet med dessa två rapporter var att undersöka

¹ Göteborgs Stad är administrativt indelat i de fyra stadsområdena Nordost, Centrum, Hisingen och Sydväst. Stadsområdena är i sin tur indelade i mellanområden. Nordost består av följande mellanområden: Östra Angered, Bergsjön, Gamlestaden-Utby, Kortedala, Södra Angered, Centrala Angered, Norra Angered.

utbredningen av rasism i Nordost och dess uttrycksformer. Denna rapport skiljer sig därmed från de tidigare genom att den handlar om att utvärdera projektet som sådant, inte förekomsten av rasism i sig.

Förutom det lokala behovet att stödja ungdomar som utsätts för rasism, som identifierats av Socialförvaltningen Nordost, ligger *Motståndskraft mot rasism* verksamhet i linje med Göteborgs Stads övergripande arbete mot rasism. År 2020 antog kommunfullmäktige *Göteborgs Stads plan för stärkta insatser mot rasism 2020–2023 – från ord till handling* (Göteborgs Stad, 2020). I budgeten för 2024 fick sedan kommunstyrelsen i uppdrag att ta fram förslag på hur planen kunde förlängas samt att uppdatera planen efter nya omvärldsförutsättningar. I skrivande stund finns ett förslag på en uppföljande plan, *Göteborgs Stads plan mot rasism – År 2025–2028* (Göteborgs Stad, u.å.), som kommunfullmäktige förväntas ta beslut om under våren 2026. I förslaget nämns *Motståndskraft mot rasism* som en del av arbetet mot rasism med ambitionen att gå från projekt till en verksamhet. Detta för att ”kunna bedriva ett mer långsiktigt arbete för unga, av unga, och på sikt utgöra en resurs till fler verksamheter i staden” (Göteborgs Stad, u.å.).

Göteborgs Stads plan mot rasism relaterar dessutom till ytterligare styrande dokument där frågor om principen om icke-diskriminering återkommer. *Göteborgs Stads barnrättsplan 2022–2024* (Göteborgs Stad, 2022a) är ett sådant exempel där arbetet mot rasism lyft fram som en del i att arbeta med barns trygghet. Ytterligare exempel är *Göteborgs Stads trygghetsskapande och brottsförebyggande program* (Göteborgs Stad, 2022b) där tillhörighet till en minoritetsgrupp ses som en riskfaktor för att exempelvis utsättas för diskriminering utifrån etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, samt att minoriteter i större utsträckning utsätts för rasism och hatbrott. Dessa lokala planer ligger i sin tur linje med den nationella *Handlingsplan mot rasism och hatbrott* (Arbetsmarknadsdepartementet, 2024) som framtagits av regeringen. Där framhålls att arbetet med ett samhälle fritt från rasism måste ske på nationell såväl som på regional och lokal nivå.

Sedan 2019 är även Göteborgs Stad medlem i *European Coalition of Cities Against Racism* (ECCAR), den europeiska koalitionen av städer mot rasism. ECCAR bildades 2004 på ett initiativ från UNESCO och är ett nätverk av cirka 150 europeiska städer och kommuner. Inom nätverket finns ett aktivt arbete för att motverka rasism, diskriminering och främlingsfientlighet utifrån ett tiopunktsprogram med uppföljning vart annat år.

Motståndskraft mot rasism verkar därmed i ett sammanhang som relaterar till handlingsplaner på både nationell och lokal nivå samt i relation till ett europeiskt arbete mot rasism. För att göra detta arbete så effektivt och verkningsfullt som möjligt är det därför angeläget att utveckla de metoder som används på lokal nivå. Ambitionen med denna rapport är således att bidra med kunskapsunderlag för att utveckla de metoder som används inom *Motståndskraft mot rasism* (här efter enbart *Motståndskraft*) och liknande verksamheter inom Göteborgs Stad.

Disposition och läsanvisningar

I denna rapport ges först en introduktion utvärderingens syfte presenteras, de teorier och begrepp som används samt det tillvägagångssätt (metoder) som används. Sedan ges en bakgrund och tidigare forskning. Detta är tänkt att ge en inblick i det sammanhang som projektet verkar inom, samt en kort redogörelse för tidigare forskning inom området för rasism som påverkar unga samt arbetet mot rasism mot unga. Efter detta ges en bakgrund till projektet *Motståndskraft mot rasism*, hur projektet startade och nuvarande verksamhet. Efter detta ges resultatet av den utvärdering som gjorts, vilket presenteras utifrån olika teman. Avslutningsvis ges en avslutande diskussion samt rekommendationer för vidare arbete.

Rapporten behöver inte läsas i sin helhet för att bli begriplig, utan den med begränsad tid kan läsa de avsnitt som framstår som intressanta. Genom att läsa sammanfattning, och därtill introduktion samt den avslutande diskussionen kan läsaren få en översiktlig bild av projektet och utvärderingens slutsatser.

Utvärderingens syfte

Denna utvärderings främsta syfte är att undersöka *Motståndskrafts* verksamhet och metoder samt hur ungdomarna upplever sitt deltagande i projektet. Detta för att identifiera vilka delar som varit mest effektiva i att stödja och engagera ungdomar i arbetet kring rasism. Utvärderingen utgår därmed från Socialförvaltningen Nordosts intentioner med projektet och dess relation till Göteborgs Stads övergripande arbete mot rasism. I detta syftar utvärderingen till att undersöka både vad det betyder för ungdomarna själva att delta i projektet, samt hur arbetet inom projektet och med samarbetspartners har fungerat.

Utvärderingen vägleds i första hand av följande övergripande frågeställning:

- » Hur har de arbetsmetoder som använts inom projektet Motståndskraft upplevts av projektets deltagare och vilka effekter har det haft för dem?

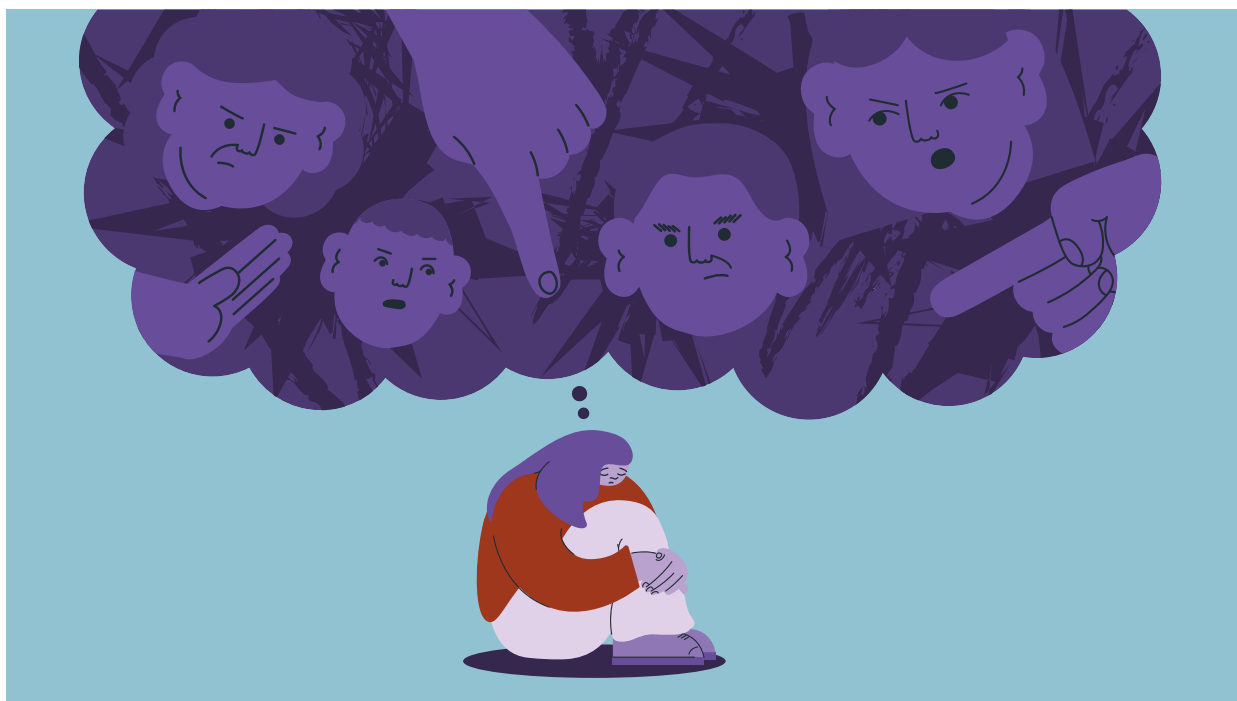
Därtill vägleds även utvärderingen av följande underfrågor:

- » Vilka delar av projektet Motståndskraft verksamhet upplever deltagarna som mest givande och vad anses ha bidragit till detta?
- » Vad anser de som deltagit och varit anställda inom i projektet att de själva har fått ut av sin medverkan?
- » Vilka lärdomar kan dras från projektet gällande struktur, metodval, målgruppsarbete och långsiktig påverkan i arbetet mot rasism på lokal nivå och i staden som helhet?
- » Hur har individer och aktörer som inte direkt deltagit i projektet, men som berörts av dess verksamhet, upplevt projektets närvaro och påverkan?
- » Hur väl har projektets genomförande överensstämmt med Göteborgs Stads intentioner och mål med satsningen?

De som arbetar inom socialt arbete har antagligen någon gång stött på begreppen *utvärdering*, *uppföljning* och *granskning*. Detta är viktigt då det ställs allt högre krav på att kommunal verksamhet både är effektiv och uppfyller de mål som sätts upp. I detta fall handlar det om en utvärdering i betydelsen en ”systematisk process för att samla in och analysera

information för att bedöma kvaliteten, värdet, betydelsen och nyttan” (Blom m.fl., 2025, s. 31) med verksamheten. Utvärderingen tar ett helhetsgrepp om projektet sedan starten 2021 och är därför inte en uppföljning, som i strikt mening sker fortlöpande. Däremot har det vissa drag av en granskning, som handlar om att bedöma och kontrollera att en verksamhet följer de mål som satts upp (Blom m.fl., 2025). Detta är dock inte en extern granskning, då den initierats av Unga mötesplatser själva för att utveckla verksamheten med medel beviljade från Göteborgs Stads Levande historia. Ansvarig forskare är dock rekryterad utanför projektet, vilket gör att Motståndskraft analyseras med en utomstående ögon. Detta mellanting mellan utvärdering och granskning för med sig både för- och nackdelar. Det blir en intern granskning i att Unga mötesplatser initierar och anställer en forskare själva och därmed saknar den objektivitet som krävs vid en granskning i strikt mening. Däremot är fördelen att forskaren får tillgång till projektet och kan mötas med en öppenhet av deltagarna om det inte upplevs som att de blir bedömda. Utgångspunkten för uppdraget är ändå att granska projektet för att stödja verksamheten i deras utvecklingsarbete, vilket det får förutsättas att alla inblandande är positivt inställda till.

För att genomföra denna utvärdering och bedöma projektets kvalitet och effekter för de som deltar har kvalitativa och kvantitativa metoder använts (vilket beskrivs nedan).

Teori och begrepp

I följande del presenteras de teorier och de begrepp som används i rapporten.

Rasism och anti-rasism

Denna utvärdering har framför allt som syfte att undersöka Motståndskrafts organisation och metoder, samt hur de ungdomar som kommit i kontakt eller arbetat med projektet upplever sitt deltagande. Det är alltså inte erfarenheterna av rasism i sig som undersöks, men då mycket av diskussionerna i intervjuerna handlar om rasism och utsatthet av rasism behövs ändå en övergripande diskussion om vad som menas med rasism i detta avseende.

I denna utvärdering och rapport används samma definition av rasism som i *Göteborgs Stads plan för stärkta insatser mot rasism 2020–2023 – från ord till handling* (Göteborgs Stad, 2020), vilken också är densamma som i den nationella *Handlingsplan mot rasism och hatbrott* (Arbetsmarknadsdepartementet, 2024). Där definieras rasism som ”uppfattningar om att människor på grund av föreställningar om ras, nationellt, kulturellt eller etniskt ursprung, religion, hudfärg eller annat liknande förhållande är väsensskilda från varandra och att de därmed kan eller bör behandlas på olika sätt” (Göteborgs Stad, 2020a, s. 7).

I Göteborgs Stads plan nämns även att rasism kan vara ”öppen och uttalad och kan leda till brottsliga handlingar, som hatbrott och diskriminering” men att den också kan vara ”mer dold och omedveten och skapar förhållanden som idag inte omfattas av till exempel diskrimineringslagen men som medför ojämlik fördelning av status, privilegier, resurser, rättigheter och möjligheter för människor baserat på den identitet de tillskrivs och den grupp de antas tillhöra” (Göteborgs Stad 2020a, s. 7). I planen påpekas även, i likhet med tidigare forskning (Frederickson, 2021; Hübinette & Lundström, 2022; Manga m.fl., 2022), att det vuxit fram olika former av rasism(er). Rasism(erna) kan därmed ta olika skepnad och i vissa fall fokusera på biologi (som hudfärg och andra fysiska särdrag) och i andra fall på kulturella uttryck eller religion, eller i kombination av alla dessa uttryck (Modood, 2020). I planen lyfts även att rasism kan vara institutionell, där analysen av rasismens uttryck bör fokusera på ”praxis och regelverk och på institutioner snarare än enskilda individer” (Göteborgs Stad, 2020a).

Många forskare pekar på att det är rasismen som skapar föreställningen om ”raser” genom processer av *rasifiering*. Det är de historiska processer som kategoriserar människor, ger dem olika status och gör så att dessa förhållanden framstår som neutrala (Neergaard & Mulinari, 2017; Hübinette & Lund-

ström, 2022). Utöver detta kan rasism även samverka med andra maktstrukturer (som kön, klass och socioekonomisk status, religion etc.) och ta sig olika uttryck utifrån kontexten (som plats och sammanhang), vilket ofta benämns som *intersektionalitet* (Collins & Bilge, 2016).

Antirasism i sin tur är, som Lena Dominelli skriver, ”en sprängbräda mellan rasistiska och icke-rasistiska sociala relationer” (2018, s. 9, författarens översättning). Målet med antirasistiskt arbete menar hon är att gå från ett samhälle där rasism präglar sociala relationer, till ett samhälle som är icke-rasistiskt och där rasism har förlorat sin betydelse. Ett antirasistiskt förhållningssätt inom socialt arbete är därmed inte, som Johansson m.fl. påpekar, ”endast en frånvaro av rasism utan även aktiva handlingar som syftar till att bekämpa ojämlikheter mellan grupper av människor baserade på etnicitet och ’ras’” (2021, s. 332). Antirasism som praktik är med andra ord medlet för att nå en icke-rasistisk verksamhet och möjligheten att stödja unga människor i en utsatt situation.

Förorten, segregation och stigmatisering

Då tidigare forskning pekar på att rasism och segregation har ett samband är det relevant att diskutera platsens betydelse för Motståndskrafts arbete. Nordost, och de flesta mellanområden inom stadsområdet, har en högre andel invånare med ”utländsk bakgrund” (alltså att de själva eller deras föräldrar är födda utanför Sverige) och med sämre socioekonomiska förhållanden än staden i genomsnitt. Dessa områden stämmer därmed in på området som hamnar under paraplybegreppet ”Förorten”. Bland många ungdomar används numera förkortade ”orten”, där det tidigare funnits benämningar som ”trakten” eller ”betongen” (Sernhede m.fl. 2019). Polisen använder i stället olika benämningar utifrån de sociala problem som de identifierar i ett område, så som ”riskområden”, ”utsatta” eller ”särskilt utsatta” områden (Polismyndigheten, 2025). Ofta kallas dessa områden för ”mångkulturella” områden, då de dess invånare ofta har en stor variation i kulturell, språklig, nationell och religiös bakgrund. Inom forskning finns olika sätt att benämna områden. Ibland används helt enkelt ”förort” (Sernhede m.fl. 2024; Esaiasson, 2019; Thorén, 2024). Andra har valt att beskriva denna typ av områden som ”strukturellt missgynnade” (Bunar, 2021, s. 26). Detta för att poängtera att de sociala förhållanden som råder inte har med invånarna eller själva området att göra, utan att situationen kommer ur materiella och politiska processer.

Begreppen *integration* och *segregation* används ofta inom politisk debatt, kommunal verksamhet och forskning. Det finns dock ingen tydlig definition som alla är överens om. Inte heller vem som är ansvarig för integration eller vilka som ska vara i fokus för den (alltså vilka som bör integreras) (Elgenius & Aziz, 2024). Ofta används "segregerade områden" eller "utanförskapsområden" för att beskriva ett område, men inom forskning framhålls segregationens relationella karaktär. Ett område kan alltså inte vara segregerat i sig självt, utan endast i relation till något annat. Angered är alltså inte ett segregerat område, utan det finns en segregation inom staden Göteborg (Lindström, 2019). Att begreppet "utanförskapsområde" används pekar på ett synsätt där de sociala förhållandena i samhället förstås som horisontella, och geografiska, snarare än vertikala med fokus på det materiella (Dahlstedt, 2018). Att kategorisera invånare som "innanför" och "utanför" samhället blir dock problematiskt i relation till den verksamhet som Motståndskraft bedriver. De unga som deltar i projektet upplever många gånger en utsatthet i relation till Göteborgs segregation, samtidigt som de i högsta grad är "inne" i samhället, genom att bo, studera och arbeta inom staden (i detta fall dessutom inom en kommunal verksamhet).

Integration kan ses som en process utifrån olika indikatorer som möjliggör individers möjligheter till exempelvis skola och utbildning, hälsofrämjande insatser och sjukvård, samt en meningsfull fritid. Begreppet integration är omdiskuterat inom forskningen och bör därför användas med viss försiktighet. På samma sätt som segregation inte handlar om en specifik grupp utan en relation, kan integration ses som en komplicerad process som innefattar många delar av en stad. Elgenius och Azis påpekar att integration kan "referera till individer med eller utan migrationshistoria" (2024, s. 7).

Inom forskning beskrivs ofta att dessa områden utsätts för en *territoriell stigmatisering* (Bunar m.fl., 2021; Sernhede m.fl., 2024; Wacquant, 2008). Det innebär att området associeras med negativa fenomen som kriminalitet (exempelvis kriminella gäng och drogförsäljning) och stökiga skolor med negativa skolresultat, men också en fördömsfull syn på de boende i området utifrån rasistiska föreställningar om immigranter och religiösa grupper. Detta leder i sin tur att invånarna "märks", alltså att de föreställningar som finns om området förs över på dem enbart utifrån deras adress, vilket kan följa

ungdomar när de befinner sig utanför området (i centrum eller skolor på andra platser), och påverka möjligheter till arbete och högre studier (Wacquant, 2007; Widigson, 2013).

Icke-formella och informella läroprocesser

Lärandet är en viktig del av Motståndskrafts verksamhet. Därmed är det relevant att ringa in vilken typ av lärande som sker inom verksamheten.

Inom forskning om lärande skiljer man ofta mellan i grova drag tre former av lärande. Det *formella lärandet* är det som ofta sker inom ramen för en institution som skola och universitet med klassrum, läroplaner, examina och betyg. Ett lärande i organiserad form, men utan de formella strukturerna, benämns som *icke-formellt lärande*. När det gäller lärande som sker spontant utanför den formella undervisningen, exempelvis under raster eller aktiviteter som inte egentligen syftar till lärande, talas det om ett *informellt lärande* (Schoug & Hill, 2020). Eftersom Motståndskraft inte har någon formell examination är det icke-formellt och informellt lärande som är aktuellt att undersöka i detta fall.

Eftersom Motståndskraft drivs inom en kommunal verksamhet så är det i formell mening inte en del av civilsamhället. Däremot bär det drag av den typ av lärande som finns inom civilsamhällets organisationer som arbetar med sociala frågor. Den folkbildning inom civilsamhället som sker i förorten, eller strukturellt missgynnade, områden har jämförts med arbetarrörelsens organisering under 1900-talet (Sernhede m.fl., 2019). Denna typ av folkbildning utgår ofta från deltagarnas levda erfarenheter och från den lokala kontexten med kompensatoriska ambitioner, exempelvis läxhjälp (Elgenius, Olsson & Yosuf, 2023). Organisationer i dessa områden är ofta platsbunden och förhåller sig tydligt till lokalsamhället, eller andra områden med liknande karakteristik (Elgenius & Aziz, 2024). De har ofta ett fokus på "självstärkande" aktiviteter och "inbegriper reflektioner över den egna livssituationen" (Sernhede m.fl., 2024, s. 147). Detta kan med andra ord ses som verksamheten är *situerad*, alltså att den utgår från en lokal kontext. Till skillnad från arbetarrörelsens organisering pekar dock forskning på ett alltmer individualiserat samhällsengagemang med fokus på sakfrågor. De nutida folkrörelserna arbetar därmed mer inom en marknadsinriktad kontext där identitet och självförverkliganden är framträdande (Björk m.fl., 2018), vilket kan antas påverka hur ett projekt där lärande är centralt organiseras.

Tillvägagångssätt

I denna del presenteras tillvägagångssättet för utvärderingen, där intervjuer och en digital enkät har varit de huvudsakliga metoder som använts. Därtill har Motståndskrafts egna utvärderande enkäter samt nätverket KEKS (se 4.3) utvärdering tagits i beaktande.

Intervjuer och fokusgrupper

Den huvudsakliga data som analyserats och använts för att undersöka Motståndskrafts historia, projektet struktur och samarbeten samt ambassadörernas upplevelser av att arbeta med projektet kommer från intervjuer med berörda personer. Intervjuerna kan betraktas som *semi-strukturerade*. Syftet är en fördjupad förståelse för ungdomarnas erfarenheter, i linje med att den ”kvalitativa forskningsintervjun söker förstå världen från undersökningspersonernas synvinkel, utveckla mening ur deras erfarenheter” (Kvale & Brinkman, 2009, s. 17).

En färdig intervjuguide med frågor låg till grund för intervjun, men det var den som intervjuade som framför allt ledde samtalen till relevanta ämnen. Detta passade bra då de personer som intervjuades hade olika roller i projektet och därmed kunde fokusera på det som var mest angeläget för dem. Det genomfördes även en gruppintervju med sex deltagare vilket gav ett visst material. Tanken var att kombinera enskilda intervjuer, där deltagaren i lugn och ro kunde samtala med forskaren, med en gruppintervju som kunde uppmuntra till dialog mellan deltagarna. Att det inte blev fler gruppintervjuer berodde på att det för närvarande är en relativt liten grupp som är aktiv i projektet samt att det var svårt att hitta tider där flera deltagare hade möjlighet att komma.

Totalt genomfördes 25 stycken intervjuer. 13 intervjuer med sammanlagt 15 ungdomar enskilt eller i grupp (8 tjejer, 7 killar), samt 12 intervjuer med tjänstepersoner som har varit i kontakt med projektet inklusive 2 politiker. Intervjuerna varierade i längd, mellan 30-70 minuter. Intervjuerna genomfördes på plats i socialförvaltningens lokaler, via telefon eller videosamtal på Teams.

Rekrytering till de enskilda intervjuerna skedde genom ett *avsiktligt urval* (Ritchie m.fl. 2014) av personer med olika roller inom, eller som varit i kontakt med, projektet. Det innebär att unga ambassadörer och unga på lovjobb, samt tjänstepersoner fick frågan om att delta. En förfrågan gick även ut till socialnämndens politiker där två personer svarade.

Då gruppen som intervjuas är relativt liten och många känner varandra så anonymiserades de intervjuade så långt det är möjligt. Därför könas personer

enbart när det har ansetts vara relevant, i övrigt används pronomenet hen. I resultatdelen hänvisas citat till den kod som givits till de intervjuade. Unga deltagare och ambassadörer har fått bokstaven D och projektledare, tjänstepersoner och politiker har fått bokstaven T följt av ett nummer (exempelvis D_01, T_01).

Enkät

I kombination med intervjuerna användes även en enkät för utvärderingen. Ansvarig forskare tog fram ett utkast till enkäten som bearbetades under en workshop med Motståndskrafts unga ledare samt ungdomsambassadörer. Motståndskrafts projektledare gavs också tillfälle att se över enkäten innan den publicerades.

Enkäten riktade sig till personer över 15 år som på något sätt deltagit i Motståndskrafts verksamhet, utbildningar eller cafékvällar. Såväl nuvarande som tidigare deltagare med olika roller inom projektet, som handledare för och anställda i lovjobb, unga ledare, ambassadörer samt ungdomar som kommit i kontakt med projektet genom skolan eller ungdomsfullmäktige.

Totalt svarade 64 personer på enkäten. 37 personer är, eller har varit, anställda inom projektet (varav 21 var anställda när de svarade på enkäten), 9 personer hade deltagit i någon utbildning (via elevråd, i skolan eller på en arbetsplats) och 18 personer hade besökt Motståndskrafts cafékvällar.

Enkäten spreds i huvudsak till nuvarande och tidigare deltagare genom att projektledare och unga ledare skickade länken genom sina kontaktkanaler. Med detta sätt att rekrytera bedöms en stor del av nuvarande och tidigare deltagare ha nåtts av enkäten. Enkäten annonserades även med länk och qr-kod via de kommunikationskanaler som Motståndskraft förfogar över, så som sociala medier (Instagram) och i de lokaler där projektet har möten.

Med tanke på att det inte är så stort antal personer som är eller har varit anställda i lovjobb eller som ungdomsambassadörer, så är 37 personer tillräckligt för att få en någorlunda bra bild över hur Motståndskraft upplevs inom denna kategori. Inom de andra kategorierna (de som deltagit i utbildningar eller vid en cafékväll) är det för få personer för att kunna säga något substantiellt utifrån detta underlag. Det kommer därmed enbart vara de anställda ungdomarnas svar som analyseras i rapporten. Motståndskraft engagerar personer från 14 år, men endast den som var 15 år eller äldre bjöds in svara på enkäten (se etik nedan). Detta bedöms dock som ett relativt litet bortfall som inte påverkar resultatet nämnvärt.

Under arbetet med utvärderingen fanns även möjlighet att ta del av KEKS årliga gruppenkät för kvalitetsuppföljning, samt Motståndskrafts utvärderingar från elevrådsutbildningar².

Analys och presentation av materialet

Intervjuerna har transkriberats med hjälp av mjukvaran aTrain och analyseras av ansvarig forskare med hjälp av mjukvaran Atlas.ti, anpassad för kvalitativa analyser. Det genomfördes en tematisk analys (Braun, & Clarke, 2006) av de pseudonymiserade transkriptionerna där relevanta och framträdande teman identifierades.

Citaten i rapporten har varsamt redigerats för att fånga det den intervjuade vill förmedla, utan att ändra språket för mycket. Talspråk är dock inte samma sak som skriftspråk, och även värtaliga personer kan framstå som osammanhängande när de citeras ordagrant (Mero-Jaffe, 2011). Därför har talspråket i möjligaste mån bevarats, men med vissa justeringar för att öka läsbarheten.

Resultaten från enkäten presenteras genom deskriptiva analyser, såsom frekvenser och procentuella fördelningar. Eftersom urvalet är relativt litet är det inte fråga om en statistiskt generaliserbar studie, utan snarare en explorativ analys som kan ge indikationer på hur projektet har uppfattats av deltagarna. Enkäten syftar därmed till att bidra med en bredare förståelse för vilka delar av projektet som upplevts som givande respektive mindre givande.

Etiska överväganden

Denna rapport berör delvis känsliga frågor om utsatthet och rasism samt presenteras i en samhällskontext där det förekommer negativa rasifierade stereotyper. Detta innebär att etiska överväganden, i överensstämmelse med Vetenskapsrådets (2024) riktlinjer, var centrala för planeringen och genomförandet av utvärderingen. Utvärderingen genomförs med godkännande från etikprövningsmyndigheten (Dnr. 2025-05215-01).

Vid de enskilda intervjuerna och fokusgrupperna informerades deltagarna om att deltagande är frivilligt, att de kan avbryta sin medverkan när de vill utan att detta kommer att ifrågasättas och att det inte heller påverkar deras relation till ansvarig forskare, de som arbetar med Motståndskraft eller Socialförvaltningen Nordost. De informerades även om att de efter intervjun kan begära att inspelning och transkriptioner raderas. Därtill informerades de om att de kommer få pseudonymer och att information som kan kopplas till deras person inte kommer redovisas i rapporter eller artiklar.

Eftersom deltagarna i studien har deltagit i den verksamhet som initierat och finansierat denna utvärdering blev de lovade att ansvarig forskare inte får rapportera vidare eventuella omdömen om projektet på ett sätt som kan kopplas till deras person (som exempelvis eventuella konflikter eller kritik mot projektet). All information som framkommer i intervjuerna redovisas därför på en allmän nivå där personliga detaljer utesluts.

Frågorna i enkäten och intervjuerna har i huvudsak fokuserat på deltagande i Motståndskraft. Frågor om deltagarnas egen utsatthet har dock adresserats när det varit relevant. Deltagarna påminnes då om att intervjun var frivillig och att de bara behövde dela med sig av det de känner sig bekväma att prata om. Det var enbart personer äldre än 15 år som deltog i intervjuer och svarade på enkäten och kunde då själva ta beslut om deltagande utan föräldrars samtycke (Etikprövningsmyndigheten, u.å.). Intervjuerna och enkätundersökningen genomfördes utan att några personuppgifter efterfrågades eller registrerades. Det gör att det inte kan kopplas några enkätsvar till enskilda deltagare³.

² Se även www.keks.se.

³ Samtliga inspelningar, transkriptioner och enkätsvar lagras på Göteborgs Stads säkra server som bara ansvarig forskare har tillgång till. Data att bevaras i minst tio år i Göteborgs Stads säkra digitala arkiv efter att projektet avslutats, därefter sker eventuell gallring i enlighet med Arkivlagen (1990:782).

Bakgrund och tidigare forskning

Nordost och Göteborgs segregation

För att bättre förstå arbetet med Motståndskraft ges här en bakgrund till den miljö inom vilken Socialförvaltningen Nordost arbetar.

Göteborgs Stads jämlikhetsrapport för 2023 visar på att Nordost är det stadsområde som har de största socioekonomiska utmaningarna i staden, där flera delområden definieras som områden med låg eller mellanlåg socioekonomisk status. Det innebär bland annat lägre ekonomisk standard, lägre utbildning och fler som får ekonomiskt bistånd än i staden som helhet (Göteborgs Stad, 2023). Medelinkomsten är exempelvis 382 600 kr i Göteborg, medan den i Nordost ligger på 286 100 kr, alltså en skillnad på nästan 100 000 kronor. Arbetslösheten i hela Göteborg ligger på 6,3 %, medan den i Nordost ligger på 11,7 %. Andelen högutbildade i hela staden är 39,9 % och i Nordost är andelen 23,4 % (Göteborgs Stad, 2025). Inom Nordost finns även ett antal områden som Polisen definierar som "utsatta" eller "särskilt utsatta" områden (Polismyndigheten, 2025).

Det är i sig inget problem att det bor en stor andel personer med "utländsk bakgrund" i ett område, men det pekar på Göteborgs tydligt etniska segregation, eller "rasifierade segregation" som den ibland kallas inom forskning. Andelen födda utanför Sverige ligger i Nordost på 50,5 % medan den ligger på 29,8 % i Göteborg som helhet. Räknas alla med "utländsk bakgrund", alltså både de som är födda utomlands och de som har två föräldrar födda utomlands, så ligger andelen på 70,7 % i Nordost och 39,9 % i hela staden. I vissa områden ligger andelen högre, där exempelvis Hammarkullen har 88,4 %, Gårdstensberget 89,3 % och Hjällbo 90,9 % (Göteborgs Stad, 2025). Det är således viktigt att ha med sig att Nordost är ett stort område med över 100 000 invånare, och de socioekonomiska förutsättningarna skiljer sig avsevärt mellan olika delområden inom stadsområdet. Det går alltså att se en betydande ekonomisk och etnisk segregation mellan, men även inom, stadsområdena i Göteborg.

I relation till frågan om rasism så spelar andelen med "utländsk bakgrund" roll då dessa områden har dras med ett negativt rykte, bland annat på grund av rasistiska stereotyper, vilket bidrar till områdets stigmatisering. Det innebär också att socialförvaltningens olika verksamheter, likt annan offentlig verksamhet i området, så som skolorna, polis, sjukvård osv, möter många fler människor som utsätts för rasism än i andra stadsområden. Andra stadsområden har självklart samma ansvar för dessa frågor, men det är en trolig förklaring till att socialarbetare i Nordost uppmärksammade detta behov av stöd.

Tidigare forskning om barn och ungas utsatthet för rasism

I Sverige har det länge funnits en förståelse av rasism som individuell och idébaserad. Det innebär en syn att rasism bygger på idéer om biologiska raser och ideologier som utgår från att människors värde avgörs av dessa raser. Detta kan härledas till det transatlantiska slaveriet, apartheid och nazismen. Denna typ av förståelser är inte felaktiga, men har på senare tid kompletterats med en bild av att rasism kan ta sig en mängd olika uttryck inom olika delar av samhället (Arneback & Jämte, 2017; Hübinette & Lundström, 2022).

Studier av barns utsatthet i Sverige är ett växande fält och det finns fortfarande behov av mer forskning. Samtidigt finns det ändå en relativt god kunskap om hur och var barn utsätts för rasism och diskriminering (León Rosales & Norell, 2023). I Barnombudsmannens rapport *Om barns och ungas utsatthet för rasism* (2021) betonas att barns utsatthet för rasism är mångdimensionell och därmed kan se väldigt olika ut beroende på vem som utsätts. Uttrycken för rasism kan vara allt från subtila antydningar och osynliggörande där barn andraferas. Det kan även vara mer tydliga former så som verbala trakasserier, hot och våld. Rasism kan alltså vara något någon utsätter en annan person för, men rasismen kan även skapa och upprätthålla ojämlika strukturer. Därmed är det inte enbart en idé eller ideologi.

Biologisk rasism, och hudfärgsrasism, är en form som de flesta kan relatera till och som är vanligt förekommande. I detta fall är det personer som avviker från en vit norm som drabbas på olika sätt, exempelvis genom nedsättande ord, trakasserier eller särbehandling. Andra uttryck för rasism kan utgå från religiös eller förmodad religiös tillhörighet, där exempelvis judiska eller muslimska barn utsätts för rasism utifrån sin identifikation med en tro eller att de associeras med densamma. Barnombudsmannen (2021) menar de att de tre arenor där barn är som mest utsatta för rasism är *skolan, kollektivtrafiken* och på *sociala medier*, alltså platser där många barn befinner sig.

Rädda Barnens rapport *Vuxna vad gör dom?* (2021) baseras på en enkätstudie där det framkom att det är skolan som är den vanligaste platsen där barn bevittnar eller utsätts för rasism. Ungefär hälften av de tillfrågade svarar att de har sett rasism på sin skola. Det framgår att barn ofta känner till sina rättigheter och har hört talas om Barnkonventionen. Samtidigt menar de att vuxnas passivitet gör att de inte får sina rättigheter tillgodosedda. Rapporten kunde även visa att var fjärde barn med "utländsk bakgrund" har utsatts för trakasserier, till skillnad från var sjätte barn med "svensk bakgrund".

Rasism förekommer även mot barn och unga som tillhör eller associeras med religiösa grupper. En tidigare rapport av Otterbeck & Bevelander (2006), *Islamofobi – en studie av begreppet, ungas attityder och unga muslimers utsatthet*, visade på islamofobi och en negativ inställning till muslimer hos icke-muslimska elever. Ett intressant resultat är dock att de icke-muslimer som var positivt inställda till muslimer ofta hade en vän som var muslim. Något som tyder på att vänskap kan ge en mer komplex bild av de stereotyper som ofta präglar medias rapportering av muslimer.

Kvalitativa studier har visat att muslimska elever upplever en utsatthet i skolan utifrån en sekulär normativitet. Islamiska uttryck för religion upplevs som särskilt problematiska och tar sig uttryck som islamofobi - en form av anti-muslimsk rasism. Detta leder ibland till att elever väljer skolor där det studerar fler muslimer eller icke-vita barn för att undvika utsatthet (Thorén, 2024). Det finns studier som visar på att judiska barn upplever utsatthet i skolan och även de kan välja skolor utifrån var de känner sig trygga. Där kan utsattheten handla om nedsättande kommentarer och konspiratoriska föreställningar om judar, men även klotter som kopplas till hat mot judar (så som hakkors) (Katzin, 2021). Studier visar också att judiska barn ibland kan "passera" som vita, men att det också kan göra att deras utsatthet inte tas på allvar (Sältenberg, 2022).

För att kunna identifiera hur olika uttryck för rasism samverkar med andra strukturella faktorer är det en fördel att anlägga ett *intersektionellt perspektiv* (Collins & Bilge, 2016). Exempelvis kan det som benämns som *territoriell stigmatisering*, som har ett samband med stadens segregation, drabba personer som bor och studerar i områden med negativt rykte. Där samverkar ofta bostadsområdets socioekonomiska förutsättningar (det vill säga klass) och dess invånare som rasifieras negativt utifrån exempelvis härkomst, utseende eller religion (Jonsson, 2015; Sernhede m.fl. 2024; Thorén, 2024). Tidigare forskning pekar på att unga i strukturellt missgynnade områden bär på en *multipl utsatthet*. Det kan uttrycka sig som en slags "osynliga barriärer" mellan unga i olika delar av staden (Widigson, 2013), där personer i strukturellt missgynnade områden inte känner sig fullt ut som en del av staden. Den negativa bild och den stigmatisering som omgärdar dessa områden påverkar då andra ungdomars syn på dem som bor där. Det påverkar deras relationer i exempelvis gymnasieskolan, då de förutsätts vara mer stökiga eller döms efter andra negativa stereotyper utifrån hur de talar (Jonsson, 2015). I dessa fall kan det vara svårt att avgöra om en person blir utsatt på grund av dennes etnicitet, var de bor eller religion.

Det har dokumenterats att Polisen tillämpar brottsbekämpande åtgärder som särbehandlar vissa etniska minoriteter och grupper, beroende på hur dessa grupper rasifieras, så kallad "ras" eller etnisk profilering. Det kan exempelvis vara att polisen i högre grad kontrollerar personer som rasifieras som icke-vita. En högre polisiär närvaro i strukturellt missgynnade områden kan även resultera i mer frekventa kontroller i dessa områden, vilket kan skapa en irritation och en känsla av att vara mer övervakad jämfört med andra områden (Schclarek Mulinari, 2017; Schclarek Mulinar & Nassef, 2024).

Tidigare forskning bekräftar alltså den bild som personal inom Socialförvaltningen Nordost har identifierat, att många av de unga de möter bär på erfarenheter av rasism. Motståndskrafts egen rapport *Motståndskraft – en rapport om rasism i nordöstra Göteborg* (Abbas m.fl., 2022) pekar på en utbredd utsatthet för rasism bland unga specifikt i Nordost. I deras enkätstudie uppgav 65 % av de tillfrågade ungdomarna att de någon gång utsatts för rasism, där skolan även i denna studie stod ut som den plats där de oftast möter rasism. De fick även frågan om de blivit kränkta på grund av sin religion, vilket 63% svarade att de hade, där 79 % av de svarade uppgav att de är muslimer och 12 % att de är kristna. På frågan om de vet var de ska vända sig med en anmälan svarade 60 % ja. Det är visserligen en majoritet av de svarade, men samtidigt en oroande låg siffra med

tanke på hur stor andel som utsätts. Där de blev frågade om de kände till *Diskrimineringsombudsmannen* så svarade 61 % nej, och 73 % svarade de inte kände till *Antidiskrimineringsbyrån*. En stor andel, 73 %, hade inte heller anmält när de utsattes för rasism, bland annat av anledningen att de inte brydde sig eller att de inte tror anmälan leder någon vart. Något som därmed bekräftar den mer anekdotiska uppfattning, som fanns innan Motståndskraft skapades, att unga var i stort behov av stöd.

Av utrymmesskäl ges här enbart denna översiktliga introduktion till fältet för forskning om rasism riktad mot barn. För den som önskar en fördjupad diskussion om ungas utsatthet för rasism, diskriminering och stigmatisering hänvisas till den litteratur som refereras i detta stycke.

Tidigare forskning om antirasistiskt arbete riktad mot barn

I en forskningsöversikt för Mångkulturellt centrum lyfter León Rosales och Norell (2023) fram forskning som pekar på att barn som utsätts eller potentiellt kan utsättas för rasism har lättare att hantera detta om de får stöd från föräldrar och andra vuxna i deras närhet. De lyfter att förutsättningarna för att ge detta stöd påverkas av föräldrars socioekonomiska situation. De föräldrar som har starka kulturella, sociala och ekonomiska resurser har exempelvis också har större möjligheter att stödja och hävda sina barns rätt till likabehandling. De som i stället har

svaga socioekonomiska resurser kommer ha större utmaningar i att ge samma stöd för sina barn. De påpekar att föräldrar som exempelvis kämpar med psykisk ohälsa, som kan vara ett resultat av trauman av exil, flykt och egna erfarenheter av rasism, också kommer att ha svårare att ge stöd.

För att förebygga de negativa effekterna av utsatthet för rasism pekar León Rosales och Norell på forskning som lyfter fram två vanliga förebyggande strategier som föräldrar ofta använder och som visat sig ge visst stöd. Den första kallas *kulturell socialisering* och innebär att inge en stolthet över barnets kulturella och etniska bakgrund. Det kan exempelvis vara att fira högtider och åka på resor eller ge förebilder. Den andra formen kallas *förberedelse för bias* och innebär i sin tur att ge kunskap och förståelse för rasism och dess konsekvenser. Därtill handlar det om att hjälpa barnen att hitta strategier för att hantera uttryck för rasism, och att de inte ska tro att utsattheten för exempelvis diskriminering handlar om barnets egna brister. Det är svårt att studera effekten av dessa strategier. Det finns visst stöd för att kulturell socialisering ger positiva effekter för barn som utsätts för rasism. Det har gjort studier på adoptivbarn utifrån hur deras föräldrar har stöttat barnen. Där kunde de se att kulturell socialisering hade begränsade effekt i tonåren i att hantera den stress som kommer med rasism, medan förberedelse för bias gav något bättre resultat. I detta fall såg de att ju bättre förberedda barnen var desto mindre stress upplevde de i sina tonår av följderna av diskriminering.

I förberedelserna för bias förordar föräldrarna i stora drag tre olika strategier för sina barn. Den första strategin handlar om att minimera negativa effekter av rasism genom att bearbeta negativa känslor. Den andra är en icke-konfrontativ strategi där barnet avviker från situationer där rasism förekommer och försöker ignorera den typen av handlingar. Den sista är en konfrontativ strategi som mer går ut på att säga ifrån och hävda sina rättigheter eller att säga ifrån mot den som agerat rasistiskt.

En strategi som är vanlig men som tycks försvåra för barn att hantera rasism är det som ibland kallas för ett *färgblint förhållande* till rasism. Det innebär att tona ner skillnader mellan människor och att försöka förmedla till barn som potentiellt kan utsättas för rasism att de är likadana som alla andra. Detta riskerar att tona ner och bortförklara den rasism som barn upplever, vilket kan leda till att det är svårare att få stöd eller hantera situationer av rasism och diskriminering.

Arneback och Jämte (2017) menar i sin bok *Att motverka rasism i förskola och skola* att de som vill påbörja ett arbete mot rasism bör ställa sig tre frågor: 1) Vad är rasism? 2) Varför ska rasism motverkas? Och 3) Hur kan skolan arbeta med att förankra demokratiska värden och motverka rasism? Deras utgångspunkt är alltså skolan, men kan även användas för andra typer av verksamheter.

På fråga nummer ett så bör alltså den som vill arbeta mot rasism fråga sig vilken syn man har på rasism och vilka former av rasism som man vill motverka. Som nämnts ovan så har det tidigare varit de individuella och ideologiska uttrycken för rasism som har varit i fokus. Dessa uttryck är fortfarande närvarande och kan innebära ett fokus, exempelvis att arbeta med ungas antidemokratiska åsikter eller att det används ett rasistiskt språkbruk. Är det i stället mer outtalade former av rasistiska strukturer – exempelvis utfrysningar eller vithetsnormer i en verksamhet – så behöver man angripa frågan på ett annat sätt.

Fråga nummer två kan verka självklar då väldigt få ställer upp på en rasistisk världsbild. Det kan också vara så enkelt som att en verksamhet är ålagd enligt lag, eller exempelvis kommunala planer mot diskriminering, att arbeta mot rasism. Men det kan även vara så att personal har identifierat att rasism påverkar den psykiska ohälsan bland unga i sin verksamhet på grund av rasism. Det finns med andra ord skäl att fundera på *varför* arbetet bör inledas för att utforma arbetet på ett sätt som är anpassat för de problem som identifieras.

Den tredje frågan har inget tydligt svar som gäller för alla situationer, utan de som ska arbeta med

frågan bör utgå från svaren på de två första frågorna. En avgörande fråga är hur rasismen i verksamheten tar sig uttryck. Om detta är oklart rekommenderar Arneback och Jämte (2017) att detta först undersöks genom exempelvis enkäter, observationer, textanalyser eller samtal. Då kan det vara viktigt att identifiera hur exempelvis etnicitet, religion, kultur och hudfärg förstås och hur det påverkar personer inom verksamheten.

För arbetet med *individuell rasism* föreslår de något av följande arbetssätt. Det *kunskapsutvecklande* arbetssättet handlar, precis som det låter, om att ge mer kunskap för att motarbeta rasistiska föreställningar. Det kan göras genom att synliggöra händelser med rasistiska förtecken, något som hänt i ens samtid eller att arbeta med kunskap om källkritik. Ett *relationellt* arbetssätt handlar i stället om att skapa positiva relationer, genom att visa omsorg, respekt och solidaritet mellan varandra. Det kan då handla om att uppmärksamma när någon gör något positivt och att få chans att prata om känslor. Slutligen så kan man med ett *demokratiskt* arbetssätt låta olika synsätt synliggöras och testas mot varandra. Då handlar det om att skapa utrymmen för diskussion om politik och moral för att skapa en förståelse och delaktighet mellan de som deltar.

I arbetet mot *strukturell rasism* föreslår de tre andra arbetssätt. Genom att arbeta *normkritiskt* vill man synliggöra föreställningar, privilegier och normer som deltagarna kan ha olika föreställningar om, eller som syns i medier eller i deras vardag. Det handlar då om att ifrågasätta och diskutera olika maktordningar fördomar eller stereotyper. Ett *interkulturellt arbetssätt* kan också vara lämpligt och innebär då att skapa möten mellan individer under likvärdiga förutsättningar. Arbetet syftar till att motverka segregationens negativa effekter och skapa en representation där exempelvis olika kulturer, språk och religioner ska kunna få ta plats på samma villkor. Slutligen lyfter de ett *frigörande perspektiv* som handlar om att låta ungdomar utveckla verktyg för att kunna arbeta med de problem de själva ser och därmed bidra till en förändring. Genom detta arbete är tanken att skapa möjligheter att agera på olika, gärna handfasta, sätt utifrån sina egna erfarenheter av utsatthet.

I arbetet med att förbereda barn för rasism är det viktigt att ha material om hur man samtalar med barn på ett förebyggande sätt. Det behöver täcka både utsatthet för rasism och ansvar för att inte utsätta andra. I detta ingår även att förmedla grundläggande kunskaper om rasism och hur den kan ta sig olika uttryck (se tips på vidare läsning under rubrik 7).

Bakgrund till Motståndskraft mot rasism

Här beskrivs bakgrunden, verksamheten och de metoder som används inom Motståndskraft. Genom att först beskriva Motståndskrafts historia är tanken att lärdomar ska kunna dras av hur ett projekt som utgår från ungdomars behov kan utformas, samt förstå de möjligheter och begränsningar detta sätt att arbeta kan föra med sig. Denna beskrivning bygger på intervjuer med personer som hade olika roller vid projektets start, samt ansökningar om medel för verksamheten. För att skydda anonymiteten för de som intervjuats anges inte källan till enskilda detaljer.

Projektets ursprungliga mål och syfte

Motståndskraft startade som projekt år 2021 av Unga mötesplatser inom Socialförvaltningen Nordost. Idén till projektet kom ur de erfarenheter personalen hade av att möta unga människor som delade med sig av sin utsatthet för rasism. De unga berättade om att de, ofta i skolmiljö, fått höra rasistiska tillmälen och behandlats rasistiskt av exempelvis lärare och andra elever. Personal vittnar om att unga som utsatts för rasism ofta var frustrerade och inte visste vart de skulle vända sig i dessa situationer. Tillkomsten av ett anti-rasistiskt projekt kom därför ur ett upplevt behov av att fånga upp dessa erfarenheter och stödja unga människor i en utsatt situation.

Tanken från början, som sedan avspeglas i projektets namn, var alltså att stödja personer som utsätts för rasism och skapa en motståndskraft. Projektet ville rusta unga som utsatts för rasism, men också öva ungdomar i civillurage vid förekomsten av rasism. Projektet var därmed inte riktat till vuxna som potentiellt skulle kunna utsätta unga för rasism. De som arbetade under den initiala perioden menar att unga hade begränsade kunskaper om vad rasism är, och därmed svårt att identifiera och sätta ord på vad de själva upplevt, samt ofta inte visste hur de skulle hantera utsatta situationer.

Projektet fick sin första form inom verksamheten Unga påverkar, där ett uppdrag för ett anti-rasistiskt projekt formulerades. De sökte sedan pengar från

Socialstyrelsen som beviljade finansiering för de första tre åren. Det möjliggjorde anställningen av två projektledare på halvtid. Eftersom idén till projektet kom ur en förståelse av ungas upplevelser, var tanken redan från början att det var de ungas behov och önskemål som skulle styra verksamheten. Därför rekryterades ungdomar till en referensgrupp för att utforma projektet. Dessa ungdomar blev på eget initiativ ambassadörer för Motståndskraft och anställdes sedan på timbasis för att arbeta med projektet.

För att inte uppfinna hjulet på nytt var en tanke att samarbeta med civilsamhällsorganisationer som redan hade erfarenheter av antirasistiskt arbete. Det inleddes samtal och visst samarbete med några organisationer där det fanns erfarenhet och kunniga personer inom området. Dessa samarbeten blev dock inte långvariga. De som arbetade med projektet under den inledande perioden var visserligen positiva till samarbetet, men då samarbetsorganisationerna drevs av ett fåtal engagerade personer saknades den stabilitet som krävdes för längre samarbeten. Det bestämdes då att Unga mötesplatser skulle driva projektet mer självständigt. Motståndskraft har dock fortsatt att ha samarbeten med andra förvaltningar och organisationer (vilket avhandlas mer utförligt under egen rubrik nedan). Lärdomen är dock att långsiktiga samarbeten kräver att samarbetspartners har stabila samarbetsorganisationer i sig.

Tidigt i arbetet med Motståndskraft identifierades ett behov av grundläggande kunskap om rasismens uttrycksformer bland unga. Därför arrangerades utbildning i rasismens historia och nutida uttryck, samt utbildningar i civillurage och hur anmälan går till vid rasistiska incidenter. Det ingick även i den ursprungliga projektplanen att undersöka rasistiska uttryck inom stadsområdet Nordost, vilket ledde till två rapporter baserade på enkät och intervjuer (Abbas m.fl., 2022; Göteborgs Stad, 2023).

Det allmänna intrycket från intervjuer med dem som var med tidigt i projektet är att det varit ett sökande efter ett lämpligt innehåll, metoder och form för projektet. Detta då det dels var ett nytt arbetsområde som förvaltningen tagit sig an, dels att

den osäkra finansiering gjorde det svårt att planera långsiktigt när det gällde personal och lämpliga aktiviteter. De som deltagit en längre tid menar dock att Motståndskraft numera har hittat mer stabila strukturer för både organisation och metod.

Nuvarande ordinarie verksamhet

Motståndskraft mot rasism arbetar med att rusta unga (14–20 år) som riskerar att utsättas för rasism med strategier och verktyg för att bemöta fördomar, diskriminering och rasism i sin vardag. Genom ett medskapande arbetssätt är tanken att stärka de unga deltagarnas motståndskraft mot rasism, med målet att de ska kunna hantera och utmana rasistiska strukturer. Metoden bygger både på utbildning och aktiv delaktighet i projektet, där ungdomarna engageras genom flera initiativ. Det medskapande arbetssättet innebär att ungdomarna själva är med och planerar och genomför evenemang eller utbildningar för andra unga. Med detta arbetssätt ska ungdomarna växa in i sina roller inom projektet och succesivt ta mer ansvar i arbetet.

Inom Göteborgs Stads olika ungdomsverksamheter skiljs det på de ”öppna” och ”stängda” verksamheterna. När en verksamhet är öppen kan de som tillhör målgruppen komma och gå som de vill, exempelvis en fritidsgård som är öppna för alla (men i vissa fall med en åldersgrupp som målgrupp). De stängda verksamheterna kräver i stället att man har anmält intresse och på förhand får tillåtelse att delta i verksamheten. Vissa av de stängda verksamheterna har en tydlig målgrupp och arbetar separatistiskt, så som Socialförvaltningen Nordosts fritidsgårdar GUTS (för tjejer och icke-binära) och GIA (för HBTQ-personer).

Motståndskraft är i huvudsak en ”stängd verksamhet” med vissa ”öppna” aktiviteter. De anställda ambassadörerna står för den regelbundna verksamheten under veckorna. Utöver det arrangeras utbildningar (som elevrådsutbildningen) med anmälda deltagare, och cafékvällar som är öppna för alla, oavsett ålder, att delta.

Motståndskrafts fokus är att arbeta med ungdomar och rasism, men det är inte en separatistisk verksamhet. Det är alltså inte enbart personer som har, eller potentiellt kan utsättas för, rasism som deltar i verksamheten. Men då det framför allt är ungdomar från Nordost som deltar (ett stadsområde med många unga med ”utländsk bakgrund”) och det kan finnas ett speciellt engagemang från de som själva utsätts, så har en stor del av deltagarna egna erfarenheter av rasism (vilket bekräftas av enkäten).

Motståndskraft har som beskrivits ovan arbetat med olika initiativ under åren men har fått en allt tydligare form. Följande delar har numera en mer eller mindre stabil plats inom Motståndskraft:

Ambassadörer: Ungdomsambassadörerna har sedan starten varit kärnan i verksamheten. Antalet ambassadörer inom projektet har varierat, men det är nu cirka 15 stycken unga i Nordost (14–20 år) som är anställda på timbasis. De är en del av det medskapande arbetssättet där de är med och planerar och genomför exempelvis cafékvällar eller utbildningar för andra ungdomar. De är numera indelade i olika grupper (exempelvis poddgruppen, sociala mediergruppen, eventgruppen, utbildningsgruppen) som arbetar med olika projekt. De är finansierade av Göteborgs Stads förvaltning Arbetsmarknad och vuxenutbildning (Arbvux)⁴ eller Motståndskrafts egna medel. Några av de som varit med längre tid har sedan blivit *unga ledare*, vilket innebär ett utökat ansvar och mer kvalificerade uppgifter (som bland annat ansvar för lovjobb).

Ferie/lovjobb: Under varje skollov erbjuder projektet ungdomar möjligheten till lovjobb i samarbete med ArbVux. Under dessa lovjobb får ungdomar utbildning om rasism och utför uppgifter (som att producera poddcast, tidning, poesi mm.) som bidrar till ökad förståelse för hur unga påverkas av rasism. Tanken är att ge ungdomar konkreta verktyg för att hantera situationer de kan ställas inför och att sprida denna kunskap till andra ungdomar. Flera av dem som nu är ambassadörer har haft sin första kontakt med projektet via lovjobb.

Cafékvällar: Under terminerna arrangeras det som kallas för cafékvällar. Dessa evenemang planeras och genomförs av projektledarna tillsammans med ambassadörerna och de unga ledarna. Det kan vara öppna eller stängda cafékvällar där ambassadörerna ansvarar för att leda samtal och föreläsningar på temat rasism. Här sker fortbildning för invånare i staden som är intresserade av ämnet. Både ungdomar och vuxna kan besöka dessa evenemang.

Elevrådsutbildning: Elevråd från olika skolor bjuds in till Motståndskraft för att ta del av föreläsningar och workshops om rasismens historia och nutida uttryck. Under kursens workshop får deltagarna identifiera olika former av rasism utifrån fiktiva fall. I slutet av dagen får de arbeta fram förslag på hur de kan arbeta antirasistiskt på sin skola. Utbildningarna hålls av projektledare och ungdomsambassadörer.

Nuvarande arbetsätt

De metoder som används inom Motståndskraft utgår, liksom andra verksamheter inom Unga mötesplatser, från att unga i stadsdelen ska få en meningsfull fritid. Detta gör utifrån de riktlinjer som finns i Göteborgs Stads *Strategidokument meningsfull fritid för barn och unga* (Göteborgs Stad, 2022c) som lyfter fram följande tre fokusområden:

- » *Trygg, tillgänglig och inkluderande*: Arenor för fritid ska främja engagemang, och ansvarstagande, vara trygga, tillgängliga och inkluderande, med fokus på att möta barns och ungas olika behov.
- » *Delaktighet, inflytande och lärande*: Unga ska kunna delta i planering och genomförande av aktiviteter för att stärka ungas ansvarstagande och självorganisering. Främjande av kritiskt tänkande, mänskliga rättigheter, och demokratiska värderingar.
- » *Samverkan och grannskapsarbete*: Stärkt samverkan med olika aktörer (lokalt och över staden) och på de arenor där barn och unga befinner sig för att ge barn och unga tillgång till mer resurser och fler möjligheter. Kompensatoriskt arbete och aktivt uppsökande utifrån kunskap, erfarenhet och behovsanalyser.

Socialförvaltningen Nordost är även en del av *KEKS*, ett informellt nätverk och en ideell organisation, som samlar organisationer som driver öppen ungdomsverksamhet, i både Sverige och i övriga EU. De arbetar genom dokumentation och uppföljning för att utveckla en kunskapsbaserad praktik och politik. Tanken är att utbyta erfarenheter och stötta medlemmarna i systematiskt utvecklingsarbete som i sin tur ska stärka verksamheterna. Inom *KEKS* samlas det även statistik och genomförs varje år en enkät för verksamheterna som använder deras arbetsätt.

De organisationer som är medlemmar i *KEKS* utgår från den så kallade chartern *Europeiska principer och riktlinjer för lokal öppen fritids- och ungdomsverksamhet* (EGL, 2019) som är framtaget på EU-nivå inom Erasmus+-samarbetet Europe Goes Local, av bland annat myndigheter, kommuner, icke-statliga organisationer, ungdomsorganisationer, ungdomsråd och paraplyorganisationer. Syftet med principerna är att bidra till att utveckla den lokala öppna fritids- och ungdomsverksamheten.

Principerna slår bland annat fast att den öppna fritids- och ungdomsverksamheten är en lärandeprocess både för verksamheterna och för det

omgivande samhället. Därmed poängteras det lokala ansvaret och förankringen där de ska arbeta med de behov som finns i närområdet. Ett arbete som också ska stärkas genom samarbete med olika aktörer. Verksamheterna ska även ske på frivillig basis och de ungas självupplevda behov, intressen, idéer och erfarenheter ska styra. Det betyder bland annat att verksamheterna ska skapas och utvärderas tillsammans med de deltagande unga. Tanken är då att de ska ses som “kapabla individer” som är “primära resurser i sina egna liv och för samhället som helhet” (EGL, 2019). En ytterligare viktig del, som också är central för Motståndskraft, är att verksamheter ska arbeta utifrån mänskliga rättigheter, de demokratiska värdena och ett aktivt medborgarskap.

Senare i rapporten diskuteras hur detta hänger ihop med Motståndskrafts och Socialförvaltningen Nordosts arbete med dessa frågor, samt de delar ur KEKS enkät som är relevant för denna utvärdering.

Motståndskraft utgår från devisen att “unga lär unga”, och att projektet ska vara “av unga, för unga”. De, liksom flera verksamheter inom Socialförvaltningen Nordost, arbetar därmed med det kommunen kallar för “ungdomsproducerad tid”, vilket är i linje med KEKS principer och kommunens egna *Strategidokument meningsfull fritid för barn och unga* (Göteborgs Stad, 2022c).

Motståndskrafts egen ambition är att ha en låg tröskel för deltagande och att skapa en plattform för dialog och lärande i en avslappnad miljö. Det krävs inga förkunskaper när någon exempelvis börjar sitt lovjobb eller som ambassadör inom Motståndskraft (även om många redan är engagerade i frågor om rasism). Det är i stället genom de interna utbildningarna som de får den kunskap de behöver och genom att vara en del av projektet ska de kunna växa in i sin roll och successivt få mer ansvar.

Det arbetssätt som Motståndskraft använder utgår från upplägget i boken *Bryt mönstret: En antirasistisk verktyglåda* (Haj Younes, 2024) som författats av en av de nuvarande projektledarna. Där beskrivs de tre delarna i antirasistiskt arbete som *identifiera*, *analysera* och *agera*. I delen identifiera är kunskap om historiska och nutida uttryck för rasism centralt. Där ingår bland annat diskussioner om normer för svenskhet, historisk och strukturell rasism, samt den så kallade “hatpyramiden”. Sedan ges exempel på sex olika former av rasism som drabbar olika grupper, något som vanligtvis berörs på Motståndskrafts utbildningar.

Identifiera

Analysera

Agera

Området för att analysera handlar om att förstå och känna igen rasismens uttryck. Där införs även begreppet minoritetsstress och hudfärgens roll i samhället diskuteras. Den sista delen handlar om att agera och innefattar övningar i civilkurage och hur man kan ingripa på olika sätt, men även om konkret arbete på exempelvis en skola.

Detta upplägg speglas i att kunskap om rasism är kärnan i Motståndskrafts verksamhet. Det innebär också att alla ungdomar genomgår den grundläggande utbildningen innan de arbetar med andra saker. Tanken är att ungdomarna ska vara så aktiva som möjligt inom projektet för att därpå kunna växa in i rollen som ambassadör och sedan utbilda nya deltagare eller vara en del av elevrådsutbildningen. Motståndskraft har även deltagit i olika publika samtal med exempelvis politiker eller Polisen och har då agerat samtalsledare. Evenemang, så som cafékvällar, har samma anslag av utbildning då det ofta är en författare eller andra kunniga personer inom frågor om rasism som bjuds in för att dela med sig av sin kunskap. Vid dessa tillfällen är det oftast ambassadörer som planerar och arbetar under evenemanget, och agerar publikvärdar och moderator vid samtal.

En vanlig progression inom Motståndskraft att en ungdom får ett lovjobb eller extrajobb via ArbVux satsning för att ge betald praktik till unga, eller genom projektets egen finansiering. I det första fallet har ungdomarna inte aktivt sökt en plats inom just Motståndskraft, utan den har tilldelats dem. I annat fall kan de ha kommit i kontakt med Motståndskraft och själva frågat om de kan få arbete, eller att de svarat på projektets annonsering och fått komma på en anställningsintervju. De som får ett lovjobb kommer som nya in i projektet och får först en utbildning, och producerar därefter något innehåll (exempelvis

en podd, tidning, poesi mm.). I vissa fall kan de få visst inflytande över arbetet, men då det är en kort period (på höstlovet endast fem dagar) är inflytandet ofta begränsat. Den som har haft ett lovjobb och vill fortsätta arbeta inom Motståndskraft kan anmäla intresse för att bli ung ambassadör och få en mer stabil plats i projektet.

Projektledarna tillsammans med unga ledare samt ungdomsambassadörer (som redan fått en utbildning) får i sin tur utbilda nya ungdomar som ansluter sig till projektet. I utbildningen går de igenom olika rasismer, dess historia och mekanismer. Syftet är ge en grundlig förståelse för rasism och dess konsekvenser, både på individ- och samhällsnivå, med målet att rusta ungdomarna som möter rasism i sin vardag.

Ett prioriterat område är att unga ska få möjlighet att sätta ord på sina känslor, som en del av arbetet för att minska känslan av vanmakt. Genom utbildning ska ungdomarna få en förståelse för olika begrepp som finns kopplade till ämnet, vad begreppen innebär och hur de kan användas. Exempel på begrepp som används inom utbildningen är, *mikro-aggressioner, minoritetstress, rasifiering*, etc.

En central del i Motståndskrafts utbildningar är civilkurage. I vissa fall sker denna utbildning tillsammans med andra aktörer, där *Antidiskrimineringsbyrån väst* varit en återkommande samarbetspartner. Projektledarna inom Motståndskraft utbildade sig även i de metoder som används av organisationen *Vardagens civilkurage* och utbildar nu själva utifrån deras metoder. Tanken är att ungdomarna ska lära sig att agera mot rasism på olika sätt. De får också information om hur en anmälan går till och vart de kan vända sig ifall de skulle utsättas för rasism beroende på vart det händer (i skolan eller på offentliga platser osv).

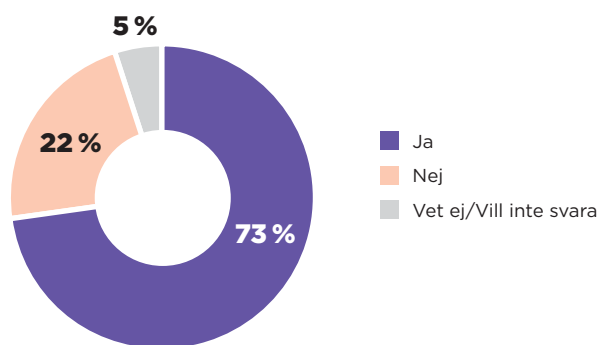
Resultat

I denna del presenteras resultatet av utvärderingen. Huvudfokus ligger på de kvalitativa intervjuerna, men den kvantitativa enkäten som genomfördes används dels som utgångspunkt för diskussionen, dels som komplement till intervjuerna. Resultaten presenteras utifrån de teman som framkom under analysen.

Kunskap om och förmågan att hantera rasism

Frågan är om deltagandet i Motståndskraft leder till större kunskap om rasism, och framför allt om de har fått verktyg att hantera rasism, är självklart centralt för utvärderingen. Som en utgångspunkt för utvärderingen presenteras här först hur deltagarna upplever hur de har fått kunskap om rasism och hur det har hjälpt, eller inte hjälpt, dem att hantera detta i sin vardag. På grund av frågans komplexitet är det svårt att ge ett självklart och tydligt svar, men det går att få viss insyn i hur deltagarna upplever att de har fått kunskap och stöd genom projektet. Utifrån intervjuerna och enkätsvaren kommer det här föras en diskussion om just detta. I enkäten svarade 37 personer som på något sätt varit anställda inom projektet och 15 av dessa intervjuades också.

Har du själv blivit utsatt för rasism innan du deltog i projektet?

Eftersom syftet med projektet var att stödja personer som utsatts för rasism, är det viktigt att veta hur många som uppger att de utsatts för rasism innan de blev en del av projektet. På frågan "Har du själv blivit utsatt för rasism innan du deltog i projektet?" svarade 73 % att de upplevt rasism, 22 % att de inte upplevt rasism och 5 % att de inte vet eller inte vill svara. Även om inte alla projektdeltagare har svarat

på enkäten så ger det ändå en indikation om att Motståndskraft i stor utsträckning når en målgrupp där en stor andel har erfarenheter av rasism (Motståndskraft är dock inte en separatistisk verksamhet. Det är alltså inte en förutsättning för att delta i projektet att man ska ha utsatts för rasism, vilket också speglas i svaren).

Då detta är en utvärdering av Motståndskraft som projekt och inte en studie av utsatthet för rasism, kommer det inte att redovisas på vilka sätt deltagarna har upplevt rasism. Däremot kommer det att nämnas i vissa diskussioner nedan då det har relevans för resonemangen i intervjuvaren. Det har dock betydelse för utvärderingen att många projektdeltagare har upplevt rasism, eller befinner sig i sammanhang där många har erfarenheter av rasism.

Observera att alla frågorna hade svarsalternativet "inte alls". Men då ingen gav detta alternativ på någon av frågorna så redovisas det inte separat nedan.

Eftersom Motståndskraft har ett stort fokus på utbildning fick de svara på om de fått allmän kunskap om rasism genom sitt deltagande. På frågan "När du varit med i projektet har du då fått större förståelse och kunskap om rasism och diskriminering?" svarade 35 % ganska mycket och 57 % svarade väldigt mycket. Alternativerna "lite", "inte alls" och "vet ej/vill inte svara" fick 3 % vardera. Det tycks därmed stå klart att den stora majoriteten tycker att de lärt sig något om rasism genom att delta i Motståndskraft.

En viktig del av Motståndskrafts verksamhet och en kärna i utbildningen är att ge kunskap om olika former av rasism (afrofobi, antisemitism, islamofobi, och så vidare). I detta finns en ambition att skapa fördjupad förståelse för rasismens olika uttryck, men även att deltagarna både ska få förståelse för rasism som kan drabba dem själva och en större förståelse för andras potentiella utsatthet.

Detta är exempel på det icke-formella lärandet som en central del av Motståndskraft. De som deltagit i lovjobb och som ambassadörer menar att utbildningarna kan kännas som vanliga "historielektioner i skolan", vilket det finns olika åsikter om. Vissa tycker att det är spännande och roligt, då föreläsningar kan blandas upp med en mer praktisk workshops. Andra menar dock att det kan bli lite väl långdraget. En ambassadör menar att de lär sig jättemycket på utbildningen men att "man blev inte intresserad av det, utan det känns bara som en

historielektion som man har i skolan. Och det är ju inte så kul att lyssna på när det låter som en historielektion” (D_09). Andra verkade i stället tycka att just det upplägget inspirerade: ”Först var det så här som skola. Men sen blev jag intresserad av det för att jag fick lära mig en massa nytt” (D_08).

”Varför har vi inte gått igenom sånt här i skolan?”

Även om det finns olika åsikter om utbildningen så menar en av utbildarna att det finns ett stort intresse: ”Det är många som kommer med feedbacken att ’det här inte är någonting vi lär oss i skolan, det här vill jag veta mer om, vad kan jag läsa mer?’” (T_05). Detta bekräftades av flera ungdomar som frågade: ”Varför har vi inte gått igenom sånt här i skolan?” (D_12) och en annan menar att ”det borde vara något självklart, det borde vara något som man lär ut i skolan” (D_10). Det är i sig ingen motsättning i att de inte uppskattar alla delar, och samtidigt tycker att det är en fråga som inte får tillräckligt mycket utrymme i skolan. Detta pekar på att det är en form av icke-formellt lärande som fungerar som en kompletterande, eller kompenserande, utbildning för dessa ungdomar. Detta uttrycks också av en av ambassadörerna som menar att hen lärt sig mycket under utbildningarna.

Jag har kunnat förstå rasism bättre. För jag tror att när man växer upp så förstår man ordet rasism. Men man förstår inte hela djupet bakom. Det är typ som ett isberg. Det är jättemycket under ytan som man inte vet än. (D_06)

Ambassadören pekar här på att hen visserligen hade med sig en slags intuitiv förståelse av vad rasism är innan deltagandet i Motståndskraft, men att utbildningarna gav en djupare förståelse hur rasism tar sig uttryck.

Det finns en spänning i denna del av Motståndskraft där de vuxna kan ha en mer folkbildande tanke med en förhoppning om ungdomarnas egna driv och engagemang för lärande. En av dessa aktiviteter var att ambassadörerna skulle läsa var sin bok som de sedan skulle recensera och publicera i Motståndskrafts sociala medier. Detta var dock den enda aktivitet som fick negativa omdömen i enkäten, och de som drivit detta projekt menade själva att det var svårt. Här finns spänningen i de ungas engagemang och att de är anställda inom projektet. De hade vissa gemensamma lässtunder på kontoret, men av nödvändighet måste de också läsa på eget initiativ hemma, något som det fanns delade meningar om ifall de borde göra. Som en ambassadör uttryckte det:

Jag har ju andra saker att göra. Jag har ju böcker som jag ska läsa för skolan. Fast jag har inte gjort det. Men jag ska också läsa den här boken. Så vad ska man prioritera? Jobbet eller skolarbete som man borde göra hemma. (D_05)

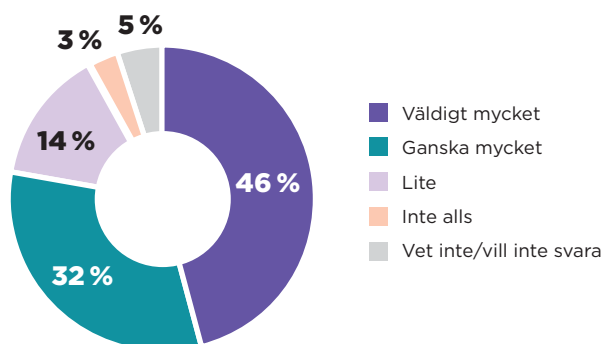
I detta fall tycks ambassadören se bokläsningen som en tydlig del av jobbet och inte något som styrs av hans egen lust. Därför blir det också en viss spänning när han då inte får betalt för den tid han lägger på läsande. En dynamik uppstår då de unga är anställda i ett projekt med ett folkbildande anslag, där det också förutsätts att de som deltar har ett intresse för frågan (se vidare 5.1.1).

Sammanfattningsvis så är det tydligt i intervjuerna med ambassadörerna att det finns en vilja att lära sig, och att de ser att detta är en viktig del av arbetet, även det kan finnas skilda åsikter om hur lärandet ska se ut. I detta syns Motståndskrafts folkbildande anslag. Projektet är ingen organisation inom civilsamhället, men visar på hur ett icke-formellt lärande kan se ut inom en kommunal verksamhet. Det ligger också en potential i att ambassadörerna kan bli utbildare. Ett kollektivt lärande skapas inom gruppen, där de som har varit del av projektet en längre tid kan undervisa de nyare deltagarna. Hierarkin mellan elev och lärare är på det sättet delvis plattare då de unga ser att de själva kan hamna i positionen som utbildare i en inte allt för avlägsen framtid.

Att sätt ord på sina upplevelser

Som beskrivits ovan så upplever många av de som svarat på enkäten att de har fått större kunskap om rasism i allmänhet. I linje med Motståndskraft och tidigare forskning om att hantera rasism så är kunskapen om rasism viktig, där de uttryck för den rasism man själv kan drabbas av är av särskild vikt (León Rosales & Norell, 2023). På frågan: "När du varit med i projektet har du då fått större förståelse och kunskap om din egen utsatthet för rasism?" svarade 32 % ganska mycket och 46 % väldigt mycket. Alternativen "lite" fick 14 %, "inte alls" 3 % och "vet ej/vill inte svara" fick 5 %. Här visar resultaten att en klar majoritet av de som svarat på enkäten upplever att de har fått ökad förståelse kring sin egen utsatthet för rasism genom projektet.

När du varit med i projektet har du då fått större förståelse och kunskap om din egen utsatthet för rasism?

Frågan är dock vad det spelar för roll att få den kunskapen och vad man gör med den. En av ambassadörerna ger ett exempel på hur det har hjälpt hen att förstå sina erfarenheter från grundskolan där hen uppger att hon var en av få araber på sin skola.

” Jag tror inte ens de visste att de var rasister, ärligt talat. Och jag visste inte det själv. Alltså jag trodde de bara inte gillade mig. Men det är det jag menar, när man får den här ”awakening”. När man börjar förstå grejer, då inser man, ”oh my god, det här var alltså jätteilla”. (D_o6)

Detta kan ses som ett exempel på den form av rasism som inte är tydligt uttalad. Här ges inga tydliga exempel på händelser, utan exemplifierar i stället en allmän känsla av utsatthet i en miljö som inte upplevdes som vänligt inställd. Hen beskriver det som en ”awakening”, ett slags uppvaknande, när hen fick begrepp för att prata om sin tidigare utsatthet. Reflektionen kan tolkas som att det möjligen hade varit lättare att hantera situationen om hen hade kunnat

identifiera sina erfarenheter som rasism. I dessa fall, när det inte alltid finns något konkret att benämna, är det också svårare att få stöd och hjälp av vuxna.

Andra ambassadörer har liknande erfarenheter, och menar att de inte visste vad rasism var eller hur den form av rasism de utsätts för tar sig uttryck.

”

Jag har som sagt gått igenom rasism själv. Har jag vetat att det var rasism? Nej, det visste jag inte. Jag visste inte heller att min typ av rasism, islamofobi, exempelvis, att det kan te sig på andra sätt än det jag har gått igenom. (D_01)

Denna person har liknande erfarenhet av att inte ha ord för sina upplevelser. En av anledningarna till att Motståndskraft startade, vilket också avspeglas i namnet, var att projektet skulle arbeta med en slags motståndskraft.

En av de vuxna utbildarna inom Motståndskraft, som själv har erfarenheter av rasism, reflekterar kring hur det är att utbilda unga:

”

Jag har ju sett ungdomar, och vuxna, som hävdar att de aldrig har utsatts för rasism. Och där kan det bli lite såhär, hm, det var konstigt. [...] Så det känns mer som att man inte kanske har kunskap om vad rasism är. Att många kanske lever kvar i det här med att, ja men det är om man får höra n-ordet eller om du blir misshandlad eller om någon blir mördad eller liksom väldigt direkt tydligt utsatt. Det blir liksom tydligt att okej, det finns rasistiskt motiv, men det här med mikroaggressioner och den typen av rasistiska uttryck kanske inte finns så mycket kunskap om och därför ser man det inte som att det är rasism. (T_o5)

I dessa fall reflekterar utbildaren över de utmaningar det innebär att ta den diskussionen. Personen måste själv få äga sin upplevelse, men det går samtidigt att diskutera negativa erfarenheter för att kunna sätta ord på dem. Utbildaren menar att det ibland kan vara så att personen har fått höra att det den upplever har skyllts på andra saker än rasism, eller att det är en slump att just den personen haft dessa erfarenheter. Hen menar också att unga personer hanterar detta väldigt olika.

” Jag tror det kan gå åt båda hållen. Dels att vissa kanske känner sig stärkta tror jag, att kanske få sådär, ”okej, nu har jag ord för vad jag blir utsatt för”. [...] Men jag tror också att det kanske kan bli en chock för vissa om man inte har tänkt i de banorna av att okej, jag blir utsatt för det här, det här, det här. Så tänker jag att det också kan bli, jag vet inte om man kan säga identitetskris kanske. [...] Att man blir satt kanske lite i en position av att man inte har, ja man vet inte hur man ska förhålla sig till det kan jag nog tänka mig.” (T_05)

Dessa tankar från en person med erfarenhet av att möta ungdomar som utsatts för rasism, visar att det kan vara svårt att veta hur unga kommer förhålla sig till frågor om rasism, och att verksamheten bör reflektera över detta. Med stor sannolikhet finns det inte ett sätt att hantera dessa frågor som passar alla, utan det behövs en kontinuerlig reflektion från de som ansvarar för verksamheten hur de hanterar dessa frågor. Eftersom det handlar om frågor som kan vara djupt personliga och känsliga behövs därför uppföljning och avstämning med ungdomar i verksamheten.

Från enkäten och intervjuerna framträder en bild av att de som deltar och arbetar inom Motståndskraft har fått ny kunskap om rasism och att det av många upplevs som stärkande att få ord för att prata om tidigare upplevelser. Det är dock viktigt att det finns en förståelse för att det kan innebära att deltagare måste hantera känslor som uppstår i samband dessa upplevelser. I intervjuerna tycks det dock till största del vara en positiv upplevelse att få ta del av detta, vilket också diskuteras vidare nedan.

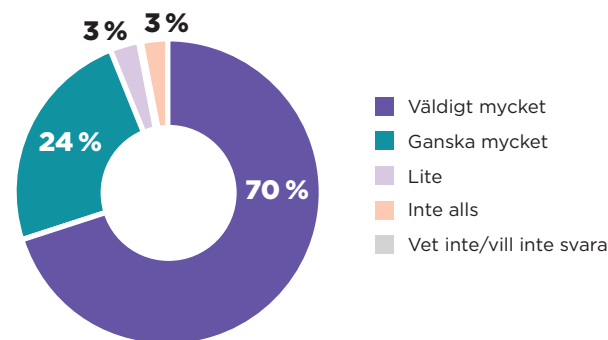
Förståelse för andras utsatthet

En viktig del av antirasistiskt arbete i allmänhet samt i frågor om civilt mod är förståelsen för andras perspektiv och hur man bemöter personer med andra erfarenheter och sätt att leva än en själv. För att arbeta antirasistiskt krävs därför förståelse för olika uttryck för rasism.

På frågan ”När du varit med i projektet har du då fått större förståelse och kunskap om andras utsatthet för rasism?” svarade 24 % ”ganska mycket” och hela 70 % ”väldigt mycket”. Alternativen ”lite” och ”vet ej/vill inte svara” fick 3 % vardera. Resultaten visar alltså att en tydlig majoritet av de som svarade på enkäten upplever att projektet har gett dem fördjupad förståelse för andras utsatthet för rasism. Andelen som svarade ”väldigt mycket” på denna fråga var betydligt högre än för frågan om ens egen utsatthet för rasism (46 %). Slår man ihop ”ganska mycket” och ”väldigt mycket” blir det 78 % för ens egen utsatthet, och 94 % för

kunskap om andras utsatthet. En förklaring kan vara att man ofta redan har god kunskap om rasism som kan drabba en själv, och därför känner att man lärt sig mer om andra uttryck för rasism.

När du varit med i projektet har du då fått större förståelse och kunskap om andras utsatthet för rasism?

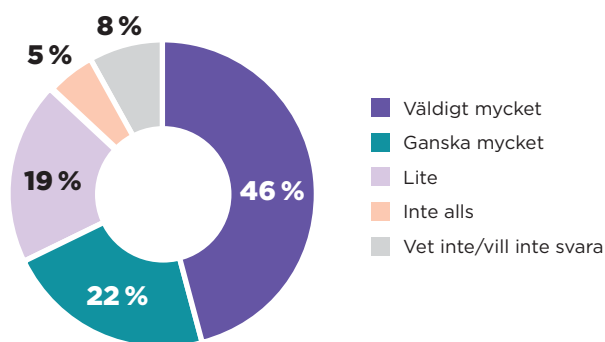
En grundidé i Motståndskrafts utbildningar är att olika former av rasism behandlas (se 4.3). Detta är något som tycks ha satt spår hos deltagarna då det återkommer i intervjuerna, med kommentarer som: ”Jag lärde mig att det finns olika typer av rasism. Det kan vara typ direkt och indirekt och sånt” (D_05). Tanken med lära ut olika uttryck av rasism är, förutom en djupare kunskap om rasismens mekanismer, att det ska skapa en förståelse för olika personers utsatthet. En av ambassadörerna menar att det har påverkat hur hen uttrycker sig. Hen menar att utbildningen gjorde så hen ”kunde förstå olika begrepp inom rasism” och att ”det är klart att man lär sig ju väldigt mycket av det”. När det gäller hur det påverkar hen själv gav hen detta resonemang.

” Man lär sig att, alltså att tänka innan man säger vissa grejer. Speciellt när det gäller andra typer av rasism. Man kanske inte, det låter fel, men man kanske inte, alltså tänker på det lika mycket. Typ sinofobi eller rasism mot till exempel samer. Alltså det är inte det första man tänker på när man hör ordet rasism. Så man får också en, man börjar också se det från alla olika håll. Inte bara ett eller två håll. (D_06)

Som diskuteras ovan så pekar det på att denna ambassadör har fått en djupare förståelse för rasismens uttryck då rasism mot asiater och samer inte tycks ha varit självklara former för rasism innan hen deltagit i utbildningen. Det pekar också på att kunskap om olika former av rasism kan bidra till ett mer konsekvent antirasistiskt förhållningssätt till andras utsatthet.

I enkäten fick de också svara på frågan "När du varit med i projektet har det påverkat hur du bemöter personer med annan bakgrund än dig själv?" där 22 % svarade "ganska mycket" och 46 % "våldigt mycket". Alternativen "lite" fick 19 %, "inte alls" 5 % och "vet ej/vill inte svara" 8 %. Resultaten visar att en betydande majoritet av deltagarna upplever att projektet har påverkat deras sätt att bemöta personer med annan bakgrund. Att det sammanlagt är 32 % som svarat att de enbart lärt sig lite, inte alls eller inte vill svara är något svårtolkat. Det kan antingen betyda att de inte tycker utbildningen hjälpt dem med detta, eller att de anser att de hade ett positivt bemötande redan innan de deltog.

När du varit med i projektet har det påverkat hur du bemöter personer med annan bakgrund än dig själv?

Både de vuxna och ungdomarna i projektet pekar också på att möten mellan personer är viktigt för denna förståelse. Inom projektet har det exempelvis funnits inslag av interreligiös dialog⁵, vilket en ambassadör lyfter fram som positivt.

” Vi besökte den judiska församlingen, det var ändå respektabelt från båda håll. Jag tyckte om det jättemycket för att det kändes som att trots, alltså, hetsen som pågår, så hade folk fortfarande respekt. (D_06)

I detta fall så var mötet med personer med annan tro, som utsatts för rasism på ett annat sätt än denna ambassadör, en positiv erfarenhet. Dessa möten kan också ske inom gruppen där en av projektets utbildare pekar på att förståelsen mellan

ungdomarna i projektet är en viktig del. Motståndskraft har fokus på stadsområdet Nordost, men då ungdomar som söker lovjobb via Arbvux kan önska arbete i ett annat område än de själva bor i, är inte alla som lovjobbbar nödvändigtvis boende i Nordost. Detta lyfts fram som någonting positivt av en av de vuxna utbildarna.

” Jag tyckte det var bland det bästa med projekten faktiskt. Att ge ungdomarna det, ja, att de får höra hur folk i samma ålder har det [i olika delar av] staden. Och att det fanns mycket fördomar som de pratade om och sa ”ja, men du är ju inte sån som jag trodde”, eller ”du bor ju här, men vi kan ju umgås”. (T_05)

Det här avsnittet har fokuserat på ambassadörernas upplevelse av vilken kunskap de fått om rasism samt verktyg att hantera den, vilket ansluter till nästa tema om civilkurage.

Civilkurage

En viktig del i Motståndskrafts verksamhet, som ambassadörerna också lyfter fram i intervjuerna, är att öva sig i civilkurage och därmed agera mot den rasism man ser i sin vardag. En utgångspunkt för detta arbete är att både ha kunskap om rasism som kan drabba en själv och de uttryck som kan drabba andra. Det handlar, som diskuterats ovan, om att utveckla en förståelse även för andras perspektiv och erfarenheter. En av ambassadörerna vittnar om att hen fått kunskap om och verktyg för att hantera rasism om hen bevittnar det.

” Jag lärde mig om alla typer av rasism typ. Jag lärde mig om det där med civilkurage och att när jag ser att någon blir utsatt för rasism, då behöver jag agera på något sätt. Kan jag inte stoppa det direkt ska jag bara vända mig till någon som kan göra det. (D_05)

I detta fall så kopplas kunskap om rasismens uttrycksformer med civilkurage. Flera menar också att de själva skulle ingripa om de ser någon blir utsatt och kopplar det både till utbildning och egna erfarenheter.

⁵ Det arrangerades bland annat en träff med middag där muslimska, judiska och kristna ungdomar deltog. Där deltog även författaren till denna rapport i egenskap av forskare inom ämnet.

Se: <https://vartgoteborg.se/p/ungdomar-fran-olika-religioner-mottes-i-samtal/>.

” I framtiden kanske det hjälper mig. För att jag kan själv förstå, ja men hon har slöja på sig så hon kanske känner sig obekväma. Då fattar jag. Om jag ser en kvinna som blir rasistiskt behandlad ute på gatan. Då kommer jag stå upp för henne. Och liksom vara där. För det är inte okej. (D_09)

Hon illustrerar sedan vikten av civilkurage genom egna erfarenheter av att inte få stöd i en utsatt situation.

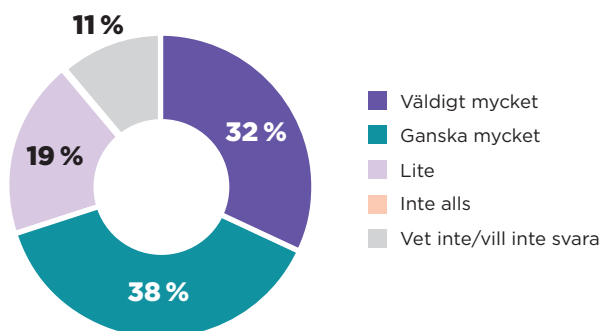
” Jag hamnade i en situation där jag var på Liseberg. Och någon man liksom bara drog av mig min sjal. Och inga reagerade. Ingen! Och jag blev så ledsen för han drog ju bara den. Vem fan gör så liksom? Och ingen reagerade. Så om någon annan hade varit min i situation så hade jag reagerat. (D_09)

Som flera av dem som arbetar inom Motståndskraft har alltså denna ambassadör egna erfarenheter av rasism, vilket också kan vara en anledning till att hon engagerar sig och vill arbeta med detta. Det går också att se att i dessa två fall återspeglas alla de tre delar som Motståndskraft arbetar med, nämligen att identifiera, analysera och agera.

De som svarade på enkäten har också till stor grad uppgivit att deltagandet i Motståndskraft har förändrat hur de reagerar på rasism. På frågan ”När du varit med i projektet, har det påverkat hur du hanterar rasism och diskriminering som **du själv** upplever i din vardag,

i skolan eller på arbetet?” svarade 38 % att det har påverkat ”ganska mycket”, och 32 % ”väldigt mycket” hur de hanterar rasism som de själva upplever. 19 % svarade att det har påverkat dem ”lite”, och 11 procent svarade att de ”inte vet” eller ”vill inte svara”.

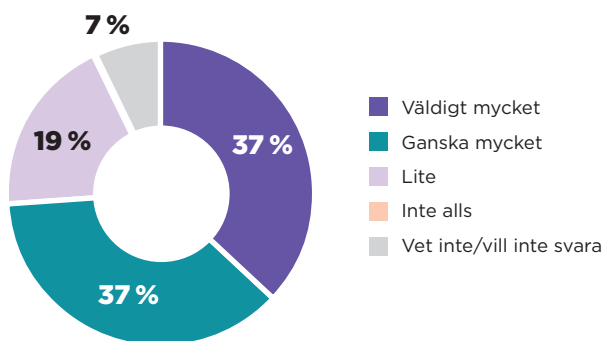
När du varit med i projektet, har det påverkat hur du hanterar rasism och diskriminering som du själv upplever i din vardag, i skolan eller på arbetet? (alla svarande)

På denna fråga är det särskilt intressant att se om det är någon skillnad för de som uppgivit i enkäten att de har upplevt rasism innan de blev en del av projektet. De som uppgivit att de upplevt rasism innan de deltog i projektet svarar så här på samma fråga samma fråga: 37 % svarade ”ganska mycket” och 37 % ”väldigt mycket”. Alternativen ”lite” fick 19 % och ”vet ej/vill inte” svarade 7 %.

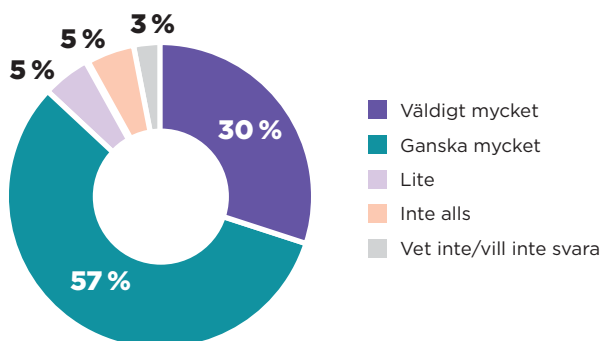
När du varit med i projektet, har det påverkat hur du hanterar rasism och diskriminering som du själv upplever i din vardag, i skolan eller på arbetet? (de som tidigare upplevt rasism)

Det är inga dramatiska skillnader i utfall. En intressant skillnad är dock att de som svarat "vet ej/vill inte svara" är färre bland de som tidigare utsatts för rasism (7 % respektive 11 %). Även om detta är ett litet underlag så finns en tendens att de som tidigare har utsatts för rasism menar att de i någon mån har påverkats i hur de hanterar detta.

Som diskuterats ovan är en viktig del i civilkurage att agera när någon annan utsätts för rasism. På frågan "När du varit med i projektet, har det påverkat hur du reagerar om andra utsätts för rasism?" svarade 57 % "ganska mycket" och 30 % "väldigt mycket". Alternativen "inte alls" och "lite" fick vardera 5 %, medan "vet ej/vill inte svara" uppgick till 3 %. Sammantaget visar resultaten alltså att majoriteten av deltagarna upplever att projektet har påverkat hur de reagerar när andra utsätts för rasism.

När du varit med i projektet, har det påverkat hur du reagerar om andra utsätts för rasism?

Civilkurage är något som varit en central del av Motståndskraft sedan starten, vilket ofta nämns av deltagarna i intervjuerna. Enligt enkäten och intervjuerna tycks denna del vara uppskattad och bedömas som viktig i träningen i att agera mot rasism som drabbar både en själv och andra.

Engagemang och gemenskap

Att bidra till förändring och få göra sin röst hörd

Både de ungdomar som deltar samt de tjänsteperson och politiker som intervjuats har lyft fram att det är viktigt att unga kan göra sin röst hörd och att de blir lyssnade till utifrån de problem som de själva upplever. Viljan att bli lyssnad till och att få säga sin mening är ett allmänmänskligt behov som är viktigt för alla, ung som gammal. När barn och unga inte känner att de har möjlighet att säga sin mening och när de inte upplever att deras bästa tas i beaktning finns det en risk att de får en känsla av vanmakt inför den eventuella utsatthet de står inför, eller de samhällsutmaningar som de ser i sin samtid.

Många av de som deltar i Motståndskraft har egna erfarenheter av rasism eller har närstående som har utsatts, vilket har diskuterats ovan. Majoriteten av deltagarna har dessutom vuxit upp i det som kan benämnas som territoriellt stigmatiserade områden och många bär därmed med sig en känsla av att inte fullt ut accepteras som svenskar av majoritetssamhället. Detta är viktigt att ta med sig i diskussionen om varför känslan av att bli hörd, eller få säga sin mening, upplevs som extra viktig.

Deltagare lyfter fram att det är viktigt i sig att kommunen har ett projekt för att signalera att man tar frågan om rasism på allvar. Känslan av att få vara en del av ett projekt inom en viktig fråga finns också där. En av ambassadörerna uttrycker att: "För mig betyder det att kommunen vill, eller ser och märker, att det finns rasism i samhället. [...] Och det är det som är så bra. Att du ser att kommunen vill göra skillnad i samhället" (D_05). För denna person är alltså det faktum att kommunen erkänner den rasism som hen ser i sin omgivning en viktig del av projektet.

Flera deltagare berättade om hur de kände sig stolta över att vara del av Motståndskraft och att arbeta med att förändra samhället. Som en ambassadör uttrycker det: "Alltså, jag känner mig stolt. [...] Jag har kunnat bidra till samhället på något sätt i den här frågan. Det känns så stort. Och jag tar det seriöst" (D_01). Andra uttrycker att de är stolta på ett sätt så att de också vill visa projektet för andra:

” Jag var väldigt stolt över detta projekt. Alltså, när jag sa det till folk, de var såhär, “wow vad häftigt, vad grymt”. Jag postade ju det här på mina privata sociala medier. Och liksom jag som aldrig gillat att synas, ville synas för en gångs skull, och la ut saker på LinkedIn och verkligen såhär, “Wow, nu ska vi köra!” (D_03)

Att vara en del av projektet tycks för vissa alltså inge en stolthet och en vilja att visa upp den verksamhet man är en del av.

Flera ambassadörer lyfter fram att det som gör projektet viktigt för dem är att de får en plattform där de kan arbeta med en fråga som de brinner för. Ofta är det känslan av att på ett konkret sätt få arbeta med frågorna som gör att de vill vara en del av projektet.

” Jag kan inte komma på ett annat konkret exempel på hur jag kan göra skillnad på samma sätt. Jag vill göra skillnad på det här sättet. Förstår du? Så lite det, jag känner att jag genuint kan göra förändring. (D_01)

Denna typ av berättelse, där deltagarna värdesätter känslan av att kunna påverka, återkom i flera intervjuer. Det visar också på ett behov och att många inte tycks uppleva att det finns andra arenor för dem, eller att frågor om rasism inte tas på lika stort allvar i andra kontexter de rör sig inom. Som diskuteras i avsnitten om läroprocesser ovan så frågade sig många varför de inte fått lära sig mer om rasism i skolan, vilket kan vara en förklaring till att de inte upplever sig hörda på andra platser. I detta fall tycks Motståndskraft bli ett komplement till exempelvis skolan.

Även när de unga inser att detta projekt kanske inte kan göra allt så finns ändå en känsla av meningsfullhet. Ambassadörerna som intervjuades kunde säga att: “Jag kanske inte gör jättemycket. Men det känns att jag gör en liten skillnad i alla fall. [...] Jag tycker det är jätteviktigt att få vara en del av det” (D_09).

En ambassadör uttryckte en liknande känsla: “Fast man inte kanske ser det så mycket så tycker jag att det gör en jättestor skillnad” (D_06). Resonemanget utvecklas sedan till varför det känns meningsfullt: “Så det är det som har verkligen fått mig att absolut inte vilja lämna [Motståndskraft]. För man mår så bra efter, när man känner [att] vi har haft så här många gäster [på cafékvällar] och allt har varit lyckat. Och moderatorerna gjorde jättebra jobb. Och ja, det känns jätteskönt!” (D_06). I detta

fall så upplevs en meningsfullhet i att få vara en del av ett lyckat arrangemang, inte för att det påverkar så väldigt mycket i det stora hela, men ändå vara en del av ett försök till förändring.

Gemenskap och ett tryggt rum

Motståndskraft fokuserar på ungdomar och rasism, vilket kom ur ett identifierat behov av att arbeta med unga som har utsatts eller är i riskzonen för att utsättas för rasism. Projektet är dock inte en separatistisk verksamhet som enbart vänder sig till denna målgrupp. Att deltagarna främst kommer från Nordost, ett stadsområde där många unga har “utländsk bakgrund”, samt att personer som själva utsatts har ett speciellt engagemang, är en förklaring till att en stor del av deltagarna har egna erfarenheter av rasism, vilket bekräftas av enkäten.

En anledning till att många som själva har erfarenheter av rasism valt att delta är att de upplever Motståndskraft som ett “tryggt rum”. Många menar i intervjuerna att det är en trygg, social gemenskap, ibland beskriven som en “familj”, där de kan öppna upp sig om sina erfarenheter utan att bli ifrågasatta.

Flera deltagare lyfter fram gemenskapen i gruppen som positiv och en viktig anledning till att de vill försätta arbeta inom Motståndskraft. I enkäten var det exempelvis 28 av 37 svarande som uppgav att de fått vänner genom projektet. Det ställdes inte mer ingående frågor om hur den sociala gemenskapen fungerade i denna utvärderingsenkät, men nätverkets KEKS årliga enkät för fritidsverksamheter visar att en stor majoritet anser att den sociala miljön inom Motståndskraft är positiv. Alla nuvarande ambassadörer svarade. På båda frågorna “När vi träffas så är stämningen god” och “När vi träffas kan jag vara mig själv” svarade 89 % jakande. Frågan om personalen respektive de andra ungdomarna “tar mig, mina tankar, känslor och förslag på allvar” fick samma resultat. Dessa upplevelser kan bidra till känslan av samhörighet och trygghet.

Det är i sig inte förvånande att den sociala gemenskapen är viktig för unga människor, men det var någonting som många lyfte som särskilt viktigt. När frågor om de sociala aspekterna av projektet diskuterades i intervjuerna så uttryckte flera deltagare att Motståndskraft är som en familj för dem.

” När jag har kommit till jobbet känner jag typ, att jag är hemma. Vi är som en familj. Det är så fint att vara här. Det är så roligt. När vi är här jobbar vi inte bara. Vi skrattar mycket, vi skojar jättemycket och så. Så det är jättefint att vara här tycker jag. Det här är ju typ som mitt andra hem. (D_05)

Många värdesätter de vänskaper som har uppstått under arbetet och menar att de har fått vänner som de även umgås med utanför arbetet. Återkommande i intervjuerna påpekar deltagarna vikten av denna gemenskap, vilket kopplas till att känna sig trygg.

” Det är mycket mer än bara ett jobb för mig. Det är som en familj. Och att ha en familj som stöttar när man gör någonting jobbigt tillsammans. Som att berätta den här frågan som är så stor och så svår att dela [med sig] har varit en trygghet och har varit en förmån, så ju mer man har fått av projektet desto mer vill man också ge. (D_04)

Liknande omdömen gavs efter de lovjobb som observerades under utvärderingsperioden. Den stelhet och nervositet som inledde deras arbete byttes i slutet av veckan mot en familjär stämning där deltagarna kunde skämta med varandra och uttryckte en önskan att fortsätta umgås efter lovet.

På frågan varför hen tror att det blir en bra stämning resonerar en ambassadör att de som leder projektet prioriterar det sociala delarna, men även att de har gemensamma erfarenheter och arbetar mot ett gemensamt mål.

” Jag tror anledningen är att vi alla är här för samma mål. Det är det jag tror. Alla vill lära sig om nazism och vill stoppa det. Det är det jag tror. Sen vi alla vet här, vad det [rasism] är nu och kanske de flesta har gått igenom det. De flesta har blivit utsatta och så. Så vi har nått gemensamt mellan oss och det är det som gör att vi [har samhörighet]. Det är det jag tror. (D_05)

En av deltagarna diskuterar hur de har en gemensam förståelse för vad rasism innebär:

” De flesta av oss möts i gemensamma liksom erfarenheter av rasism. [...] Och de som inte har gått igenom rasism. De delar ändå våra värderingar. Att det är inte okej överhuvudtaget [med rasism]. [...] Och vi brinner för att bekämpa den. (D_01)

Det viktiga tycks alltså inte vara att alla har samma erfarenheter, utan att det finns en gemensam förståelse av rasismen oavsett om man själv har drabbats eller inte, och att alla drivs av en önskan att motverka rasism. Denna trygghet kan vara att de kan tala öppet i gruppen om sina erfarenheter och tankar.

”

Jag tycker det har varit jättekul och alltså, allt från att träffa människor och kunna prata utan att känna sig dömd och kunna känna att man gör skillnad, allt från kafékvällar till att bara prata om det och så. (D_06)

Motståndskraft fungerar som ett tryggt rum för flera av ambassadörerna. En ambassadör pratade om detta i relation till miljön i skolan. Hen studerade på ett gymnasium som har bland den högsta intagningspoängen i Göteborg och enbart en liten minoritet har en migrationshistoria. Erfarenheten av skolan var att det har varit ”roligt” att studera där, men att hen inte kände sig helt inkluderad: ”Jag kände mig typ ensam. Inte för att jag inte hade vänner, utan för att jag inte kände att jag tillhörde den ’svenska’ skolan” (D_08). I detta fall bör ”svensk” tolkas som en person som rasifieras som vit, då hen själv också är född i Sverige. Till en början med så var Motståndskraft ett extrajobb, men hen förklarar sedan varför hen ville fortsätta vara en del av verksamheten.

” Här var vi ju inte så många ”svenskar”, utan det var mer så här, ja, men, folk från förorten. Och det var jätteroligt att komma efter skolan. Efter att man har varit en hel dag med en massa ”svenskar”. Och komma till, lite mer... ja, men ”förortsbarn”. Barn som har haft samma uppväxt som mig. Man kände sig typ hemma. Jag kunde vara mig själv kände jag. Det kände jag inte att jag kunde vara i gymnasiet. Men det var så här en bra balansering av mitt umgänge kände jag. Det var det. Och det var väldigt roligt att träffa massa vänner. Och bara prata med varandra. Inte bara om det seriösa samtalsområden, men också allt annat. (D_08)

För hen fungerade Motståndskraft som ett tryggt rum där hen kände sig tillhöra normen och därmed kunde slappna av. Tidigare forskning visar att unga som är uppvuxna i förorten med migrationsbakgrund, likt denna ambassadör, ofta kan känna att de inte ”passar in” i skolor där de är i en liten minoritet. Detta kan bero på flera saker, så som att de rasifieras negativt, att de bär med sig ett stigma som boende i förorten, deras religiösa bakgrund eller deras klassbakgrund (Jonsson, 2015; Thorén, 2014). Den

skarpa uppdelningen som här görs mellan dem från "förorten" och "svenskar" speglar hur stadens segregation sipprar in i mötet i skolan.

Det som beskrivs i citatet ovan ringar in i det som ibland kallas för "minoritetsstress" (Länsstyrelsen Stockholm, 2021), alltså känslan av att man inte tillhör normen och i någon mån måste vara på sin vakt i en sådan miljö. Det betyder inte att elever alltid utsätts för rasism eller diskriminering, men utifrån egna eller andras erfarenheter bär de med sig känslan av att andra kan ha en nedvärderande syn på en och att de därför inte helt kan slappna av. Det alltså blir en bra "balans" i umgänget att studera på en skola hon uppskattar, men att mer kunna "vara sig själv" i Motståndskrafts verksamhet.

Den sociala och trygga miljön tycks alltså vara en framgångsfaktor för att locka till sig och behålla ambassadörer. Det är få, om ens någon, deltagare som mer än initialt ser arbetet med Motståndskraft som enbart ett sätt att tjäna pengar eller enbart att arbeta antirasistiskt. Det är snarare oftast en kombination av alla dessa faktorer.

De som har börjat arbeta för att tjäna pengar och ansökt om ett lovjobb genom ArbVux säger att lönens betydelse spelar allt mindre roll på sikt. När de blir äldre och får erfarenheter menar de flesta att de har möjlighet att söka andra mer välbetalda extrajobb. En ambassadör uttryckte det som att: "Om du jobbar för Motståndskraft mot rasism. Ja, då kommer du inte hit för pengarna. Du kommer hit för att du genuint brinner för frågan" (D_01). De som stannar kvar gör det då för att de vill arbeta för frågan och/eller för att de vill vara kvar i gemenskapen. Det finns exempel på ambassadörer som av olika anledningar inte längre har möjlighet att arbeta, men som vill vara med i Motståndskrafts gruppchattar för att fortsatt vara en del av gruppen.

Utifrån intervjuer med gamla och nya ambassadörer framkommer alltså tre huvudsakliga anledningar till att de känner en stark gemenskap inom projektet.

- » En delad erfarenhet av rasism, eller en gemensam förståelse för rasismens negativa effekter.
- » De sociala delarna, där de har aktiviteter, som till exempel kick-offs och liknande.
- » Att projektledare och unga ledare prioriterar och aktivt arbetar för att skapa en socialt inkluderande miljö, vilket innefattar att stämma av hur alla mår innan möten börjar (så kallade "check-ins"), samt att de är tillgängliga för samtal.

Att hantera förväntningar

Ett framträdande tema i intervjuerna var ambassadörernas förväntningar på vad projektet och deras anställning skulle kunna ge dem. Eftersom ungdomarna blir anställda och får internutbildning så finns förväntningar om att medverkan ska gynna dem på fler sätt än att de får arbeta med frågor om rasism. Som att anställningen blir en början till att bygga ett CV samt att få referenser till andra arbeten. Det kan även handla om personlig utveckling, som att få erfarenhet av att tala inför folk, av samarbete, att arrangera evenemang eller att bygga kontakter inför framtiden. Alla dessa aspekter är också sådant som Unga mötesplatser under Socialförvaltningen Nordost har som mål med flera av sina insatser.

Många av de unga i projektet uppfattar som sagt att Motståndskraft är en plats där man får göra sin röst hörd. De har också hört att det har gått bra för tidigare deltagare som har fått möjlighet att tala inför inflytelserika människor och har byggt nätverk som gynnat dem efter deras deltagande. En utmaning för socialförvaltningen i allmänhet, och inom projektet Motståndskraft i synnerhet, är att förvalta, ta tillvara och leva upp till både förväntningen att få arbeta antirasistiskt och att få utvecklas som person.

Under en gruppintervju lägger en av de relativt nyrekryterade deltagarna ut texten när hen får frågan om vilka förväntningar hen har på projektet:

Det här kan vara början på något stort! Utöver projektets liksom... Kanske budskap som folk ser är att motverka rasismen. Samtidigt så lär man sig ju mer än om rasism. Man får med sig retorik, man får med sig planeringskunskap och så att lära sig att socialisera med andra människor och jobba med folk. (D_02)

Detta citat fångar något av den stämning som finns bland de unga inom Motståndskraft, och som också speglar mycket av det Socialförvaltningen Nordosts verksamhet för ungdomar syftar till. Nu är detta ett projekt för att arbeta med frågor om rasism, men även en del av stadens arbete för att ge unga en meningsfull fritid. Dessutom är anställningarna ett samarbete med ArbVux som ska ge ungdomar sin första erfarenhet av arbete; sin "första rad på sitt CV"⁶.

Att många som lovjobbar anställs av ArbVux gör att de inte alltid har hört talas om Motståndskraft innan de får erbjudandet om arbete. De förväntningar som beskrivits ovan uttrycks därför framför allt om de som vill fortsätta som ambassadörer

⁶ se: <https://vartgoteborg.se/p/ungdomsporten-skapar-jobbmogligheter-i-nordost/>

efter ett lovjobb eller de som aktivt sökt sig till Motståndskraft. En annan ambassadör uttryckte detta på följande sätt:

” När jag läste beskrivningen tänkte jag, wow, att det här kommer jag att få göra. Och då kände jag så här, ja, jag kommer få vara med och representera på olika evenemang eller tillställningar, jättekul! Jag kommer få vara med och [...] utbilda unga i rasism och, ja, i motstånd och sådär. (D_11)

Det finns alltså både förväntningar om att få arbeta med en angelägen fråga och med personlig utveckling där deltagandet kan ge både formella och informella erfarenheter för framtida arbete och engagemang. Det finns därtill förväntningar om att de unga ska få påverka arbetets utformning, vilket gör frågan om delaktighet central. Detta samt hur några ambassadörer känt att de inte fått sina förväntningar uppfyllda kommer diskuteras nedan.

Delaktighet

Som beskrivits ovan så är delaktighet en central del i Motståndskraft, vilket är i linje med hur Unga mötesplatser arbetar utifrån Göteborgs Stads *Strategidokument meningsfull fritid för barn och unga* (Göteborgs Stad, 2022c) och nätverket KEKS principer (se 4.3). Dels utgår arbetet från devisen att “unga lär unga”, och att projektet ska vara “av ung, för unga”. Dels arbetar de med det som kallas för “ungdomsproducerad tid”, vilket också är ett önskemål från förvaltningen.

En tjänsteperson som samarbetat med Motståndskraft och arbetar med unga i Nordost påpekar att det är viktigt att de ungas röst är med i hela processen. Hen lyfter fram det som kallas för ett “initiativbaserat arbetssätt”, att det inte bara är att “vi tänker åt unga, utan att vi har med de unga rösterna, de som är berörda i projektet. Att det finns unga deltagare i projektet som både är målgrupp, men också som en aktör och en egen röst.” (T_02).

Vikten av delaktighet lyfts också fram av en av de ambassadörer som varit med under flera år:

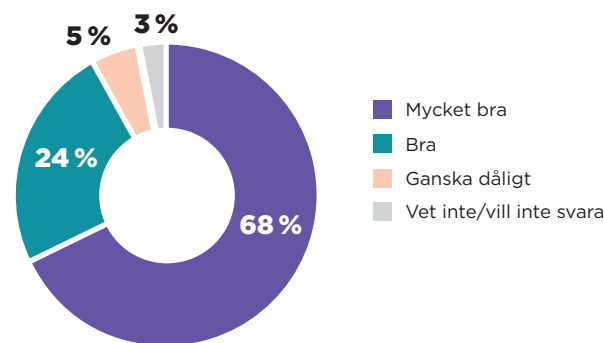
” Jag tror att många andra kan lära sig också från oss hur vi jobbar med ungdomar för ungdomar. Jag ser fortfarande mig själv som en ungdom, så bara det att jag som ungdom får handleda andra ungdomar i mitt arbete är ju ett bevis bara på att det är det vi gör. (D_04)

Hen har alltså själv fått ta mer ansvar genom åren och menar att även ungdomarna kan få ta, som hen säger, en mer “vuxens arbetsroll” genom att handleda och utbilda. Där ser hen en skillnad mot andra projekt som hen har erfarenhet av:

” Med andra projekt känner jag bara att det ibland kan vara bara att kasta upp en ungdom på scen, man har gjort allt annat [innan] och bara kasta upp en ungdom eller ser till att det är många ungdomar som kommer eller att ungdomar sköter marknadsföring. [...] Så blir det bara en hiphopfest utan någon större mening. (D_04)

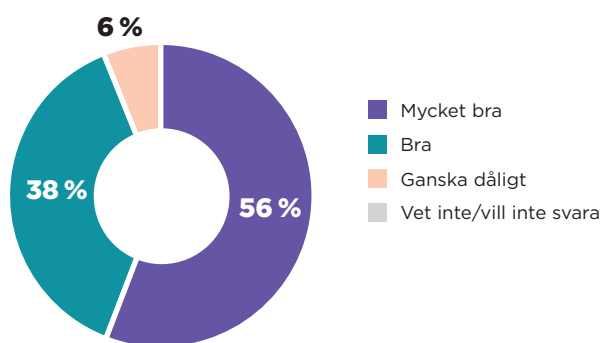
En tolkning är att kritiken mot andra projekt gäller att delaktigheten bara är på en ytlig nivå, och att ungdomar då inte är med i processen så som hen upplever att det är inom Motståndskraft.

En tanke med projektet är att det ska drivas mycket av ungdomarna själva, hur tycker du att det fungerar?

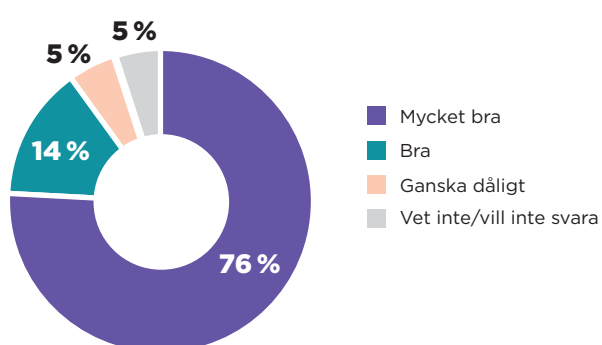
Att de som medverkar i projektet upplever en stor delaktighet bekräftas också av enkäten. På frågan “En tanke med projektet är att det ska drivas mycket av ungdomarna själva, hur tycker du att det fungerar?” svarade 24 % “bra” och 68 % “mycket bra”. Alternativet “ganska dåligt” fick 5 % och “vet ej/vill inte svara” 3 %. Svaren visar därmed att deltagarna överlag upplever att delaktigheten inom projektet fungerar väl.

En tanke med projektet är att det ska drivas mycket av ungdomarna själva, hur tycker du att det fungerar? (tidigare deltagare)

Här finns en intressant skillnad mellan de som fortfarande är en del av projektet när de svarade på enkäten och de som varit aktiva tidigare. Bland de som deltagit tidigare men inte längre är aktiva, svarade 38 % ”bra” och 56 % ”mycket bra”. Alternativet ”ganska dåligt” fick 6 %. Resultaten visar alltså att även tidigare deltagare övervägande upplever att delaktigheten i projektet fungerar bra eller mycket bra. Bland de som är aktiva i projektet när enkäten genomfördes, svarade 14 % ”bra” och 76 % ”mycket bra”. Alternativet ”ganska dåligt” fick 5 %, och ”vet ej/vill inte svara” fick 5 %.

En tanke med projektet är att det ska drivas mycket av ungdomarna själva, hur tycker du att det fungerar? (nuvarande deltagare)

Bland de som var aktiva i projektet när enkäten genomfördes var det alltså 20 procentenheter fler som svarade ”mycket bra”. Läger man däremot ihop ”bra” och ”mycket bra” ligger det sammanlagt på 94 % bland dem som varit aktiva tidigare, men på 90 % hos de som är aktiva nu (skillnaden i de sammanslagna siffrorna kan förklaras med de 5 % som svarade

”vet ej/vill inte svara”. I den kategorin ryms både de som inte vill svara, men också de som inte varit med tillräckligt länge för att kunna svara på detta). Då det är ett litet underlag bör skillnaden tolkas med stor försiktighet. De som var aktiva tidigare har en något högre procent nöjda med delaktigheten, men av de som är aktiva nu är det fler som är mycket nöjda. Möjligen är det de som är mest entusiastiska och uppskattar delaktigheten som stannar i projektet. Överlag tyder dock enkätsvaren på att en majoritet är nöjd med inflytandet inom projektet.

Att ambassadörerna är nöjda med delaktigheten bekräftas även av KEKS enkät som gav följande resultat: ”När vi träffas kommer jag med tankar och förslag” svarade 75 % ja; ”När vi ska besluta/göra något är allas åsikter lika viktiga” svarade 89 % ja; ”Det är vi ungdomar och våra ideer som styr hur det blir” svarade 100 % ja. Det tycks även finnas en medvetenhet om deras eget ansvar då 56 % svarade ja på frågan ”Om vi ungdomar inte är aktiva och tar ansvar blir aktiviteter inte av”.

I intervjuerna framkommer att känslan av delaktighet inte nödvändigtvis betyder att de unga vill styra allt själv. Flera av ambassadörerna framförde att de önskade handledning från äldre personer, samtidigt som känslan av delaktighet och att de kan påverka verksamheten var central. Många uttryckte att de fortfarande var osäkra på om de skulle vilja ta sig an vissa uppgifter (som exempelvis att föreläsa eller moderera samtal på scen), medan andra kände att de hade vuxit in i den rollen och kunde ta mer plats.

När ambassadörerna uttryckte missnöje med verksamheten var det ofta att de inte känt att de får igenom sina idéer, att arbetsuppgifterna inte har delats upp på ett rättvist sätt eller att de inte fått ta mer ansvar. Deltagarna poängterade de vuxnas roll, både i att skapa gemenskap och för att handleda de ungdomar som kommer in i projektet. En av ambassadörerna resonerade kring vissa problem med att organisera och påpekade handledningens viktiga roll; ”Får vi en sån push, då kör vi! Det är inget som kan stoppa oss” (D_06).

Vikten av delaktighet framkommer av att det är detta som de flesta har negativa, eller mindre positiva, åsikter om gällande hur projektet styrs. Många ungdomar önskar och förväntar sig handledning och att verksamheten styrs av anställda vuxna, medan andra tycker att de unga kan ta mer ansvar. Det är i sig inget förvånande att det finns olika åsikter om hur arbetet ska skötas i en organisation. Det som är viktigt här är just hur de anställda, projektledare och förvaltningen i stort, tänker kring detta och möter dessa olika förväntningar.

En utmaning tycks vara att dela ut arbetsuppgifter och ansvar. Där fanns det vissa synpunkter, bland tidigare och nuvarande ambassadörer, att detta inte sköttes på ett för dem tillfredsställande sätt. Här tycks det därför vara viktigt att bygga en struktur kring hur ungdomarna kan få växa in i olika roller och att det är transparent hur det går till att få vissa uppgifter inom projektet.

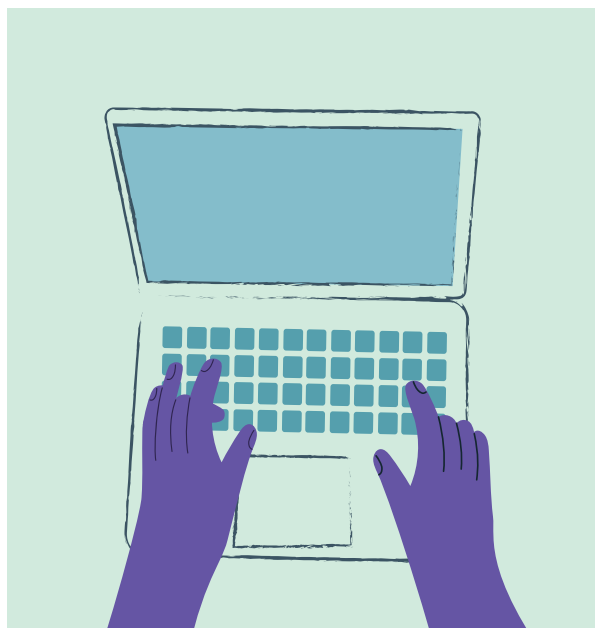
Begränsningar med ett kommunalt projekt

En utmaning, som är kopplat till frågan om förväntningar, är att låta unga få komma till tals och styra innehåll och påverka målen med projektet, men att samtidigt ta hänsyn till att det är ett kommunalt projekt i en politiskt styrd verksamhet. Det finns helt enkelt gränser för vad som är möjligt att genomföra. Att kommunicera dessa begränsningar visar sig vara viktigt men ibland svårt. Kanske är det också svårt för tjänstepersoner att själva veta var dessa gränser går och vad som är möjligt att låta ungdomarna genomföra.

En ambassadör berättade om att hen hade känt dessa begränsningar då de inom projektet inte var överens om den retorik som skulle visas utåt: "Man blir ju lite besviken på det här när man säger 'ni kan inte använda de här orden'. Då känner jag bara, okej men det här känns inte äkta." Det kan därmed påverka känslan av delaktighet och kunna påverka arbetet. Detta kan i sin tur leda till att den energi som beskrivits ovan går förlorad: "Man kände ju sig lite begränsad och det var därför man såhär, man tappade lite såhär lust" (D_03).

Detta är en balansgång för ett projekt som handlar om värderingar och frågor som delvis kan uppfattas som känsliga. Det kan uppstå en motsättning mellan projektets ambition att vara en plattform för ungdomar att uttrycka sig och göra sin röst hörd, samtidigt som det kan finnas gränser för vad som kan sägas i projektets namn. Det ska sägas att detta enbart är ett problem i de mer offentliga sammanhangen, exempelvis de evenemang som Motståndskraft arrangerar. Inom utbildning och de diskussioner som hålls internt kan det vara mer högt i tak och de som närvarar kan tala mer öppet och behöver inte ha samma åsikter i alla frågor.

Begränsningar kan också handla om vilka typ av arrangemang som går att anordna. Det fanns exempelvis önskemål om att arrangera en insamling för välgörande ändamål inom Motståndskrafts verksamhet, men det var något som förvaltningen inte får arbeta med. Frågan om hur projektet får använda sociala medier är även det något som

ambassadörerna kan uppleva som allt för begränsat, då de menar att unga i deras ålder i första hand använder plattformen Tiktok som Göteborgs Stad inte använder (se vidare 5.6 om sociala medier).

Det finns en potential i att ungdomarna går in i projektet med höga förväntningar och viljan att engagera sig i de frågor som Motståndskraft arbetar med. Samtidigt är det en utmaning för Motståndskraft och Unga mötesplatser att hantera och leva upp till dessa. Att infria förhoppningarna kan leda till ett tillitsskapande och ett större förtroende för samhällsliga institutioner. Om förhoppningen att få arbeta antirasistiskt genom ungas deltagande i stället *inte* infrias kan det i stället leda till besvikelse, och en bekräftelse på en tidigare känsla av att offentlig sektor inte tar deras situation på allvar. Detta är något som är speciellt viktigt att ta hänsyn till när många inom målgruppen redan kan ha en komplicerad relation till myndigheter (exempelvis erfarenheter av rasism inom skolan eller att myndigheter inte tar deras utsatthet på allvar).

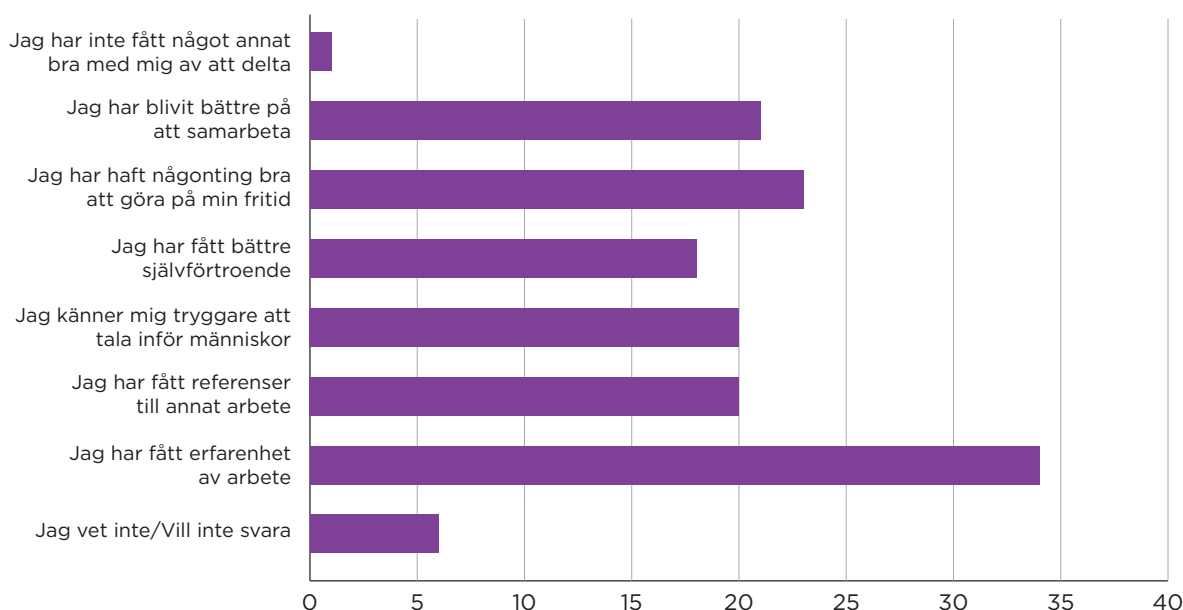
Utveckla andra färdigheter

Motståndskraft har som huvudfokus att stödja unga som utsätts för rasism samt arbeta med antirasism på olika sätt inom stadsområdet. Samtidigt erbjuder projektet extra arbete för ungdomar, som ska ge möjlighet att utvecklas även inom andra områden än arbetet mot rasism. Här kommer fokuset vara på det som ungdomarna själva anser att de lärt sig och vilka erfarenheter som projektet gett dem, utöver frågor om rasism. Formerna för arbetet diskuteras i del 5.5 nedan.

Tidigare lyftes fram att flertalet ungdomar fått vänner genom Motståndskraft och en majoritet menar att deltagandet också givit dem någonting meningsfullt att göra på sin fritid. Utöver detta så menar nästan alla att de fått erfarenhet av arbete och fått referenser till andra anställningar. På det sättet bidrar

det till Göteborgs Stads ambition att ge ungdomar extra arbete som ett första steg in på arbetsmarknaden. Utöver det så svarar många att de fått bättre självförtroende, är tryggare att tala inför andra och har blivit bättre på att samarbeta (se figur 11).

Har du fått något annat bra med dig från projektet som inte handlar om rasism eller diskriminering? Det var möjligt att klicka i flera svar, därav antalet svar.

Att växa in i sin roll

En viktig del av Motståndskraft som ungdomarna lyfter fram är att få prova olika saker och att utvecklas inom olika områden. Inom kärnverksamheten planeras och genomförs arrangemang samt utbildningar där ungdomarna kan ta olika roller. De uppgifter de får ta sig an beror därmed både på vad som ska genomföras och hur de har fått utvecklas inom projektet. En av ambassadörerna berättar vilka roller hen tagit inom projektet:

” Varje event innebär ju en annan arbetsroll. Exempelvis, om vi har haft elevrådsutbildningar, då har jag blivit samtalsledare helt plötsligt. För då sitter jag med vid borden när jag pratar med eleverna. Om vi har ett event där det är en föreläsning eller det är ett panelsamtal, då har jag stått på scenen. Om vi planerar eventen, då är jag helt plötsligt bara en kollega och är där för att bidra till min åsikt. Så min roll har varit lite varierande. (D_01)

Här påpekar ambassadören att det funnits olika arbetsuppgifter och roller som hen har haft möjlighet att ta inom projektet, beroende på vad de har arrangerat. Men det finns också en progression i vilka roller ambassadörerna kan ta. Detta framkommer när en ambassadör talar om sina förhoppningar om att få föreläsa på elevrådsutbildningen: ”Förra gången jag gjorde det [elevrådsutbildningen] så var det mest våra projektledare som stod och lärde ut. Så det var inte vi. Vi bara var där.” Denna gång tänker hen att det kommer vara annorlunda när fler ambassadörer ska ta ansvar för utbildningen: ”Jag vet inte riktigt. Det kanske är en skillnad. Det kommer det nog att vara”. Vid denna omgång av elevrådsutbildningen var det också ambassadörerna som välkomnade de yngre eleverna samt turades som att hålla i föreläsningar och workshops tillsammans med projektledarna. Den som är ambassadör får alltså räkna med att hjälpa till med olika arbetsuppgifter. Exempelvis är att vara moderator vid ett event är det många som värdesätter och ser som någonting nyttigt även för framtiden: ”Jag tror att den första kafékvällen vi hade, när jag började, då fick jag vara med som moderator, vilket var jättekul!” (D_06).

De som har varit med längre i projektet har därmed hunnit med att få en bredd av erfarenheter:

” Jag såg mig aldrig vara på den platsen som jag är på idag, så många år efter min första anställning som ambassadör. [Jag har] fått sitta och bestämma namnet för projektet, bestämma den första loggan för projektet, fått bestämma vilket spår vi ska gå i. Till idag att få mer ansvar och kunna få projektleda andra saker och ting inom projektet. Få ha [ansvar för] sommarjobb, så många grejer man har fått göra, som i andra förvaltningar eller andra platser [där man egentligen behövt] flera års utbildning på universitet och flera års erfarenhet. Men här har man faktiskt fått erfarenhet. (D_04)

Denna ambassadör lyfter erfarenheten av att ha fått lära sig olika delar av att driva ett projekt, vilket hen använt även i andra sammanhang. Ambassadören berättar om att hen arrangerat andra liknande arrangemang i olika delar av Göteborg och därmed fått nytta av erfarenheterna från Motståndskraft.

Det handlar också om att få se andra delar av stadens förvaltning och lära sig mer om dessa sammanhang. Eftersom det är det enda projektet som så tydligt arbetar med antirasism och unga, blir de ofta inbjudna till olika typer av arrangemang. Där kan de då träffa vuxna, som kommunala tjänsteperson eller andra som arbetar med rasism och diskriminering, och lära sig mer om deras arbete. Det är alltså där ambassadören ovan menar att man egentligen behöver lång utbildning för att komma in i dessa rum, men att den typ av kommunal verksamhet som Motståndskraft är öppnar dörrarna till exempelvis stadens förvaltningar. Detta är något som även lyfts fram av andra ambassadörer:

” Det är att du kan få andra dörrar öppna för dig. [...] Vi går ju på bokmässan. Vi blir inbjudna på olika saker. Alltså, du får ju fler möjligheter med det här projektet än andra jobb. Eller [i alla fall] vad jag har sett. Sen kanske du kan typ jobba på en fritidsgård och så. Men här är det ju lite mer... Alltså, det är mycket mer status. (D_03)

Det som lyfts fram här är att den typ av arbete som utförs av ungdomar inom Motståndskraft kan framstå som att det har en högre status på grund av att de blir inbjudna till olika event. Flera deltagare lyfter specifikt fram att Motståndskraft blev inbjudna på Förintelsens minnesdag och fick tala inför dåvarande stadsminister Stefan Löfvén, eller att de fått föreläsa för personalen på socialförvaltningen och höll i en

workshop på Göteborgs Stads islamofobikonferens med 100 deltagare, däribland kommunalråd, kommunala tjänsteperson och poliser.

I enkäten var det flertalet som svarade att de hade fått bättre självförtroende och blivit tryggare att tala inför folk, vilket flera även lyfte fram i intervjuerna. Här framstår rollen som just moderator vid cafékvällar som något många tycker är ett roligt uppdrag, men som kan vara nervöst.

” Alltså, majoriteten vill inte. Men samtidigt, alltså med lite pepp så vill man. För att i början ville jag inte vara moderator. [...] Jag fick panik. Och jag skulle vara ensam. Men sen tvingade jag med [namn]. [...] Så jag tycker det hade varit jätteroligt om flera hade velat vara det. För att det är jättekul. Och man känner sig så mäktig när man står på scenen framför jättemånga. (D_06).

Många ser denna roll som viktig och utvecklande och menar därför att det är viktigt att alla får chans att göra just detta:

” Jag säger inte att vi ska tvinga folk upp på scen om man har scenskräck, men kanske att man inte ska stå vid fikaten typ varenda kafékväll. Så jag tror att det är någonting som man borde tänka på också, se till att alla faktiskt får en chans att testa på. För att vara moderator kan vara väldigt värdefullt sen i arbetslivet. (D_07)

Eftersom denna roll ses som viktig, också kanske också lite av ett fint uppdrag, så poängterar flera att det är viktigt med en rättvisa i detta avseende. Att det inte bara blir några få som oftast får detta uppdrag, utan att alla som är intresserade blir uppmuntrade. Som en ambassadör som varit med lite längre sa: ”Jag tycker att det är så kul att se när andra vågar ta plats” (D_04). Motståndskraft också haft utbildningar i retorik för att förbereda för detta arbete.

En styrka som lyfts fram av en ambassadör är att de som varit med i projektet också kan vara del av andra verksamheter: ”Många av våra ungdomar har också kunnat koppla ihop med andra verksamheter för att göra lite olika uppdrag och också bli som kompetensspelare” (D_04). Detta ser hen som en viktig del av arbetet, att kunna sprida kunskapen till andra delar i staden, och att deltagarna kan omsätta sina kunskaper från Motståndskraft i andra sammanhang.

Sammanfattningsvis så är målsättningen att ambassadörerna ska kunna växa i sin roll inom Motståndskraft. De får grundläggande utbildning

när de är nya i projektet och förväntas ta mer ansvar med tiden, där några av dem numera har rollen som utbildare och workshop-ledare. De får också arbeta med att planera event och ta olika roller, så som ansvar för marknadsföring, fika och att leda samtal på scen som moderator. Flera lyfter också fram att de som unga fått kontakter och insyn i olika förvaltningar inom Göteborgs Stad.

Organisation och samarbeten

Här behandlas frågor om Motståndskrafts organisation och de samarbeten de har varit involverade i. Här beskrivs först hur verksamheten med anställda ambassadörer fungerar och vad detta för med sig. Sedan avhandlas erfarenheter av samarbeten och tillvaratagandet av olika verksamheters kompetenser inom kommunen. Därefter avhandlas elevrådsutbildningen och samarbetet med skolor.

Anställd, aktivist eller engagerad ungdom?

Motståndskraft är unikt på det sättet att ungdomar blir avlönade för att arbeta med frågor om rasism i kommunal regi. Däremot är inte anställningen som ungdomsambassadör unik för just detta projekt, utan det finns i viss utsträckning även i andra verksamheter i Göteborgs Stad (bland annat Människan bakom uniformen (MBU) och för vissa uppdrag på ungdomsgårdar som Guts och Gia).

Ungdomarna kan anställas via förvaltningen Arbetsmarknads- och vuxenutbildning (ArbVux) i Göteborgs stad eller genom den finansiering som Motståndskraft har själva. Tanken är att ge unga sitt första arbete, sin "första rad i sitt cv". På det sättet kan unga komma ut och arbeta extra under terminerna eller få ett jobb under loven. Såväl tjänstepersoner, som politiker och ungdomar, lyfter fram i intervjuerna att det också är ett sätt att engagera ungdomar så det inte hamnar i andra, mindre positiva, aktiviteter. Som en politiker uttryckte det: "Det är väldigt positivt. Och det är en billig verksamhet, relativt sett, med tanke på hur man kan förebygga andra problem" (T_o8).

En tanke med att ungdomar anställs inom projektet är att ge dem erkännande för det arbete som de lägger ner. Socialförvaltningen Nordost har ett uppdrag att stödja unga och ge dem en meningsfull fritid. Om uppdraget skulle lämnas över till ungdomar som förväntas arbeta ideellt med att arrangera evenemang och utbildningar för andra unga, samt arbeta med samhällsproblem som drabbar dem själva, kan det signalera att kommunen inte tar dessa frågor eller deras arbete på allvar.

En fördel som lyfts fram med att avlöna ungdomarna är att ett arbete medför ansvar. De som leder arbetet kan kräva att ungdomarna faktiskt utför överenskomna uppgifter. Den som anställs måste exempelvis komma i tid och vara koncentrerad under arbetstid. Vid lovjobb och möten råder exempelvis mobilförbud och det krävs engagemang från dem som arbetar. Skulle personerna som arrangerar exempelvis ett evenemang eller en utbildning inte vara avlönade kan det bli svårt att få den stabilitet i organisationen som krävs för ett bra resultat.

Även om flertalet fick sin första kontakt med Motståndskraft genom ett lovjobb via ArbVux, finns inga indikationer på att detta skulle ha lett till några större problem. En utbildare påpekade att vid något enstaka fall har en lovjobbare sagt att de hade förväntat sig ett praktiskt arbete då denna hade koncentrationssvårigheter och hade svårt att följa med i utbildningen. I övrigt tycks ingen ha protesterat.

Att det är betalt arbete behöver inte heller betyda att det saknas ett personligt engagemang. Som diskuterats ovan finns det en vilja att få sin röst hörd och ett engagemang för frågan. Efter exempelvis ett lovjobb så får de själva anmäla intresse för att fortsätta i projektet som ambassadör. Det är då rimligt att tänka sig att de som inte vill engagera sig vidare helt enkelt inte anmäler intresse.

Den allmänna inställningen bland de ambassadörer som har stannat kvar i projektet är att det visserligen är bra med en extra inkomst och att de vill ha erkännande att det är ett arbete de utför, men att anledningen till att de stannar i projektet inte främst handlar om pengar. En av ambassadörerna uttryckte detta tydligt: "Om du jobbar för motståndskraft mot rasism, ja, då kommer du inte hit för pengarna. Du kommer hit för att du genuint brinner för frågan" (D_o1). Detta kan dock skilja sig något mellan ambassadörerna utifrån exempelvis ålder och ekonomisk situation. Flera av ambassadörerna som varit med ett tag menar att det inte är en hög timlön och att det är lättare när de blivit lite äldre att få andra extraarbeten som betalar bättre. Som diskuterats ovan är den sociala gemenskapen en anledning till att många är kvar i projektet.

Att det är många ungdomar som brinner för frågor om antirasism är det ingen tvekan om, vilket också visade sig i diskussionen ovan om att viljan att få göra sin röst hörd. De finns också ett antal ambassadörer, både de nuvarande och de som varit med tidigare, som sökt sig direkt till projektet då de vill arbeta antirasistiskt. En tidigare ambassadör sa också att hen sökt sig till projektet dels för att tjäna lite extra pengar, dels för att hen "alltid varit en liten aktivist. Jag har alltid brunnit för såna här frågor" (D_o3).

Det finns även de ungdomar som är engagerade på andra sätt, i föreningar och civilsamhällsorganisationer. Några skriver sina gymnasiearbeten om rasism eller andra samhällsfrågor, andra har fortsatt med utbildningar inom samhällsvetenskap och engagerar sig på olika sätt. Inte helt oväntat har alltså en hel del av ungdomarna inom projektet ett stort samhällsengagemang.

I en tid av individualisering av samhällsengagemang, där många unga väljer att engagera sig för sakfrågor i stället för traditionella partier eller fackförbund, avspeglas detta också i Motståndskraft. Björck m.fl. menar att folkrörelser "verkar i en marknadsinriktad kontext där medborgarskap som tidigare baserats på plikt och deltagande i politiska partier transformerats till att i hög grad handla om identitet och självförverkligande" (2018, s. 77). I detta passar Motståndskraft delvis in och det är också det som tycks vara förväntningen hos många av de unga ambassadörerna. Detta innebär att det efterfrågas arbete som ligger mer i linje av en marknadslogik, där individuella erfarenheter och kontaktbyggande är viktiga beståndsdelar. Det är i denna kontext som Motståndskraft verkar och så som många ungdomar förväntar sig att det ska vara.

Motståndskraft ligger dock i ett gränsland mellan ett kommunalt arbete med en social fråga som har identifierats som viktig för förvaltningens målgrupp, folkbildning och viljan att vara en antirasistisk kampanj. Det individualistiska ligger i att det finns en förväntan hos dem som deltar att projektet också kommer ge andra positiva erfarenheter, användbara i ett framtida arbetsliv, samt att kunna skapa kontakter inom kommunen.

Frågan om huruvida anställningsformen inom projektet kan leda till en passivisering av ungdomars engagemang, framkom i några intervjuer. Som en ledare sa, något skämtsamt, med tanke på svårigheterna att dra en gräns för när en ambassadör är anställd och när de är med som engagerade ungdomar: "Plocka ur diskmaskinen går ju inte längre. Då är det, ja, vad får vi för det? [skratt]". Samtidigt påpekar hen att det är bra att de får arbetslivserfarenhet och att de inte ska arbeta gratis, med argumentet att "motståndskraft är ju inte en fritidsgård heller". Andra verksamheter inom Unga mötesplatser använder sig också av ambassadörer vid vissa tillfällen, men hen menar att det kan bli tydligare när ungdomar avlönas för en viss insats och att det är självklart att ingen ska få betalt om de "bara sitter och hänger och käkar bullar".

Sammanfattningsvis kan sägas att när Motståndskraft avlönar ungdomar kan det ses som tillitsskapande och ett sätt att inge stolthet och ge erkännande till ungdomar, som annars upplever att deras utsatthet inte tas på allvar av exempelvis skola och kommun. Det är också en relativt billig arbetsmarknadsåtgärd som ger unga en möjlighet till sitt första arbete där de kan få visa och öva sina förmågor och få referenser till framtida arbete. En begränsning med denna projektform är dock att det till viss del försvårar arbetet att engagera fler ungdomar i det vardagliga arbetet utanför specifika evenemang, eftersom det finns en ekonomisk begränsning i hur många som kan avlönas på månatlig basis. Om det finns en ambition att engagera flera ungdomar, behöver projektet hitta former där det både finns avlönat arbete och träffar för engagerade ungdomar som inte kan avlönas, men som ändå har ett behov av det stöd och den gemenskap Motståndskraft kan erbjuda.

Samarbeten inom stadens förvaltningar

Motståndskraft har sedan starten samarbetat med olika förvaltningar och verksamheter inom Göteborgs Stad. För denna utvärdering intervjuades fyra tjänstepersoner som inte direkt arbetar med Motståndskraft men som på olika sätt samarbetat. I denna del redovisas resultaten från dessa intervjuer tillsammans med intervjuer av projektledare och chefer som har arbetat inom Motståndskraft.

För att bevara de intervjuades anonymitet nämns inte vilken förvaltning de arbetar för när de citeras. Det viktiga är dock inte att utvärdera de enskilda samarbetena, utan syftet är att på ett övergripande plan undersöka *hur* samarbeten mellan förvaltningar och organisationer fungerar mer eller mindre bra

Den allmänna bilden är att samarbeten framhålls som positivt och att det finns en vilja att hjälpa varandra inom den kommunala verksamheten. Det finns med andra ord oftast en helhetssyn i arbetet, där de övergripande målen och vad som är bäst för ungdomarna i stadsområdet prioriteras. Hur väl samarbeten fungerar beror på olika faktorer. Några personer framhöll att det inte går att samarbeta mellan vilka verksamheter som helst, men där det inte finns formella hinder utifrån ett specifikt uppdrag tycks det heller inte vara några större problem. De personer som intervjuats framhåller att deras chefer antingen inte har någonting emot, eller ofta uppmuntrar samarbeten, men att det kan finnas olika vana att samarbeta.

” Det är både formella hinder men framför allt är det väl kulturella hinder, alltså vad man har för typ av kultur kring samarbeten och vad man har för tankar om vad som behöver beslutas av chef och inte. Och vad gränserna går för ens uppdrag och så vidare. Där ser det väldigt olika ut. Så i den bästa världen tänker jag att vi bara skulle tänka ”våra barn” och så är det fokuset, och så ska man jobba på olika fronter för att våra barn ska ha det så bra som möjligt. (T_o6)

Denna kultur av samarbete tycks vara viktig för att samarbetet ska bli positivt, samt att det finns en gemensam tanke med det.

” Jag sitter och samarbetar med flera olika förvaltningar i olika projekt. Och att det är inte alltid helt enkelt, för att man har lite olika målsättningar och olika arbetsstrukturer och så. Men att just med det här projektet så har det varit väldigt lyckat och smidigt samarbete. (T_o2)

En styrka inom kommunen är att ta del av varandras kompetenser. Motståndskraft får genom samarbeten tillgång till andra arenor utanför stadsområdet Nordost. Det gynnar deras deltagare genom att de får röra sig på olika platser och institutioner i staden, och andra förvaltningar eller delar av staden får tillgång till de kompetenser och det nätverk av engagerade ungdomar som finns inom Motståndskraft.

Hur väl samarbeten har fungerat tycks bero kulturen på arbetsplatsen och målsättningar. Motståndskraft har haft svårt att samarbeta med organisationer från civilsamhället när dessa har instabila organisationer, vilket också lyfts fram (se även 4.1).

” Jag tror att det är väldigt gynnsamt för projektet om de får lite mer samlad tid. För tidigare har projektledarna haft tudelade tjänster och det blir lite splittrat och att det är svårt att ha en tydlig sammanhållande bild. (T_o6)

Utöver en stabilare organisation så tror denna tjänsteperson att det kommer bli lättare att samarbeta om ramarna för Motståndskraft blir tydligare. Om det blir tydligt vad Motståndskraft kan erbjuda, blir det också lättare att hitta vad de kan samarbeta kring. Personen påpekar också att det också förutsätter att det hos båda parter finns en tydlighet: “Att vi också gör lite samma sak hos oss. [...] [Fråga oss själva] vad är det vi behöver bli bättre på och vad är det vi behöver hjälp med? Alltså, att vi också kan matcha där lite mer” (T_o6).

Det finns också exempel på försök till samarbeten och att gå in i varandras verksamheter som inte har varit fruktsamma. I dessa fall kan det handla om att tjänstepersoner inte har tid för ytterligare uppgifter utöver vad de har på bordet för tillfället, eller att det helt enkelt inte var en aktivitet som fungerade i det formatet. Exempelvis gjordes ett försök att hålla kortare utbildningar på fritidsgårdar. Detta ansågs dock mindre lyckat då den typ av utbildningar inte passar för att presentera spontant för ungdomar som besöker fritidsgårdar. Samarbeten handlar med andra ord om att prova sig fram för att se vad som är mest fruktsamt.

Ta vara på olika verksamheters kompetenser

Samarbeten kan vara både i det större, att exempelvis genomföra ett evenemang tillsammans, eller i det lilla, som att hjälpa till med en ljudanläggning för en föreläsning. Det kan även vara ett informellt stöd när någon hamnar i en situation där ungdomar upplever utsatthet. Flera personer framhåller att det är positivt med olika verksamheter med olika kompetensområden under samma tak (utöver Motståndskraft så finns bland annat Gia för HBTQ-ungdom och Guts, en fritidsgård för tjejer). En person som arbetar inom en annan verksamhet hamnade i en situation där en ungdom hade uttryckt sig rasistiskt, vilket andra hade reagerat på. Den vuxne var då relativt ny i sin position och sökte stöd för att hantera situationen: “Det kändes liksom som oj, nu hände detta mig första gången, när jag hamnade i den här situationen, och jag har bokstavligen experten här” (T_o3). De personer som arbetar med unga i olika verksamheter kan då informellt agera stöd åt varandra när situationer uppstår som man själv inte har erfarenhet av att hantera.

Verksamhetsledare och chefer på Socialförvaltningen Nordost berättar att de ofta får förfrågningar från olika verksamheter om stöd gällande frågor om rasism, något som tyder på att det finns ett behov inom staden. Om det finns fördelar med olika typer av expertis under samma tak, så kan det vara problematiskt om en verksamhet ses som en resurs för andra att vända sig till. Risken är att detta tar värdefull tid och energi från det som är Motståndskrafts verkliga fokus, att arbeta med ungdomarna i stadsområdet.

I vissa fall har det gått att utnyttja detta på ett sätt som också bidrar till verksamheten. Motståndskraft har exempelvis deltagit i Göteborgs Stads islamofobikonferens samt föreläst och hållit workshops för olika verksamheter. I dessa fall har ambassadörerna engagerats så att de får vara en del av dessa utbildningar. Då blir det inte enbart projektledarna som ses som

resurser för andra verksamheter, utan ambassadörerna avlönas och får erfarenhet som utbildare och utmanats att pröva sådant de inte har tidigare erfarenhet av. Här är det dock en fin balansgång mellan nytta för ungdomarna som projektet är till för och arbete med kommunens interna problem. Dessa erfarenheter från personer som arbetar med Motståndskraft tyder på att Göteborgs Stad behöver göra en översyn av tillgängliga resurser för denna typ av stöd.

Elevrådsutbildning

Motståndskraft genomförde hösten 2024 ett pilotprojekt med undervisning i en högstadieskola. Skolan var nöjd med samarbetet, men i utvärderingen framkom att denna typ av arbete var alldeles för komplicerad att utöka till fler skolor. Skolor har redan ett omfattande uppdrag och har inte alltid utrymme för att släppa in en annan verksamhet under schemalagd tid. Det finns dessutom så många skolor i staden att det skulle vara en praktisk omöjlighet att ge denna utbildning till alla. När det beslutades om att fortsätta med försöken att ha långsiktiga engagemang i en skola kom idén med en elevrådsutbildning som ett sätt att nå ut till elever i Göteborg på ett sätt som fungerade för både Motståndskrafts verksamhet och grundskolorna. För att få så stor spridning i detta arbete som möjligt, och arbeta effektivt så ansågs elevrådsutbildningarna vara en fruktbar väg framåt. Detta ansågs även ligga mer i linje tanken att arbetet ska ledas av unga för unga, både att Motståndskrafts ambassadörer deltar i utbildningarna och att elever sedan är med och leder arbetet vidare på de aktuella skolorna.

En tjänsteperson med erfarenhet från liknande insatser menar att "där fler personer har en positiv erfarenhet av en insats så är det lättare att sprida till fler skolor" (T_06). Det är inte heller något grundskoleförvaltningen kan besluta om, utan det är upp till varje rektor att avgöra om de vill ta del av denna typ av insatser eller inte. Om det redan har genomförts ett antal lyckade utbildningar finns det alltså större potential att rektorerna är positiva. Hen menar då arbetet med elevrådsutbildningen "kan puttra på och så kan man under tiden man gör det ha samtal om det skulle finnas andra insatser som skulle kunna vara intressanta" (T_06).

En positiv del med elevrådsutbildningen, jämfört med att arbeta med en enskild skola, är också att det går att få elever från olika skolor att mötas på ett naturligt sätt: "Det tror jag är gynnsamt för många elever, att möta andra från andra stadsdelar och andra skolor och dela erfarenheter kring de här frågorna. För att de kan nog se väldigt olika ut beroende på vilken skola man går." (T_06).

Hittills har utbildningen varit en heldag i socialförvaltningens lokaler i Nordost där flera elevråd från olika skolor deltar. Upplägget på utbildningarna har följt samma form som Motståndskrafts andra utbildningar, utifrån de tre temana *identifiera*, *analysera* och *agera*. Eleverna och deras medföljande lärare har då fått föreläsningar i grundläggande kunskap om rasism och exempel på olika uttrycksformer. Sedan har de deltagit i workshops där de diskuterar och identifierar rasism. Dagen har sedan avslutats med att elevråden får diskutera hur de upplever att rasism uttrycks och hur arbetet mot rasism bäst skulle kunna utföras på just deras skola. Förutom i det sista momentet så är tanken att elevråd från olika delar av staden ska mötas och diskutera med varandra. På det sättet kan de dela erfarenheter från olika skolor och områden i staden.

Eftersom denna utvärdering utfördes under en begränsad tid så finns inte möjlighet att se effekterna av detta arbete på lång sikt. För att få en idé om hur arbetet kan ta form i skolan ges här en beskrivning av ett av elevrådets arbete efter utbildningen hösten 2025. Denna del bygger på en intervju med en medföljande lärare och kan ses som en inspiration för de skolor som har deltagit för hur de kan arbeta vidare.

I intervjun lyfter läraren fram elevernas eget engagemang, framför allt hos fyra elever, att arbeta vidare på skolan: "Det är eleverna som är drivande i det och det tycker vi är jättekul!" (T_12).

Som diskuterats ovan så har det varit viktigt för många ungdomar som deltagit i Motståndskraft att få ord för att beskriva sina erfarenheter. En lärare berättade att hon samtalat på spårvagnen hem med en av eleverna:

” Det var en av våra elever som sa till mig, "Jag har nu fått ord på det jag känner när jag sitter på vagnen". [...] Att man måste bete sig lite bättre om du är en tjej med slöja på vagnen än om du inte är det, du måste prestera bättre i skolan. Du måste liksom vara en helt annan person och anstränga dig mycket mer för att bara inte bli lika utsatt i samhället. Och hon har liksom känt det, men inte kunnat sätta ord på det. (T_12)

I slutet av dagen fick eleverna fylla i en enkät som utvärdering för utbildningen. Där var det en övervägande majoritet som svarade att de hade lärt sig något nytt om rasism under dagen, vilket skulle kunna vara det som speglas i deras samtal om elevens upplevelser.

I elevrådet bestämdes det efter utbildningen att de skulle ta kontakt med lärarna på mellanstadiet för att genomföra en enkät i årskurs fyra samt samtala om elevernas språkbruk. Temat kom ur att det används rasistiska tillmälen i skolan och de ville

börja arbetet i de lägre årskurserna. Skolan har en mångkulturell elevgrupp och läraren beskrev det som att "våra elever möter ju mycket rasism utifrån och sen så bidrar de också själva i sitt språkbruk" (T_12). Hen berättade även att detta hade mottagits väl av lärarna på mellanstadiet: "De [lärarna] blir ju inte ledsna av att det kommer in några andra och säger 'Hej vi skulle vilja prata om språkbruk med era elever'" (T_12).

De hade sedan fått resultat av sin enkät och nästa steg var att, som läraren beskrev det, ge en "light-version" av Motståndskrafts utbildning. De föreläste då om rasism och gjorde värderingsövning i samband med detta: "De började med en fyra, och så fick den andra fyran nys om det här, och ville också vara med. Det var så fint för det var barnen som ville vara med" (T_12).

Läraren menar att de har hittat en form som passar både lärare och elever. Det var viktigt att eleverna i årskurs nio inte får för mycket frånvaro från de ordinarie lektionerna eftersom de ska söka gymnasiet med sina betyg. Om det skulle vara en elev som riskerar underkänt så skulle inte lärarna tillåta frånvaro och hen menar att de har bra koll på elevernas studieresultat. Skulle det uppstå problem finns läxhjälp där elevernas skulle kunna få hjälp vid behov. Regeln är dock att de i första hand gör besök i klasserna under mentorstiden, men att det också går att lösa genom att de i vissa fall kan göra det som en del av so-lektionerna. Läraren lyfte fram att detta var en chans att få praktisk erfarenhet av att arbeta med frågor som ska behandlas i skolan inom olika ämnen.

En ytterligare positiv effekt som läraren hade observerat var att det stärkte eleverna genom att detta var ett arbete där eleverna kände att de kunde göra skillnad genom elevrådet:

Deras demokratiska rätt kan ibland försvinna för att [vi säger] "nej, men vi kan inte ändra rasterna, vi kan inte ändra maten i bamba hur som helst, vi kan inte korta ner lektioner som ni tycker är långa". Men här har de verkligen någonting de kan jobba med på skolan och de brinner för det. (T_12)

Att få eleverna i demokratiskt arbete blir då ett sätt att engagera dem i stället för att de ska sitta på elevrådsmöten med förhoppningar på att de ska kunna påverka, utan att det infräjas.

Läraren menade att de redan hade sett visst resultat av elevernas arbete på skolan i de lägre årskurserna.

Vi hade lektion och så sa någon ett fullt ord och så var det någon som sa att så får vi inte säga. Då började de prata om det och sen kom de in på att niorna hade gjort en enkät och de berättade det för mig. Då spelade jag lite dum som att jag inte visste det här och sa "Okej, och vad pratade ni om? Vad var det för ord då?" Ja men det var n-ordet och z-ordet, jag bara "Okej, varför säger ni så till varandra" [och de svarade] att "man bara gör det, man hör alla andra säga det". Det tar ju lite längre tid, men de började ändå reflektera. (T_12)

Läraren lyfter fram att det kan vara så att eleverna i nian har större möjlighet att nå de yngre eleverna som i någon mån relaterar och respekterar de äldre eleverna på ett annat sätt än lärarna, åtminstone i denna typ av frågor.

En utmaning med att arbeta med elevråd är att eleverna av naturliga skäl byts ut, ibland varje år. Om det ska bli ett kontinuerligt arbete med frågor om rasism kan därför inte skolorna förlita sig på engagerade elever. Läraren menar att det därför är viktigt att de nu får in detta som ett kontinuerligt arbete som görs varje år och att elevråden får återkommande utbildning när eleverna byts ut. Ett förslag var därför att det ska skrivas in som en konkret punkt i skolas plan mot diskriminering och kränkande behandling (PDK).

Elevrådsutbildningen är anpassad för högstadiet-elever, men läraren menar ändå att det kan vara en inspiration och tankeställare även för lärarna. Därför menar hen att det skulle vara bra om det är en annan lärare som följer med elever nästa gång, så att det också blir en spridning av kunskap även i lärarlaget.

Projektets plats inom lokalsamhället och staden

I detta avsnitt avhandlas hur Motståndskraft har syns och inverkat i det omgivande samhället, utanför de som direkt berörs av utbildningar och evenemang. Det är svårt att mäta ett projekts inverkan och konkreta effekt på sitt närområde. Detta avsnitt bygger därför på intervjuer samt vad som skrivits om Motståndskraft i medier, för att få ett intryck av hur projektet har mottagits i området och hur de har nått ut till sin målgrupp.

Sedan starten 2021 så har Motståndskraft regelbundet gjort publika arrangemang, antingen i egen regi eller i samarbete med andra aktörer. På det som kallas cafékvällar har olika profiler och författare bjudits in som arbetar med rasism på olika sätt. Dessa kvällar har berört frågor allmänt om rasism eller mer specifika fenomen som minoritetsstress, eller teman som rasism inom fotboll eller musikindustrin. I flera fall har det varit författare som bjudits in för att tala om sin bok på temat rasism. Arrangemangen hålls på olika platser, som Kulturatom eller Lagerhuset. Antal besökare varierar från mindre arrangemang med ett tiotal besökare till ett hundratal. ”En kväll mot rasism” på Världskulturmuseet, i samarbete med kulturförvaltningen, hade 200 besökare⁷.

Inom den lokala politiken har projektet en viss förankring. För denna utvärdering skickades en förfrågan till socialnämnden Nordost om att ställa upp på en intervju. Två politiker, en från majoriteten och en från oppositionen, svarade på förfrågan. De medgav båda att de inte var insatta i detaljerna kring projektet, men att de ser denna typ av verksamhet som arbetar mot rasism och anställer ungdomar som positivt. Motståndskraft fick sina första medel från Socialstyrelsen, men har sedan finansierats från Göteborgs Stads Levande historia på projektbasis. Den i kommunfullmäktige föreslagna *Göteborgs Stads plan mot rasism - År 2025-2028* (Göteborgs Stad, u.å.), som det vid skrivande stund inte har tagits beslut om, nämner Motståndskraft. Där föreslås även att Motståndskraft går från ett projekt till en verksamhet, vilket innebär en mer stabil finansiering med ambitionen att på sikt utgöra en resurs till fler verksamheter i staden. Motståndskrafts plats inom politiken i Göteborg är därmed något oklar. Det tycks inte vara en självklarhet att politiker känner till projektet och dess verksamhet, samtidigt som det i kommunfullmäktige finns ett intresse och stöd för projektet.

De rapporter som har skrivits om Motståndskraft har fått visst mediegenomslag med nyhetsinslag i exempelvis SVT Väst, Sveriges Radios P4 Väst, GöteborgsPosten och Mitt i Göteborg. Där publicerades resultat från rapporterna och författarna till rapporterna blev intervjuade. Rapporten citerades även i forskningsantologin *Mellan resignation och framtidstro: Livsvillkor och lärande hos förortens unga* (Sernhede, m.fl. 2024).

Projektet har också mött viss kritik i medier, framför allt i GöteborgsPosten. Kritiken handlar huvudsakligen om att skribenterna anser att Motståndskraft lär unga att de utsätts för rasism

som de unga inte själva har identifierat. Naomi Abramowicz (2023) skriver bland annat att ”De [Motståndskraft] lär barn och unga att se på majoritetssamhället med misstänksamma ögon, att utgå från att etniska svenskar vill dem illa”. Detta menar hon ”skapar en känsla av agg mot majoritetssamhället som kommer skada ens möjligheter att forma den framtid man vill ha”. När Motståndskraft föreslogs ingå i Göteborgs Stads plan mot rasism skriver ledarskribenten Håkan Boström (2024) i samma tidning att inom Motståndskraft har ”avlösnade aktivister försökt få ungdomar att inse att de är utsatta för rasism även när de inte förstätt det själva. Det här kallas för att ungdomarna ‘medvetandegörs’ om att de utsätts för rasism”. Läraren Dan Andersson (2022) menar i sin insändare ”Så trött på att vi lärare kallas rasister” att elever kan skylla på rasism när de får F som betyg. Han menar att det finns andra förklaringar: ”Om budskapet hela tiden från socialtjänsten är att lärare är rasister, kanske det inte är så konstigt om eleverna upplever ‘rasism’”. Han menar att lärare står på elevernas sida och att lärare och elever ska arbeta tillsammans för förändring.

Diskussionen som förts i GöteborgsPosten kring Motståndskraft som projekt och hur rasism bemöts på bästa sätt berör de olika strategierna som nämnts i tidigare forskning. Motståndskraft arbetar med en strategi som är både reaktiv och förebyggande, där ungdomar ska få begrepp och kunskap om rasism, både när det har skett och inför potentiell utsatthet i framtiden. Den andra strategin är närmare det som benämnts som färgblint förhållningssätt, där idén är att rasism inte bör adresseras om det inte uppstår ett direkt problem, med utgångspunkten att talet om rasism kan skapa fler problem än det löser.

Att nå ut till målgruppen

En ständigt närvarande fråga är om och hur ett projekt som Motståndskraft ska nå ut till sin målgrupp. När det gäller lovjobb och elevrådsutbildningar är detta inget större problem då unga och elever nås via etablerade kanaler. Det är framför allt vid publika evenemang som frågan uppstår. Frågan om målgruppen, unga i Nordost, lockas till evenemangen i tillräckligt stor grad berördes av några ambassadörer. De hade då synpunkter på att det inte alltid var tillräckligt stor andel unga som besökte exempelvis cafékvällar. Där står Motståndskraft inför ett dilemma - tanken är att vara folkbildande, men det är inte alltid det som är folkbildande som lockar

⁷ Se: <https://www.gu.se/nyheter/hogaktuellt-tema-om-mangkulturellt-kulturarv-lockade-stor-publik>

en stor publik av unga. Boksamtal, även inom ett ämne som är relevant för unga, är inte helt enkelt att marknadsföra alla gånger. Motståndskraft har därför provat olika format och samarbeten, där kvällar med inslag av samtal och paneldiskussioner kombineras med populära poeter och musiker. Eventgruppen som drivs av ambassadörerna har inför våren 2026 därför inlett ett utvecklingsarbete.

En ytterligare aspekt av begränsningar med en kommunal verksamhet är användandet av sociala medier. Det som då ofta lyfts fram är att de vill göra satsningar på sociala medier, men eftersom Göteborgs Stads verksamheter inte får använda mer än Facebook och Instagram tycker många att det begränsar detta arbete:

” Om vi hade haft TikTok [då hade] de velat komma på våra kafékvällar liksom, våra workshops eller utbildning och velat ha den utbildningen. Då hade kanske fler personer vetat vad det var. För det mesta går ju genom sociala medier. (D_09)

I detta fall talar ambassadören främst om marknadsföring av evenemang och utbildningar. Men i flera av intervjuerna lyfter ungdomarna fram att

de vill att Motståndskraft ska nå ut bredare, både i Göteborg och i resten av Sverige. Då handlar det framför allt om Motståndskraft som en antirasistisk kampanj där ungdomarna vill påverka allmänheten. Det går så klart att ifrågasätta vad som egentligen är Socialförvaltningen Nordosts uppdrag, och om det handlar om att arbeta utanför stadsområdet. Men det är någonting som önskas av ungdomarna själva och skulle kunna vara en del i att de får göra sina röster hörda. Flera ambassadörer ser det oavsett som en begränsning att de inte kan använda den plattform som de menar att de flesta i deras ålder använder.

Ytterligare en komplikation i förhållande till sociala medier är frågan om, och i så fall hur, ungdomarna kan förekomma i sociala medier, eller i den nyligen startade podden. Som regel visas inga unga människors ansikten i Motståndskrafts kanaler. Detta för att skydda deras identitet då det har identifierats en hotbild i och med att de arbetar med frågor som kan uppfattas som kontroversiella. Detta blir även det ett dilemma när projektet vill lyfta fram ungdomarna själva och deras erfarenheter, samtidigt som de vill skydda dem i så stor utsträckning som möjligt. En lösning är att ungdomar kan få producera och tala i exempelvis en video, men att de inte visar ansiktet.

En aspekt av att nå målgruppen, som en tjäns-
teperson utanför projektet påpekade, är att det
ibland kan vara ottydligt att Motståndskraft är ett
kommunalt projekt och att vissa har trott att det
är en fristående förening. Hen menar att det kan
finnas förklaringar till detta och det inte är helt lätt
att navigera: "Det är lite dubbelt för det kan ju också
vara så att det är i förhållande till målgruppen och
unga inte blir jättelockad av kommunala verksamheter
för att man kanske har dålig erfarenhet". Värdet i
att tydligare kommunicera att det är ett kommunalt
projekt är dock att "det kan då bli andra positiva
effekter för kommunen i stort också". När de som
annars är avvaktande inför kommunal verksamhet
kan få en mer positiv bild av den. Här blir dilemmat
att projektet inte får framstå som allt för "kommunalt",
men samtidigt ta ansvar för relationen mellan
kommunen och unga för att på sikt skapa tillit.

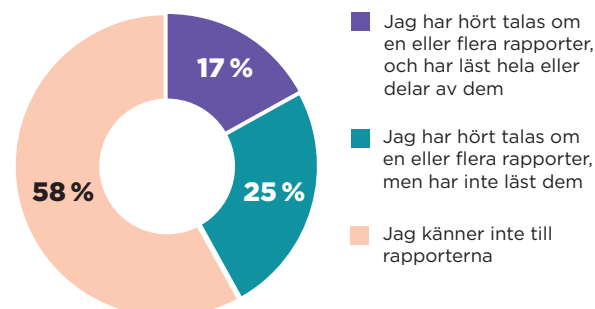
Motståndskrafts rapporter

Motståndskraft har publicerat två rapporter:
*Motståndskraft – En rapport om rasism i nordöstra
Göteborg* (Abbas m.fl., 2022) och den uppföljande
*Motståndskraft – En rapport om ungdomars upplevelser
av rasism i nordöstra Göteborg* (Socialförvaltningen
Nordost, 2023). Dessa hade som syfte att undersöka
hur unga i Nordost upplever rasism för att få ett
kunskapsunderlag för vidare arbete inom stads-
området. De är samtidigt ett sätt för projektet att
nä ut med sitt arbete och bli synliga. Därför är det
intressant att försöka se i vilken utsträckning de har
uppmärksammats.

Den första rapporten baserades på en enkät som
togs fram tillsammans med ungdomsambassadörer,
vilka sedan var med att dela ut enkäten och samla in
svar. Detta gjordes bland annat på fritidsgårdar och
på andra ställen där unga rör sig i Nordost. Delar av
dessa resultat diskuterades ovan (se 3.2). Rapport-
erna finns även tillgängliga via Göteborgs Stads
hemsida.

När rapporten publicerades fick de visst utrymme
i media och citerades av forskare, som nämnts ovan.
I enkäten för denna utvärdering fanns frågan "Har
du hört talas om de två rapporter som 'Motståndskraft
mot rasism' har skrivit om rasism i nordöstra Göteborg?"
Där svarade 42 % av alla som på något sätt deltagit i
Motståndskraft att hört talas om deras rapporter. Av
dem var det 17 % som hade läst åtminstone delar av
en av rapporterna. Samtidigt uppgav 58 % att de inte
känner till rapporterna.

Har du hört talas om de två rapporter som 'Motståndskraft mot rasism' har skrivit om rasism i nordöstra Göteborg?

En enkel förklaring till att så få känner till rapporterna kan vara att de har något år på nacken och därför inte ses som aktuella längre. Det kan även pekar på att det är svårt att nå ut med denna typ av texter, trots att de har fått uppmärksamhet i media. Det ligger i dagens medielogik att en rapport är något som kan intressera media, speciellt när nya och uppseendeväckande resultat presenteras. Däremot behöver inte det betyda att de som läser ett nyhetsinslag uppmärksammar själva rapporten, ännu mindre läser dem.

De unga som deltar i projektet kanske inte heller konsumerar de medier där Motståndskraft har fått tala som sin rapport, än mindre läser denna typ av texter. Det är dock förvånande att de som är verksamma inom projektet inte känner till de rapporter som presenterar fakta om just det som projektet handlar om.

En uttalad tanke med rapporterna var att de skulle ligga till grund för hur Motståndskraft skulle lägga upp sitt arbete. Logiken att det behövs kunskap innan man agerar finns såväl i utbildningarna, som i hur projektet struktureras. Det kan alltså vara en poäng att kunskapsunderlaget ligger till grund för arbetet, men inte nödvändigtvis för innehållet i utbildningarna. Det finns dock en del relevant kunskap i rapporterna som skulle kunna få en mer central plats i undervisningen, vilket också skulle kunna stärka de unga deltagarnas syn på och förtroende för Motståndskraft som projekt.

Avslutande diskussion

I denna utvärdering har Motståndskraft framträtt som ett projekt som i sin linda hade en otydlig form, men som genom att prova sig fram efter fyra år formats till ett stabilt projekt med en tydlig kärnverksamhet. Projektet skapades utifrån ett identifierat behov av att arbeta med stöd till ungdomar som utsätts för rasism, utan att det från början fanns en tydlig idé om hur detta arbeta skulle gå till. Genom de erfarenheter som fanns inom Socialförvaltningen Nordost, rekrytering av personer med kunskaper om att arbeta pedagogiskt med antirasism, samt de egenproducerade rapporterna har metoder utformats för att passa projektet.

I enkäten och intervjuerna har det visat sig att ungdomarna som deltagit, framför allt som ambassadörer och lovjobbare, till stor del sett verksamheten som positiv. Vissa ambassadörer har beskrivit gemenskapen inom projektet som en familj och som ett andra hem. Där har Motståndskraft stått för ett tryggt rum där de kan dela med sig erfarenheter av rasism och få stöd av personer som varit förstående och ibland haft liknande erfarenheter. Att ambassadörerna anställs visar att staden värdesätter ungdomarnas insats, vilket ger dem en stolthet över sitt arbete i projektet. På det sättet är Motståndskraft ett projekt som stöttar och som skapar tillit mellan kommunen och unga invånare i stadsområdet.

Verksamheten inom Motståndskraft ligger i linje med den forskning som menar att det inte räcker att skapa rum som är *ickerasistiska* (som exempelvis en fritidsgård där det inte förekommer rasism) för att arbeta mot rasism, utan att det behövs ett aktivt *antirasistiskt* arbete (Dominelli, 2018; Johansson m.fl. 2021). Motståndskraft arbetar således utifrån det som i forskningen benämns som förberedelse för bias, där tanken är att kunskap om rasism kan stärka de som utsätts med förhoppningen att motverka rasismens negativa konsekvenser. Projektet arbetar inte i någon större grad med det som kallas kulturell socialisering, där tanken i stället handlar att inge en kulturell stolthet (León Rosales & Norell, 2023). Förklaringen till detta ligger antagligen att denna typ av strategi lämpar sig bättre för organisationer som riktar sig till mer etniskt eller religiöst homogena grupper än ett projekt som arbetar mer allmänt kring frågor om rasism.

I detta avseende liknar de strategier som Motståndskraft använder sig av de som Arneback och Jämte (2017) nämner då de föreslår tre arbetssätt för arbetet mot strukturell rasism. Det första är ett normkritiskt förhållningssätt för att synliggöra föreställningar, privilegier och normer som deltagarna kan ha olika föreställningar om eller som de har upplevt. Detta synsätt handlar således om att ifrågasätta och diskutera olika maktordningar fördomar eller stereotyper. Inom projektet görs det exempelvis genom föreläsningar, workshops och olika evenemang. Det andra förhållningssättet benämns som interkulturellt, vilket innebär att skapa möten mellan individer under likvärdiga förutsättningar. Arbetet har som målsättning att motverka segregationens negativa effekter och skapa en representation där exempelvis olika kulturer, språk och religioner ska kunna få ta plats på samma villkor. Motståndskraft arbetar på detta sätt genom att ungdomar från olika stadsdelar, skolor eller med olika religion möts under olika former (som lovjobb, elevrådsutbildningar eller interreligiösa evenemang). Detta liknar därmed en kulturell socialisation, men skiljer sig i det att det handlar om att visa upp olika sätt att leva, eller hur människor erfar utsatthet på olika sätt, snarare än att socialiseras in i den kultur man själv identifierar sig med. Slutligen lyfter Arneback och Jämte fram ett frigörande perspektiv som syftar till att ungdomar ska få möjlighet att utveckla verktyg för att arbeta med de problem de själva har erfarenhet av och bidra till en förändring. Motståndskrafts arbete genom utbildningar för unga, samt att de får möjlighet att exempelvis producera evenemang, poddar, poesi och att själva bli utbildare kan sägas vara en del av detta sätt att arbeta.

Utvärderingen visar också på ett stort samhällsengagemang från de ungdomar som deltagit. De vill inte enbart få stöd, utan också aktivt arbeta mot rasism i sin vardag och sitt stadsområde. I detta avseende kan ungdomarnas agens ses som en indirekt förväntning på Motståndskraft att anlägga ett frigörande perspektiv. Forskaren Lena Dominella menar att "[s]trävan för att skapa jämlika sociala relationer mellan människor är en källa till optimism" (2018, s. 232, författarens översättning). Detta kan vara ett av skälen till att ambassadörerna, trots de ofta tunga

ämnen som ungdomarna i Motståndskraft arbetar med och de erfarenheter av rasism som många bär på, ändå utstrålade optimism och tro på förändring, vilja att lära sig och att få göra sina röster hörda.

Som nämndes i introduktionen framkom det i samtalet med ungdomarna stora förhoppningar på projektet. I utvärderingen har det visat sig att detta bär på en stor potential för att engagera unga människor. Ungdomarna är ivriga att göra Motståndskraft mer känt, de vill lära sig mer och sprida sin nyvunna kunskap, exempelvis genom projektets utbildningar. Där har Motståndskraft fungerat som en kompensatorisk verksamhet med ett icke-formellt och informellt lärande om rasism som många menar att de inte får utrymme för i skolan. Det fungerar även som en verksamhet där de kan kanalisera sitt engagemang och göra sin röst hörd, något som både tjänstepersoner, politiker och ungdomarna själva menar är en viktig del i verksamheten.

Ungdomarna menar också att de har lärt sig om olika uttryck för rasism som inte drabbar dem själva och att det skapat en större förståelse för andras utsatthet. Mötet med andra människor, inom gruppen och vid studiebesök, bidrar också till den förståelsen. Detta är en förutsättning för arbetet med civilkurage, som är en viktig del av verksamheten.

Genom att se integration som en process som stärker individens förutsättningar (Elgenius & Azis, 2024), har projektet potential att motverka segregationens negativa konsekvenser i Göteborg. Tidigare forskning har identifierat en koppling mellan segregation och rasism, bland annat som en territoriell stigmatisering som påverkar unga i förorten (Sernhede m.fl., 2024). För att motverka detta arbetar Motståndskraft för att skapa förståelse mellan grupper och minska rasism i skolor, genom elevrådsutbildning, de interreligiösa träffarna eller publika evenemang. Samarbeten med lokala aktörer är ett annat exempel på detta arbete.

Genom samarbeten med olika förvaltningar har ambassadörerna fått träffa tjänstepersoner och fått en insyn i kommunens arbete. Detta i kombination med att Göteborgs Stad satsar på ett projekt mot rasism visar ungdomar i Nordost att staden tar frågan på allvar, vilket potentiellt kan skapa tillit mellan ungdomar och förvaltningar. Förhoppningsvis kan arbete med integration som en process, där både individer och den offentliga sektorn visar ansvar, leda till en positiv utveckling i förlängningen.

Utöver Motståndskrafts huvudfokus, att stötta unga som utsätts för rasism och aktivt arbeta mot rasism i stadsområdet, upplever många unga deltagare att de får arbetslivserfarenhet och andra färdigheter.

Flera menar att de exempelvis fått bättre självförtroende, har blivit tryggare i att tala inför folk och blivit bättre att samarbeta. Inom projektet har många succesivt fått mer ansvar och möjlighet att öva på olika färdigheter. Möjligheten att tala inför folk, som utbildare eller moderator vid panelsamtal, är en viktig del som flera ambassadörer finner positiv.

Att projektet förväntas ge någonting positivt för individen följer en logik som präglar den individualisering av samhällsengagemang som observerats inom många folkrörelser. Sakfrågor blir enklare att samlas kring än de traditionella partierna och det finns inslag av identitetsskapande och självförverkligande i engagemanget (Björck m.fl., 2018). Motståndskraft följer därmed i någon mån en marknadslogik, där individuella erfarenheter och kontaktyggnande är viktiga beståndsdelar. Detta är dock förväntat då projektet inte är en traditionell folkrörelse eller folkbildande insats, även om sådana inslag finns, utan ett kommunalt projekt som leds av en socialförvaltning med ett brett ansvar för ungdomars välmående. I intervjuerna framkommer att ambassadörer, tjänstemän och politiker förväntar sig av att projektet, förutom att motverka rasism, ska ge ungdomarna en meningsfull fritid och arbetslivserfarenhet och att de ser detta som positivt.

Ett projekt som detta medför självklart också utmaningar. Hur projektet hanterar ungdomars förväntningar tycks vara en sådan. En stor andel av de som deltar i projektet har egna erfarenheter av rasism eller har ett stort engagemang för frågan. Detta är en stor potential för den som vill aktivera ungdomar och få dem delaktiga i en kommunal verksamhet. Problemen uppstår om projektet inte lever upp till dessa förväntningar, genom att ungdomarna inte känner att de har inflytande, att de inte kan uttrycka sig som de själva vill, eller att de inte får fullfölja de idéer som de föreslår. En kommunal verksamhet har självfallet sina begränsningar av olika skäl. Projektet kan exempelvis skapa forum för diskussion med högt i tak, men utåt måste de ändå tala med en gemensam röst. Om det då uppstår olika åsikter kan ungdomar uppleva att de begränsas inom ett projekt som säger sig föra deras röst.

Kommunen får inte heller ägna sig åt vad som helst, som att arrangera insamlingar till välgörenhet. Det finns också riktlinjer för användandet av sociala medier som ungdomarna inte alltid är nöjda med. Utmaningen är då att möta ungdomarna och ge realistiska förhoppningar, samtidigt som frågan om ungdomars delaktighet tas på allvar.

Sammantaget visar utvärderingen på ett numera välfungerande projekt med en stabil organisation och finansiering. Tjänstepersonernas och ungdomarnas erfarenheter visar på ett stort behov av denna typ av verksamhet för unga som utsätts för rasism. Tidigare forskning visar också att utbildning och stöttning från vuxna kan motverka något av de negativa effekter som rasism har på ungdomars hälsa och psykiska mående. Projektet ligger också i tydlig linje med regeringens och kommunens planer för att motverka rasism, där det lokala arbetet särskilt lyfts fram som viktigt.

Trygghet och inkludering

- » Tryggt rum för deltagarna.
- » Möter ungdomar med liknande erfarenheter eller med respekt för erfarenheter av rasism.
- » Möter vuxna med en förståelse för rasistiska erfarenheter

Delaktighet, inflytande och lärande

- » Planering och genomförande av aktiviteter (cafékvällar, utbildningar mm).
- » Ungdomarna utvecklar förmågor – kunskap om rasism, presentations-teknik, växer in i rollen som pedagog.
- » Icke-formellt och informellt lärande

Samverkan och grannskapsfokus

- » *För unga av unga*: Ungdomarna deltar i riktat arbete mot andra ungdomar inom stadsdelen.
- » Samarbeten med lokala organisationer (i Nordost och Göteborg) samt andra förvaltningar inom staden.

Översikt av Motståndskrafts verksamhet i relation till Göteborgs Stads
Strategidokument meningsfull fritid för barn och unga.

Rekommendationer

Utifrån utvärderingen presenteras här några rekommendationer som framstår som särskilt viktiga för ett långsiktigt arbete mot rasism inom stadsområdet Nordost och Göteborgs Stad.

Rekommendationer till Socialförvaltningen Nordost för arbetet med Motståndskraft:

- » **Delaktighet.** Att ungdomarna får känna sig delaktiga och göra sina röster hörda har framstått som en av de viktigaste anledningarna till att ungdomarna vill arbeta och engagera sig inom Motståndskraft. Delaktigheten upplevs också som hög, vilket kan vara en förklaring till att många vill stanna kvar i verksamheten. Att behålla och utveckla arbetet *med* ungdomar *för* ungdomar med anställda ambassadörer tycks därför vara en framgångsfaktor som bör behållas.
- » **Cafekvällarna** har varit något av kärnan i verksamheten och något som ambassadörerna lyfter fram som bland det mest meningsfulla de får göra. Det pågår nu ett arbete för att utveckla detta koncept och hitta nya former och nå ut bredare, vilket kan ses som positivt och vara ett område med utvecklingspotential.
- » **Lovjobben** framstår som uppskattade och en värdefull verksamhet för utbildning och rekrytering av nya ambassadörer, vilket bör behållas.
- » **Elevrådsutbildningarna** framstår som en uppskattad verksamhet som rymmer stor potential för utveckling och att nå ut brett med Motståndskrafts utbildningar. Denna verksamhet tycks vara ett bra sätt att samarbeta och arbeta med skolorna utan att det blir för mycket administrativt arbete eller för mycket schemabrytande verksamhet för skolorna. I rapporten lyftes en skola fram som varit engagerad och velat arbeta vidare efter utbildningen. Här kan arbetet utvecklas genom samarbete med grundskoleförvaltningen för att nå ut till fler skolor. Det går också att tänka sig att utbildningen över tid kan utvecklas. Redan nu genomförs viss uppföljning, vilket kan utvecklas till ett kontinuerligt stöd i att förankra arbetet mot rasism och diskriminering i skolorna.
- » **Engagemang utöver anställda ambassadörer.** Det finns en stor potential i det engagemanget mot rasism bland unga i stadsområdet. Denna utvärdering har presenterat goda skäl till att behålla systemet med avlönade ambassadörer och unga ledare. Det skapar stabilitet i verksamheten, skapar förtroende för kommunen genom att

erkänna ungas arbete samt skapar mervärde i att unga får arbetserfarenhet och kan växa i sin roll inom Motståndskraft. Med det sagt finns det potential att skapa verksamhet där ungdomar kan mötas och få stöd och diskutera frågor om rasism, utan att det sker inom ramen för ett avlönad arbete. Projektledarna kan tillsammans med ambassadörerna utveckla former för att fler ska få ta del av den gemenskap och det trygga rum som Motståndskraft har skapat.

Rekommendationer för Socialförvaltningen Nordost samt Göteborg Stad:

- » **Stabil finansiering och långsiktighet i arbetet.** I utvärderingen har det varit tydligt att Motståndskraft har hittat sin form genom ett långsiktigt arbete där olika metoder och samarbeten har testats. Det är också tydligt att det är när finansieringen har varit stabil som arbetet har kunnat hålla hög kvalitet och prioritera långsiktighet, vilket har uppskattats av samarbetspartners. Motståndskraft är nu med i *Göteborgs Stads plan mot rasism – År 2025–2028* (Göteborgs Stad, u.å.) (som ännu inte klubbats igenom i skrivande stund) där det föreslås att projektet blir en verksamhet, vilket innebär stabilare finansiering. Det är klokt att fortsätta finansiera en verksamhet som bär med sig praktisk kunskap och erfarenhet av detta arbete.
- » **Utöka Motståndskraft verksamhet till flera stadsområden.** I Göteborgs Stads plan mot rasism står att tanken med att Motståndskraft blir en verksamhet är att ”på sikt utgöra en resurs till fler verksamheter i staden”. Med en ambitiös plan för arbetet mot rasism så bör de verksamheter som redan finns stärkas och användas som inspiration för hela staden. Att Motståndskraft blir en resurs för andra verksamheter är en god idé, så länge det inte innebär att fokus tas från kärnverksamheten. Göteborgs Stad bör därför se till att det finns resurser så att Motståndskraft kan erbjuda sin verksamhet till ungdomar i alla fyra stadsområden.
- » **Se över stödet i arbetet med rasism inom Göteborgs Stads förvaltningar.** Det finns tecken på att Motståndskraft får agera resurs genom att svara på frågor om rasism från anställda inom Göteborgs Stad, trots att det inte ingår i projektets uppdrag. Det kan potentiellt ta tid och kraft från arbetet med ungdomar. Det tyder på att det möjligen saknas ett tillfredsställande stöd inom kommunen för detta arbete, vilket bör utredas.

Vidare läsning

Här ges några exempel på material om att arbeta antirasistiskt för vidare läsning.

Rädda Barnen har gett i stöd materialet *Prata om rasism – en vägledning för vuxna* (2023) råd till föräldrar som vill ha stöd att prata med barn om rasism. De poängterar bland annat att rasism och diskriminering i sig får konsekvenser för barn, men att även tystnaden kring dessa frågor får sina konsekvenser. Vidare menar de att vuxnas tystnad om rasism sänder signaler om att det är acceptabelt då barn utgår från att det vuxna gör är rätt.

I vägledningen *Jag är värdefull – mot en mänskliggörande barnrättspedagogik* (Correa m.fl., red., 2024) ligger fokus framför allt på att arbeta med rasism för personer i professioner som möter barn och unga utifrån Barnkonventionen. Den innehåller både idéer om ett antirasistiskt barnrättsperspektiv samt praktiska övningar.

Antirasistisk handbok – 20 steg till att bli medveten, förstå sig själv och skapa förändring bygger på författaren Tiffany Jewells bästsäljare och har bearbetats och översatts till svenska i samarbete mellan stiftelsen Friends och Patrick Konde, jämlikhetskonsult specialiserad på frågor om rasism. Boken riktar sig till ungdomar och beskriver hur rasism tar sig uttryck och hur det går att göra motstånd mot den.

Skolverkets material *Främja, förebygga, upptäcka och åtgärda* (2022) är ett stöd till personal i grundskolan och gymnasieskolan för att ge kunskaper och inspiration i arbetet med likabehandling och att motverka diskriminering och kränkande behandling, där rasism är en del.

Forum för levande historia (2026) har en mängd olika resurser i både text och videoformat för den som vill få mer kunskap om rasism och hur det går att arbeta mot olika former av rasism. De använder ett upplägg där den som vill arbeta mot rasism får stöd i att förbereda, kartlägga, analysera, planera och genomföra samt följa upp och ta vara på lärdomar från arbetet.

Bryt mönstret – en antirasistisk verktygslåda (Haj Younes, 2024) är det material som Motståndskraft utgår ifrån i sitt arbete. Det innehåller både kunskap om olika uttryck för rasism samt handledningar och lektionsplaneringar för att arbeta mot rasism i exempelvis skolan. Denna bok beskrivs närmare i avsnittet om Motståndskrafts arbete (se 4.3).

Referenser

Abbas, S., Ali, F., Saad Ali, S., & Haj Younes, M. (2022). *Motståndskraft – en rapport om rasism i nordöstra Göteborg*. Göteborgs Stad. <https://goteborg.se/wps/wcm/connect/2c8f42ac-2199-4d1b-996c-c6664fb68ca6/Rapport+Motst%C3%A5ndskraft+221108.pdf?MOD=AJPERES>

Arbetsmarknadsdepartementet. (2024). *Handlingsplan mot rasism och hatbrott*. <https://www.regeringen.se/contentassets/c2591c789c8a4e57b6aa8f82c8ada2ab/slutversion-handlingsplan-mot-rasism-och-hatbrott-tillganlig-241212.pdf>

Arneback, E., & Jämte, J. (2017). *Att motverka rasism i förskolan och skolan* (Första upplagan). Natur & Kultur. Barnombudsmannen. (2021). *Om barns och ungas utsatthet för rasism* [BO-2020-0306]. <https://www.barnombudsmannen.se/stallningstaganden/publikationer/om-barns-och-ungas-utsatthet--for-rasism/>

Blom, B., Klockmo, C., Larsson, M., Snellman, M.-L., & Zimic, S. (2025). Utvärdering, uppföljning och granskning i socialt arbete—Inledning och centrala aspekter. I B. Blom, C. Klockmo, M. Larsson, M.-L. Snellman, & S. Zimic (Red.), *Utvärdering, uppföljning och granskning i socialt arbete: Förutsättningar, tillvägagångssätt och kritisk reflektion*. Natur & Kultur.

Björck, C., Brustad, L., & Söderman, J. (2018). FATTA! - En företagsliknande förening och Facebook-rörelse med folkupplysande ambition. *Utbildning Och Demokrati*, 27(1), 61–80. <https://doi.org/10.48059/uod.v27i1.1092>

Bunar, N., Hagström, M., & Rojas, C. (2021). *Barn och ungdomar i stadens olikheter: Om segregation, gränser och möjliggörande interventioner i det uppdelade urbana rummet*. Natur & Kultur.

Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77–101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qpo630a>

Collins, P. H., & Bilge, S. (2016). *Intersectionality*. Polity.

Correa, A. P., Omar, H., & Nazar, G. (Red.). (2024). *Jag är värdefull: Mot en mänskliggörande barnrättspedagogik*. Hassela Solidaritet.

Dahlstedt, M. (2018). *Förortsdrömmar: Ungdomar, utanförskap och viljan till inkludering*. Linköping University Electronic Press. <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:liu:diva-144492>

Dominelli, L. (2018). *Anti-racist social work* (Fourth edition). Palgrave.

EGL. (2019). *Europeiska principer och riktlinjer för lokal öppen fritids- och ungdomsverksamhet*. Europe Goes Local. <https://eglsvrige.eu/wp-content/uploads/2021/04/EuropeiskaPrinciperOchRiktlinjerFo%cc%88rLokalOppenFritidsOchUngdomsverksamhet.pdf>

Elgenius, G., & Aziz, A. (2024). *Levnadsvillkor i bostadsområden med socioekonomiska utmaningar: Resultat ifrån medborgarforskningsprojektet EMPOWER med fokus på Bergsjön i Göteborg* (Forskningsrapporter i sociologi. Nr. 151). <https://hdl.handle.net/2077/82080>

Elgenius, G., Olsson, A., & Yosuf, A. (2023). *Lokal mobilisering i bostadsområden med socioekonomiska utmaningar – läxhjälp, lokal samverkan och en modell för gräsrotsorganisering*. Esaiasson, P. (2019). *Förorten: Ett samhällsvetenskapligt reportage*. Timbro förlag.

Etikprövningsmyndigheten. (u.å.). *Vad säger lagen?* <https://etikprovningmyndigheten.se/for-forskare/vad-sager-lagen/>

Forum för levande historia. (2026). *Vägledning för arbete mot rasism i offentlig verksamhet*. <https://www.levandehistoria.se/kompetensutveckling/vagledning-for-arbete-mot-rasism-i-offentlig-verksamhet>

Fredrickson, G. M. (2003). *Rasism: En historisk översikt* (C. Thurban, Övers.). Historiska media.

Göteborgs Stad. (u.å.). *Göteborgs Stads plan mot rasism År 2025–2028*. Göteborgs Stad. Hämtad 16 januari 2026, från [https://www4.goteborg.se/prod/intraservice/namndhandlingar/samrumportal.nsf/93ec916of537fa30c12572aa004b6c1a/34796dafa6df2658c1258c880027cd65/\\$FILE/12.1%20Bilaga%201%20Goteborg%20Stads%20plan%20mot%20orasism.pdf](https://www4.goteborg.se/prod/intraservice/namndhandlingar/samrumportal.nsf/93ec916of537fa30c12572aa004b6c1a/34796dafa6df2658c1258c880027cd65/$FILE/12.1%20Bilaga%201%20Goteborg%20Stads%20plan%20mot%20orasism.pdf)

Göteborgs Stad. (2020). *Göteborgs Stads plan för stärkta insatser mot rasism 2020–2023* (0362/18). Göteborgs Stad. [https://www4.goteborg.se/prod/Stadsledningskontoret/LIS/Verksamhetshandbok/Forfattn.nsf//00AF1E50772BE843C125852200475F40/\\$File/C12574360024D6C7WEBVD2H37X.pdf?OpenElement](https://www4.goteborg.se/prod/Stadsledningskontoret/LIS/Verksamhetshandbok/Forfattn.nsf//00AF1E50772BE843C125852200475F40/$File/C12574360024D6C7WEBVD2H37X.pdf?OpenElement)

Göteborgs Stad. (2022a). *Göteborgs Stads barnrättsplan 2022–2024* (1109/20). <https://goteborg.se/wps/wcm/connect/a5acefcf-889e-48f2-8dec-3930a19d32dd/G%C3%B6teborgs+Stads+barnr%C3%A4ttsplan+2022-2024.pdf?MOD=AJPERES>

Göteborgs Stad. (2022b). *Göteborgs Stads trygghetsskapande och brottsförebyggande program 2022–2026* (0355/20). Göteborgs Stad. <https://goteborg.se/wps/wcm/connect/bo6eeci7-5e1a-45b4-99ca-04397160d9c5/G%C3%B6teborgs+Stads+trygghetsskapande+och+brottsf%C3%B6rebyggande+program+2022-2026.pdf?MOD=AJPERES>

Göteborgs Stad. (2022c). *Strategidokument meningsfull fritid för barn och unga*.

Göteborgs Stad. (2023). *Jämlikhetsrapporten 2023. Skillnader i livsvillkor och hälsa i Göteborg*.

Göteborgs Stad. (2025). *Göteborgsbladet 2025*. <https://goteborg.se/wps/portal?uri=gbglnk%3a20188311275396>

Haj Younes, M. (2024). *Bryt mönstret: En antirasistisk verktygslåda*. Förlag Dikko.

Hübinette, T., & Lundström, C. (2022). *Den färgblinda skolan: Ras och vithet i svensk utbildning*. Natur & Kultur.

Johansson, J., Söderqvist Forkby, Å., & Wernešjö, U. (2021). *Rasism, antirasism och socialt arbete i spåren av migration*. Studentlitteratur.

Jonsson, R. (2015). *Värst i klassen: Berättelser om stökiga pojkar i innerstad och förort*. Ordfront.

Katzin, M. (2021). *Skolgårdsrasism, konspirationsteorier och utanförskap: En rapport om antisemitism och det judiska minoritetsskapet i Malmös förskolor, skolor, gymnasier och vuxenutbildning*. Malmö stad.

Kvale, S., & Brinkmann, S. (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun* (S.-E. Torhell, Övers.; 2. uppl.). Studentlitteratur.

León Rosales, R., & Norell, A. (2023). *Om barns behov av föräldra- och vuxenstöd när de drabbas av eller utsätter andra för rasism—Kunskapsluckor & utvecklingsbehov*. Mångkulturellt centrum.

Lindström, J. (2019). *Segregation*. Liber.

Länstyrelsen Stockholm. (2021). *Minoritetsstress i praktiken*. <https://www.lansstyrelsen.se/stockholm/om-oss/vara-tjanster/publikationer/2021/minoritetsstress-i-praktiken.html>

- Manga, E., Gardell, M., Behtoui, A., León Rosales, R., & Ekelund, A. (Red.). (2022). *Att mäta rasism*. Mångkulturellt centrum.
- Mero-Jaffe, I. (2011). 'Is that what I Said?' Interview Transcript Approval by Participants: An Aspect of Ethics in Qualitative Research. *International journal of qualitative methods*, 10(3), 231–247. <https://doi.org/10.1177/160940691101000304>
- Modood, T. (2020). Islamophobia and normative sociology. *Journal of the British Academy*, 8, 29–49. <https://doi.org/10.5871/jba/008.029>
- Mulinari, D., & Neergaard, A. (2017). Theorising racism: Exploring the Swedish racial regime. *Nordic journal of migration research [elektronisk ressur]*, 7, 88–96.
- Otterbeck, J., & Bevelander, P. (2006). *Islamofobi: En studie av begreppet, ungdomars attityder och unga muslimers utsatthet*. Forum för levande historia.
- Polismyndigheten. (2025). *Lägesbild över utsatta områden – Regeringsuppdrag 2025*.
- Ritchie, J., Lewis, J., McNaughton Nicholls, C., & Ormston, R. (2014). *Qualitative research practice: A guide for social science students and researchers* (Second edition). SAGE.
- Rädda Barnen. (2021). "Vuxna – vad gör dom?" – Barns röster om rasism i skola. https://resourcecentre.savethechildren.net/pdf/vuxna_vad-gor-dom_webbfil_210708.pdf
- Rädda Barnen. (2023). *Prata om rasism – En vägledning för vuxna*. <https://www.raddabarnen.se/stod-och-kunskap/vald-mot-barn/prata-om-rasism/>
- Schclarek Mulinari, L. (2017). *Slumpvis utvald: Ras-/etnisk profilering i Sverige*. Civil Rights Defenders; Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet. <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:su:diva-176715>
- Schclarek Mulinari, L., & Nassef, N. (2024). "Handlar det om hur jag ser ut?" – Rasism och motståndstrategier i möten med ordningsvakter. I *Ungas villkor och vuxenblivande – En introduktion till kritiska ungdomsstudier: Vol. s. 157–170*. Liber.
- Schoug, A., & Hill, N. (2020). Lärande i civilsamhället – Idealiseringar och Nyanseringar. I N. Hill & A. Schoug (Red.), *Lärande i civilsamhället: En forskarantologi*. Trinambai.
- Sernhede, O., Hammarén, N., Lunneblad, J., Uhnöo, S., Allelin, M., Alstam, K., Fransson, H., Herz, M., & Lindbäck, J. (2024). *Mellan resignation och framtidstro: Livsvillkor och lärande hos förortens unga*. Natur & Kultur.
- Sernhede, O., León Rosales, R., & Söderman, J. (2019). "När betongen rätar sin rygg" – Ortenrörelsen och folkbildningens renässans: Från stigmatisering till kunskapssökande och social mobilisering. Daidalos.
- Skolverket. (2022). *Främja, förebygga, upptäcka och åtgärda: Hur skolan kan arbeta mot diskriminering och kränkande behandling* (Omarbetad upplaga 2). Skolverket.
- Socialförvaltningen Nordost. (2023). *Motståndskraft – en rapport om ungdomars upplevelser av rasism i nordöstra Göteborg*. Göteborgs Stad. <https://www.mynewsdesk.com/se/goteborgsstad/documents/motstaandskraft-2023-punkt-pdf-435229>
- Sältenberg, H. (2022). *Anti-Jewish racism: Exploring the Swedish racial regime*. Diss. Lund: Lunds universitet, 2022.

Thorén, C. A. (2024). *Muslimar, skolan och förorten: Muslimska gymnasieelevers orienteringar och strävan efter erkännande* [Doktorsavhandling, Göteborgs Universitet]. Institutionen för sociologi och arbetsvetenskap. <https://hdl.handle.net/2077/83873>

Vetenskapsrådets. (2024). God forskningssed. <https://www.vr.se/analys/rapporter/vara-rapporter/2024-10-02-god-forskningssed-2024.html>

Wacquant, L. (2007). Territorial Stigmatization in the Age of Advanced Marginality. *Thesis Eleven*, 91(1), 66–77. <https://doi.org/10.1177/0725513607082003>

Wacquant, L. (2008). *Urban outcasts: A comparative sociology of advanced marginality*. Polity.

Widigson, M. (2013). *Från miljonprogram till högskoleprogram—Plats, agentskap och villkorad valfrihet* [Doktorsavhandling, Göteborgs Universitet]. Institutionen för sociologi och arbetsvetenskap. <https://hdl.handle.net/2077/32783>

Kontakt

Telefon:

031-365 00 00 (Göteborgs Stads kontaktcenter)

E-post:

goteborg@goteborg.se